

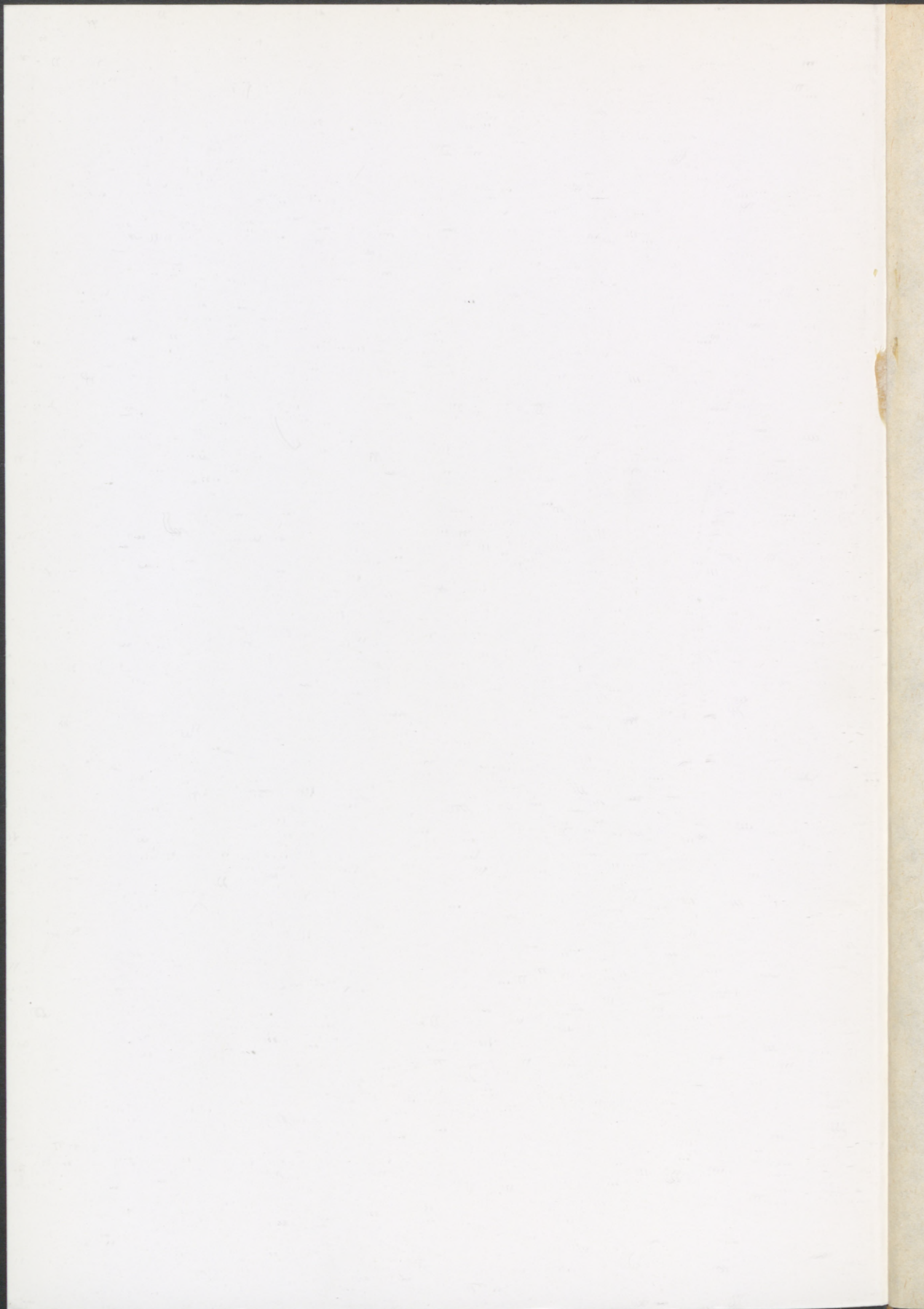
MC
110.403

KERTMAGYARORSZÁG

Valló László

A Kiskertész

A Kiskertész

A KIS KERTÉSZ

Kora reggel talpon vagyok,
kis kertembe kiszaladok,
várnak énrám a virágok,
rózsák, szegfűk, tulipánok.

Hogyha beszélni tudnának,
tán jóreggelt kívánnának,
hangos szóval köszönnének
szomszéd kertnek, napnak, szélnek.

De én így is értem őket,
látom, milyen vígan nőnek,
látom, milyen vígan élnek –
színnel, illattal beszélnek.

Este alusznak a fák is,
mind elalszik a virág is,
nincs paplanuk, nincs párnájuk,
mégis gyönyörű az álmuk.

Zelk Zoltán

Valló László

A Kiskertész

AGRICOLA

A rajzokat

Tóth (Avanti) Péter

készítette

A fedelet

Pápai Gábor

felvételeinek felhasználásával

Kiss István

tervezte

© *Valló László, 1990*

ETO 634./635.018 (02.053.2)

ISBN 963 8125 04 7

ISSN 0865-9346

MC110.403

1990

Kiadta az Agricola Kiadó és Kereskedelmi Kft.

A kiadásért felel Pócs Gyula ügyvezető igazgató
Zrínyi Nyomda, Budapest (90.1345/66-14)

Felelős vezető: Grasselly István vezérigazgató

Felelős szerkesztő: dr. Lelkes Lajos

Szerkesztő: P. Szabados Katalin

Műszaki szerkesztő: Marjai Ida

Megjelent 12,25 (A/5) ív terjedelemben, 46 ábrával

AC 1990-815

Kedves Ifjú barátom!

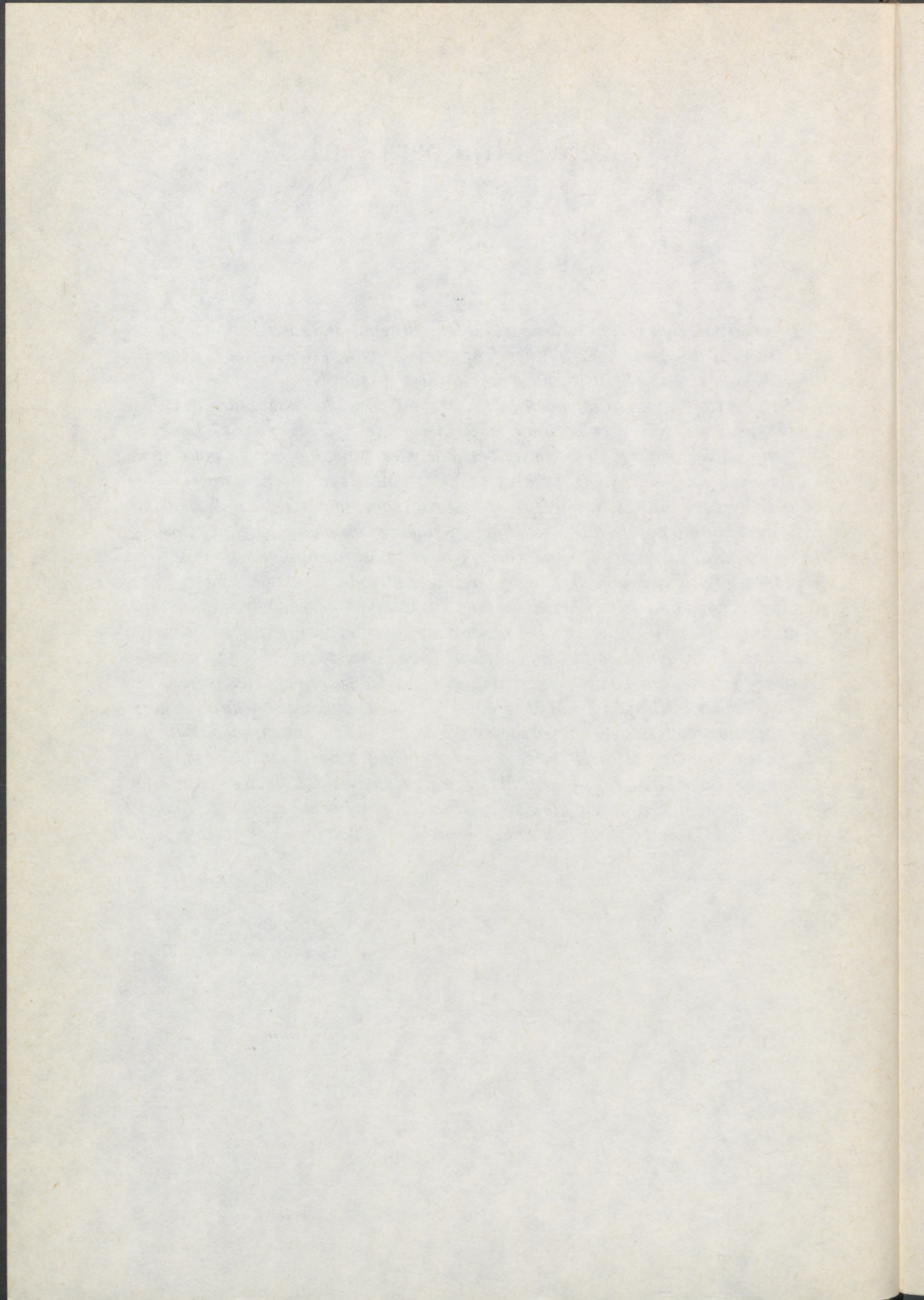
Téged köszöntlek így, akinek kedves a fák, virágok társasága, s aki otthonodnak tekinted a kertet is. És aki nem vagy rest ezért a növényekkel benépesült, lélegző, virágzó és gyümölcsöt hozó szép otthonért tenni is.

Ha ilyen vagy, akkor az ápolásra, törődésre, gondoskodásra szoruló növénytársaink barátja vagy és az én barátom is. És akkor gyere velem, menjünk ki együtt a kertbe, abba a darabka természetbe, amelynek virágait, fáit és bokrait mi magunk válogatjuk igényeink, szükségleteink szerint. És ha fölöttünk nevetőkésre derül az ég, és körülvesz a napfényes, zöld ragyogás, akkor a törekvő, naponta más arcát mutató növényvilág csodálatán, gondján és örömén is együtt osztozunk. Együtt Apával és Anyával is, akiknek példamutatására, türelmes tanítására és olykor még felelősségbresztő számonkérésére is mindannyiunknak szüksége lesz.

Élj úgy, hogy a kert is otthonod legyen. Játsszóhelyed, pihenőhelyed és munkád színhelye is. De ne légy rabszolgája, robotos munkása, ezt nem kívánja tőled senki sem. Ezért csak annyit vállalj, amennyit kedvvel csinálsz. De ha a növényt vagy a darabka kertet gondjaidba vetted, azt lásd is el, az legyen egészen a tiéd.

A fák, bokrok, virágok békés és türelmes lények. Légy hozzájuk türelmes te is. Tekints rájuk felelősséggel, hiszen sorsuk tőled is függ. Ez a gondoskodó felelősség éljen benned tavasztól őszig, mert a kert és benne a növények csak így, a te folyamatos munkád és törődésed által lesznek igazán a tieid. És ha a kertészkedés, ez a szép és egészséges foglalatosság szokásoddá, majd pedig igényeddé válik, ez olyan útravaló, amely felnőtt életedben is örömed és boldogulásod forrása lesz.

Valló László

I. Álmodjunk kertet, szépet, nekünk valót

Alszik a kert. Megvetett ágya a föld, hó a takarója. Száraz csomójában alszik a fű, csupasz ágában a fa, a bokor. A tél hidege elől a föld alá és a vastag pikkelylevelekkel védett rügyekbe bújt el az élet.

Mély és rendületlen a fák nyugalma. Kócos és hideg águjjaikra a tétova gerle most hiába száll, észre sem veszik. Dermedt tenyerükből a téli szél kifújta a nyári fészkeket. Helyükön most kifeslett madzag, csapzott szénaszál lengedez, a lomb-sátoros, verőfényes szép napok emlékei.

Földágyában alszik a mag. Ráterül a hó vastag, fehér, pehelymeleg subája. Kell is ez, mert megvédi a téli éjszakák farkasordító hidegétől, amikor dideregve ragyognak még a csillagok is.

A magban szunnyad a csíra. A gyököcske, a rügyecske, a hajtás, a levél. Benne alszik az egész növény. De ebből most még csak egy a kézzel fogható: a mag. A többi csak terv, ígéret, remény, amit a tavasz meg a nyár vált majd valóra.

Álmodó, csendes most a kert. Álmára a cinkék is vigyáznak, csendesen járnak és nagyon figyelmesek. Ágról ágra szálló, rebbenő kis életük két nagy veszedelme az éhínség és a fagyhalál. Ettől olyan halk a szavuk, ezért keresnek-kutatnak lázasan rovarbölcsők, magvak után. Ha hosszú, havas és hideg a tél, különösen nagy a veszély. Mert hó fed be, elbújik és elfogy a természetes táplálék.

Alszik a kert a hó alatt. Álma, reménye a tavasz. Álmodjunk mi is most vele. Hajoljunk papír fölé: készítsünk kertet, vessünk magot, ültessünk palántát, öntözzünk, kapáljunk, szüreteljünk. Álmodjunk kertet, szépet, nekünk valót. Most van idő: gondoljuk meg, tervét vessük papírra, hogy gondolatban minden készen álljon, mire eljön az álmok és remények megvalósításának kezdete, a tavasz.

Első ajánlások

Ha a fütött, meleg szobából a téli kertre kitekintünk, az most szomorú képet mutat: letarolt, csupasz és üres. Még jó, ha esik a hó és a kertet ábrándos, ragyogó fehérség tölti meg, hószín szalagot, bóbítát is rakva a fák ágaira, a madáretetőre.

Még bizony nehéz belátni a régi mondás igazát: „Január, február: itt a nyár!” Persze a régi öregek, akik megéltek jó néhány telet és nyarat, jól tudták, hogy

február után nem június következik. Ezzel a sokasodó tennivalóra figyelmeztettek, amelyek a szántóföldön, az erdőn és a kertekben vártak a földművelőkre, a kertészekre. Arra figyelmeztettek, hogy az erdei, mezei, kerti munkákra idejében készülni kell, mert bőséges és jó termés csak így remélhető.

Eljön majd a tavasz, eljön a nyár is, idejében készüljünk rá! A fák, a bokrok, a zöltségek és virágok nehezen megnyílnak, hallgatók. Titkaikat csak azzal osztják meg, aki érdeklődőn, értőn és jó szándékkal közelít hozzájuk, aki ismeri őket.

Mennél többet tudunk róluk, igényeikről, barátaikról, ellenségeikről, egyszóval az életükről, annál jobban megnyílnak nekünk, megmutatják létük csodáját, természetük titkát, és termésükből is többel részeltetnek.

Készüljünk tehát: kérdezzünk szüleinktől, a nagyszülőktől, barátainktól, ismerősöktől, szomszédoktól, és forgassunk szakkönyveket is. Ne a kopasz fejű tudós professzorok mindent tudni akaró igyekezetével olvassunk, hanem érdeklődéssel és válogatva az ismeretekben. Ne legyen szoros napi feladat ez, legyen csak alkalmoszerű kedvtelés. Ám amit fontosnak ítélünk, célszerű azon melegebben lejegyezni is.

Melyek a mi növényeink?

Természetesen minden növény a mienk, ami a kertet alkotja, ami a kertben terem. De mégis vannak olyanok, amelyek tulajdonságaiknál fogva hozzánk közelebb állnak, a gyerek kertésznek jobban kezére esnek. Ilyenek a bokrok: a piros bogyófüzérés ribiszke, a mókustáplálékot is rejtő mogyoró vagy a málna, a minden idők kedvelt gyerekcsemegéje. Ilyenek a zöltségnövények: a nyulak kedvence, a sárgarépa, a gyümölcsnek is kiváló, tápláléknak is nagyszerű paradicsom, a sátonak is jó futóbab (amely persze csak lassan kúszik, nem pedig szalad), vagy éppen a „repülő csészealjkat” termő csillagtök. És ilyen lehet a sok szebbnél szebb kerti virág, a tulipán, a liliom, a dália, a paprikavirág vagy éppen a büdöske is.

De lehet a miénk az öreg cseresznyefa is odúival, fészkeivel, titkos rejtekhegyeivel, a háztetőnél is magasabb kilátójával. Minden, ami valamiért nekünk kedvesebb, hozzánk közelebb áll, és aminek gondját-baját is – egy kicsit legalább – magunkra vesszük. Ha nemcsak kedvteléseink során gondolunk rájuk, hanem akkor is, ha valami baj éri őket, valamitől szükségét szenvednek.

A kényes és igényes gyümölcsnövények – amelyek rendszeres metszést és növényvédelmet igényelnek – nem a mi növényeink. Ugyanezért a szőlőt se válasszuk. Ez persze nem jelenti azt, hogy Apa és Anya oldalán nem működhetünk közre az ápolásukban vagy később akár a metszésükben is.

Amivel elbírunk

Amikor tervezünk, még módunkban áll választani. Mindenekelőtt válasszuk azt, ami számunkra valamiért kedves, érdekes és persze a kertben is elhelyezhető. Néhány szempontot azonban érdemes közösen is végiggondolnunk.

Először is azt: mit bírunk? Mekkora az erőnk, és mennyi a kertre az időnk? Fontos, hogy ne vállaljunk erőn és időn fölül, nehogy a kert nyomasztó teher, nyűg legyen. Igaz, erőnket fölmérni nem könnyű dolog, ennek éppen a kert lehet a próbája. Az is igaz: Apa és Anya „beugrására” mindig számíthatunk, így az alkalmi munkacsúcs könnyíthető.

Legyen szabály: amit vállaltunk és erőnk szerint való, azt teljesítsük is. Választott, vállalt növényeinknek, kertünknek viseljük gondját a vetéstől a betakarításig. Mert aki elhanyagolja növényeit, aki a róluk való gondoskodást gyakran adja ki „albérletbe”, ahhoz már nem is tartoznak igazán, azok már nem is az övéi.

Kert – félelem nélkül

A kérdés, hogy miként műveljük a kertünket, nehezebb, mint gondolnánk. A kertművelés módja valójában azt jelenti, hogy milyen elvek és gyakorlati módszerek szerint folytatjuk a termesztést a magvetéstől kezdve az ápoláson, a növényvédelmen át egészen a betakarításig. Mielőtt ebben döntenénk, vegyük számba a lehetőségeket és elmélkedjünk egy kicsit.

Őseink évszázadokon át termeltek maguknak és a családnak elegendő zöldséget és gyümölcsöt a kertben. És persze a piacnak is. Még hozzá úgy, hogy ehhez semmiféle műtrágyát és növényvédőt szert nem használtak. Ezt a százados termesztést a mérték tartás és a türelem bölcsessége jellemezte. Elfogadták azt, ami termett, amely persze a legtöbb évben valóban elegendő is volt. Hiszen ha valamelyik esztendőben az egyik zöldségre, gyümölcsre (gabonára) rossz idő is jár, az a másiknak vagy a harmadiknak bizonyosan kedvezett. Így a hiány és a bőség egymást jószerivel kiegyenlítette.

Nem volt céljuk mindent elvenni a kerttől, annak rovaraitól, madaraitól, élőlényeitől. Nem úgy, mint századunk gazdálkodási kényszerében és kapzsiságában, amikor a természet ember a méreggel úgyszólván mindent kiirtott haszonnövényei környezetében. Azon való igyekezetében, hogy minden termés az övé legyen, elpusztította azokat a hasznos segítő társait is (katicabogarakat, madarakat), amelyek pedig az ő termését védelmezték.

A minden ízben gépesített és kemizált árutermelő nagyüzemek termesztése nem adhat mintát nekünk. Nem végezhetjük azt „kicsiben”, amit ők nagyban a hatalmas tábláikon. Nekünk nem célunk, hogy egységnyi területről minél több és a piacon kelendő árut állítsunk elő – mindenáron.

Az árutermelő üzem fölhasznál minden olyan eszközt és anyagot, amely a nagy termés eléréséhez és megvédéséhez kell. Ezért bizony jócskán telíti a talajt

műtrágyával, és sűrűn permetezi a mérgező növényvédő szereket a növényre, a talajra egyaránt.

Míndez élő környezetünk mesterséges anyagokkal való szennyezését jelenti, amely ártalmassá válhat egészségünkre is. Sajnos ez a veszély még akkor is fõnnáll, ha napjainkban már a mezõgazdasági, kertészeti üzemek is azon igyekeznek, hogy a lehető legkevesebb mérreganyag fölhasználásával termeljenek.

Mi nem járhatjuk ezt az utat. Mi nem akarunk félve kimenni a kertbe, nem akarunk szorongva beleharapni a gyümölcsbe. Mi nem hirdetünk kíméletlen vegyszeres harcot semmiféle kertlakó ellen. Békében, barátságban, harmóniában akarunk élni velük – és félelem nélkül.

Őseink bölcsességével

Persze ez nem jelenti azt, hogy a szaporodó és elhatalmasodó gyomok ellen semmit nem teszünk. Vagy, hogy szó nélkül hagyjuk például az amerikai fehér szövőlepke vagy a levéltetvek garázdálkodását, mert akkor nem jó gazdái, hanem nemtörődöm birtokosai leszünk a kertnek.

Kényes és igényes kultúrnövényeink ápolásra, védelemre szorulnak. Meg kell védenünk a gyomoktól és az olykor-olykor hevesen támadó károsító gombáktól, rovaroktól. A módszereket őseinktől lessük el.

Az ő mértéktartó bölcsességük azt mondja: ne akarjuk a gyomoknak, a károsítóknak az irtóját is kiirtani. Hiszen úgysem sikerül. Éljenek ők is, legyen nekik is terük, de ne akarjanak eluralkodni, pusztító hatalomra törni a kertben. Ezt kell és rendszeres ápolással meg is tudjuk akadályozni.

De ugyanakkor az ember se akarjon egyeduralkodó zsarnoka lenni a kertnek. Fogadja el, hogy nem lehet az övé minden szem szőlő, minden darab alma és minden fej zöldség. Ne bánja, ha osztozni kell ezen a kert élőlényeivel. Hiszen a nagyobbik része – amelyik végül is elegendő neki – úgyis az övé.

Télen a szekeret készítsd...

Télen a szekeret készítsd, nyáron a szánkóra legyen gondod – tartja az orosz közmondás. Ez is azt az előrelátó bölcsességet fejezi ki, amely már jó előre számol a bizonyosan bekövetkező feladatokkal. És akkor készül rá, amikor még nem sürgeti az idő, és a tennivalókat nyugodtan és megfontoltan átgondolhatja, elvégezheti.

Ilyen feladat a kert és növényeinek megismerése, területének, fáinak, bokrainak, épületeinek számbavétele, amelynek most van itt az ideje. És ilyen feladat a tervezés is, amely szép és nagyszerű dolog, de igazán csak akkor sikeres, ha sok-sok ismeret és tapasztalat birtokában születik.

Mielőtt házunk, otthonunk fölépült, a mérnök is tervet készített, s aszerint folytak a munkálatok. De mert a kert is otthonunk része, illő, ha azt is terv szerint alakítjuk ki. Hiszen a meggondolatlan összevisszaságnak nemcsak a látványa zavaró, hanem még a termést is csökkenti.

Tervezni jó dolog. Vegyük a körzöt, a vonalzót, a ceruzát, a radírt. A papír fehér mezejébe szép és hasznos kertet álmodhatunk.

Ha Apa vagy Anya tudja a telek és a ház méreteit, egyszerűbb a dolgunk. Ha nem, akkor bizony meg kell azt mérni. A 20–25 méteres mérőszalag e feladat speciális eszköze. Ennek hiányában mi magunk készítsünk alkalmi mérőszineget. Például egy vastagabb zsinigre pontosan egyméterenként csomókat kötünk, és így 10 métert mérünk ki. Ezzel már bármilyen kerti terepen boldogulunk, mert többször egymás után véve akár 100 métereket is mérhetünk.

A kert hossza, szélessége, esetleges kiszögellései után mérjük meg a ház, a műhely, az ól vagy az egyéb építmények méreteit, félméteres pontossággal. (Az adatokat minden egyes mérés után kis füzetbe jegyezzük is föl, mert elfelejtjük.)

Ezután vegyük sorra az utakat, a fákat, a bokrokat, az egymástól, az úttól és a kerítéstől mért távolságukat. Állapítsuk meg a kerti csapok (kút), a madáretető vagy a többi fontos építmény (galambdúc) helyét is a jellegzetes tereptárgyaktól (háztól, kerítéstől) mért távolságukkal.

Mielőtt a tervrajz készítéséhez fognánk, először állapítsuk meg a léptékarányt. Ami a valóságban egy méter, az a lapon hány centiméter...? Rajzoljuk be méretarányosan az épületeket, a már meglévő fákat, bokrokat. Figyeljük meg a Nap járását, és állapítsuk meg az égtájakat is. Jelöljük be térképünkön.

Szabály, hogy a kert déli oldalára nagy fák ne kerüljenek, mert elfogják a napot, beárnyékolják a kertet. Szabály az is, hogy az épületek északi oldalára, az „örök árnyékba” fényigényes növényeket ne ültessünk. Árnyéktűrő vagy árnyékkedvelő díszeknek van ott helyük.

Ha szembeötlően lejtős a kert, ott a legokosabb, ha teraszokat alakítunk ki. Ezekben a csapadék és az öntözővíz megmarad és megőrződik a termőtalaj is. Ez azonban nagy munka, erőnket meghaladja, de tervezésének, sőt megépítésének is részesei lehetünk.

Térképen a kert

Előttünk a térképen a kert. Rajta épületei, fái és bokrai. Nézzük meg most, hol van 20, 30 vagy 50 négyzetméternyi tér, amely a miénk lehet. Lehetőleg napos és a háztól ne nagyon távoli helyet válasszunk azért, hogy az ablakból, a szobánk ablakából is látni lehessen. Ott lesz majd a kertünk.

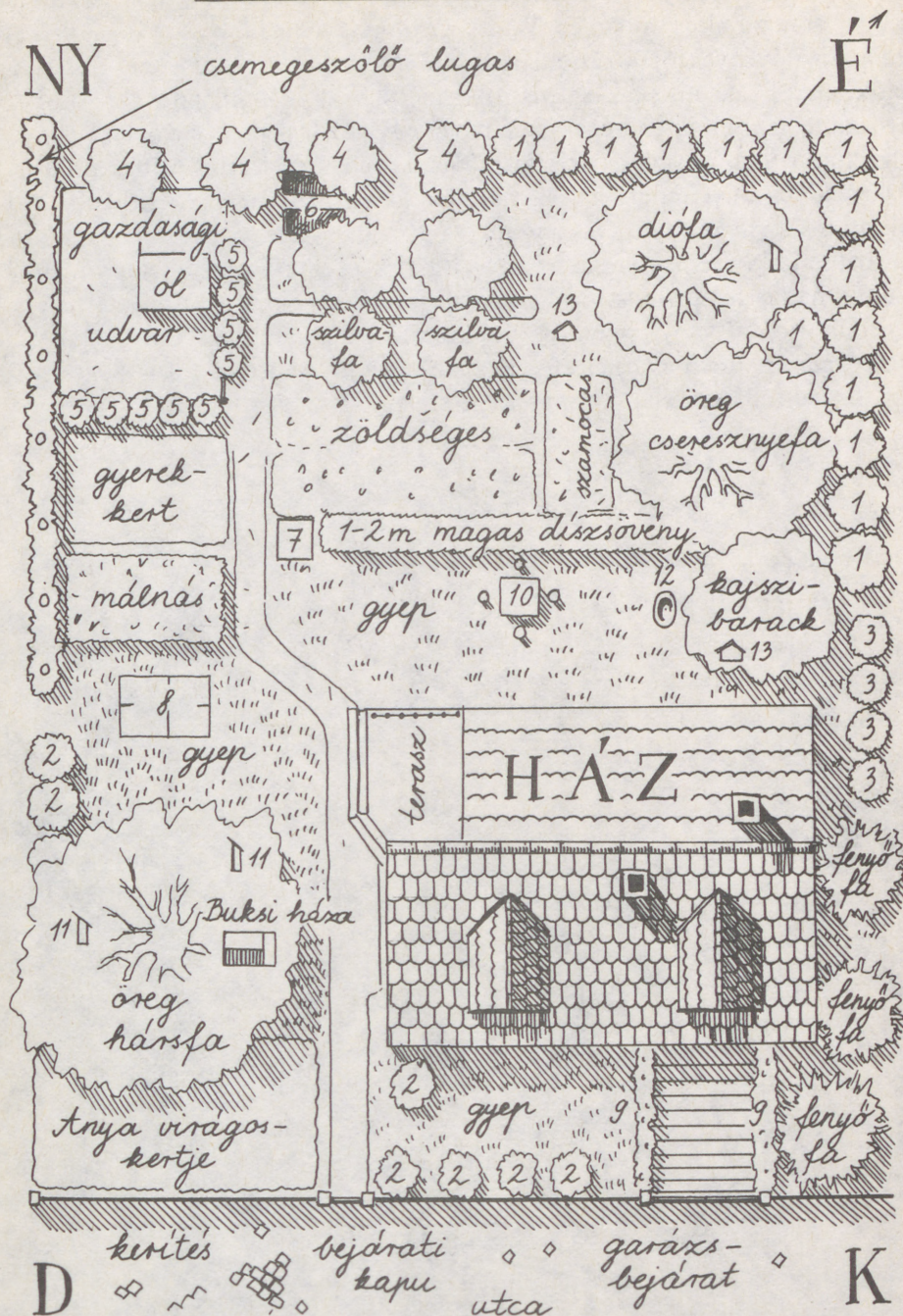
Nem lennék bölcs tanácsadó, ha minden részletében kész tervvel állnék elő arra nézve, hogyan tervezd meg és rendezd be a kertedet. Nem lennék bölcs, mert ezzel éppen annak szabnék gátat, ami ebben a legszebb: a gondolat, a képzelet szabad szárnyalásának. Nem volna ez helyes azért sem, mert kertedet, annak talaját, éghajlatát, növényeit, szűkebb és tágabb környezetét te ismered, és igazán csak te tudhatod, hogy ott mi díszlik szépen és mi természetű. Ebben a környékbeli és a szomszédos kertek tulajdonosainak tapasztalata is fontos és mértékadó, Anya és Apa vagy a Nagymama és Nagypapa tapasztalatairól nem is beszélve.

Kiindulásnak, kapaszkodónak azonban figyelmedbe ajánlok néhány ötletet. 5 × 4 méteres, azaz 20 négyzetméteres „birtokot” föltételezve abban nyolc azonos méretű ágyást készíthetsz. A terület hosszában középen 60 centiméter széles főutat, az egyes ágyak között pedig 30 centiméter széles elválasztósávot (művelőutat) hagyj. A földet így fölösztva egy-egy ágyás mérete kerekén 1,70 × 1 méter lesz.

Családi tervezésben

Ha a gondjainkra bízott kert nagyobb, például 6 × 5 méteres, azaz 30 négyzetméteres, itt is ugyanilyen széles főutat és művelőutat hagyunk. Így ebben is nyolc azonos méretű, egyenként 2,20 × 1,30 méteres ágyást alakíthatunk ki.

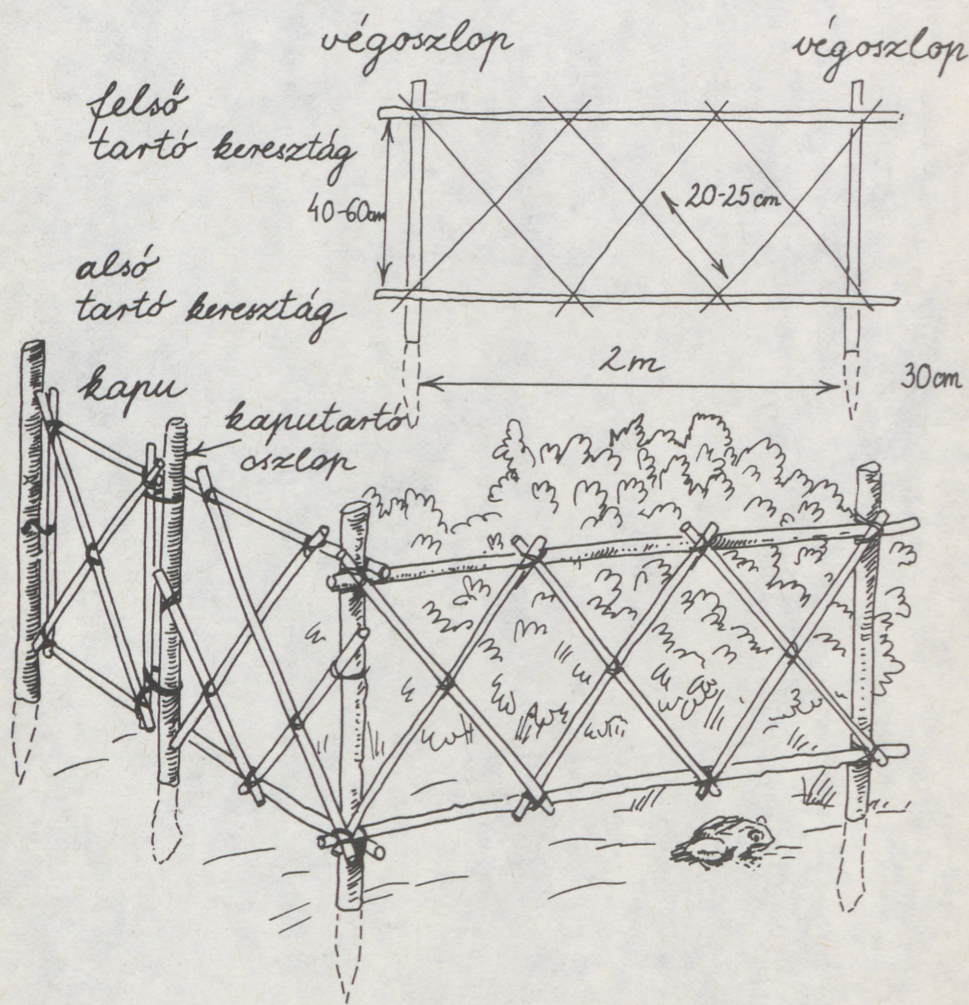
Kertiink a kertben

1. árnyéktűrő, madármenedéket és-eleséget adó növények, főleg bokrok (bodza, galagonya, som); 2. fénykedvelő, 3-4 méterre növekvő díszbokrok; 3. árnyékedvelő, 3-4 méterre növekvő örökzöldek; 4. mogyoróbokrok (lehetőleg három fajta vegyesen); 5. pirosribiszke-bokorsor (lehet fekete ribiszke is); 6. páros komposztgödör; 7. galambdúc oszlopon; 8. pingpongasztal helye; 9. garázslejáró betonfal pl. borostyánnal befuttatva; 10. kerti asztal székekkel, szalonasütővel; 11. madárodú; 12. madárita-tó; 13. madáretető

Az ágyásokba azután mindenféle „finomságot” tervezhetünk tetszésünk szerint. Lehet az hasznos, lehet különleges, lehet mindkettő. De úgy helyénvaló, ha ültetési terveinkbe Anyát és Apát is bevonjuk. Legalább annyiban, hogy az ültetendő növényekről közösen döntünk. Már csak azért is, mert a családi igényeket, a háztartás szükségleteit ők ismerik. Ezt pedig illendő és okos dolog figyelembe venni, hiszen végeredményben egy gazdasághoz tartozunk.

Kertünkben az ágyások fölosztása, mérete is tetszés szerint változtatható, de közlekedő- és művelőutak mindig maradjanak. A birtokot el is keríthetjük. Szép és mutatós az alacsony és vékony lécz- vagy a gallykerítés. Erre még kis kaput is készíthetünk. Természetesebb és hasznosabb az élő növényvel való határolás, például madáreeségnek is kiváló napraforgóval, cirokkal. Határolhatunk csemegekukoricával vagy éppen díszbokorsorral: fagyallal, sóskaborbolyával is. Az egy nyáron át élő nyári ciprus (Kochia) igen jó területelhatároló. Előnye az, hogy ősszel fölhasználható, tavasszal esetleg más helyen újra telepíthető.

A gallykerítés

Cinkeszálló, madárvendéglő

A madarak is barátaink. Legtöbbjük kedves, szép és ingyenes kertápoló, a mi önzetlen segítőársaink. Gondoljunk csak arra, micsoda hasznot hajthat egyetlen cinkepár. És milyen gavallérok, hiszen ezért a szolgálatukért tőlünk szinte semmit sem kérnek. Csak a biztonságukat remélik, hogy békében és nyugalomban élhessenek és minket szolgálhassanak. Ne hagyjuk ezt annyiban, legyünk mi is gavallérok velük: építsünk madáretetőt, madárodút.

Némely kétkedő és csak magára gondoló felnőtt mondhatja erre: nahiszen! Ide szoktatjátok a madarat, aztán majd tavasszal megeszi a veteményt! Ez azonban nem igaz.

A kis énekesmadarak, mint a cinegék, a csuszka, az ökörszem meg a többiek bizonyos, hogy szemernyi kárt sem tesznek. A szapora és gyakran igen bizalmas (mondhatni: szemtelen) verebek meg a balkáni gerlék kiforgathatják a zsenge borsót, megcsipkedhetik a kelő növényeket. A kár és így a „bűnük” azonban sohasem akkora (és nem is helyrehozhatatlan), hogy ezért az életükkel kellene lakolniuk.

Azt ne hagyjuk, hogy tavasszal, keléskor a verebek, a gerlék, télen a varjak vagy nyáron és ősszel, gyümölcserés idején a seregélyek túlságosan eluralkodjanak a kertben. De ne a gyilkos légpuskával tartsuk távol őket. Elegendő, ha időnként határozottan elhessegetjük a kertben dézsmálkodókat, rendetlenkedőket.

Tavasszal majd, a borsókelés idején, megpróbálkozhatunk a madárijesztővel is. Legyen ez elrettentő, szereljük föl fénylő-zörgő sztaniolcsíkokkal, üres konzervdobozokkal is. Ha a verebek mégis a kalapjára ülnek, akkor be kell látnunk: nem sikerült igazán rettenetesre. Akkor marad az erélyes hessegetés.

Madarat tolláról, a kertészt madarairól

Madarat tolláról, az embert barátjáról lehet megismerni – így tartja a mondas. Minket, kertészeket pedig kertünk madarairól ismerhetnek meg. Mert ahol e szabad kis szárnyasok mindig jelen vannak, ott nemcsak pezsgő, színes és vidám az élet, hanem nyugalmas és biztonságos is. Mert a madarak félnek a vegyszertől, félnek a légpuskás gyerektől, félnek az őket rendszeresen üldözőktől, a fészkeiket kifosztogatóktól. Az ilyen helyet messzire elkerülik és ott a kert olyan üres marad, mint gazdájának a szíve (vagy a feje).

Azért, hogy kertünk madaraktól is népes legyen, tennünk is kell. Elsősorban a kis énekesekre legyen gondunk. Alakítsunk ki sűrű, bozótos, vadregényes szögletet a kertben. Ez jó búvóhelyet ad. Madármenedéknek jól megfér egymással a bodza, a kökény, a vadrózsa, a berkenye, a mogyoró, a som, a madárbirs, amelynek termése madáreleségnek is jó. Társulhat hozzájuk a fagyal, az ördög-cérna, a sóskaborbolya, a hóbogyó vagy esetleg az orgona is. A tüskés, tövises, sűrű bozót nagyobb biztonságot ad a madárnak.

Ne sajnáljunk egy kerti szögletet madármenedéknek. Ilyen helyen még tanyát is verhetnek, családot alapíthatnak sündisznóék is, akik ugyancsak hasznos és szorgos munkásai a kertnek. De itt még mi is tábort üthetünk, és olyan búvóhelyet alakíthatunk ki magunknak, hogy nyomozó legyen a talpán, aki minket ott megtalál. Arra azonban mindig ügyeljünk, hogy ne düljük föl az ott megbúvó állatok nyugalmát.

Madaraink számára a legnagyobb megpróbáltatás ideje a tél. Különösen a nagy hideg és a hó, amely betakarja, elrejtí az a kevéske táplálékot is. Egészen bizonyos, hogy a madárodúval, a madáretetővel és a rendszeres téli etetéssel sok didergő kis madáretetet mentünk meg a fagyhaláltól.

Bizonyára sokan és sokat tudtok már a kertet látogató madarokról. Remélem, hogy az odú és az etető elkészítésében is szereztetek már jártasságot. Azok számára, akik még nem mélyültek el ebben, ajánlom Schmidt Egon könyveit. Ezekből szert tehetnek mindenféle ismeretekre, és megismerhetik a madáretetés fortélyait. (Odút és etetőt vásárolni is lehet, ám az igazán a miénk, amit mi magunk készítünk.)

Az etetés felelősség

A madarak etetéséről két fontos dolgot mindenkinek tudnia kell. Az egyik: csak kenyérmorzsával vagy kenyérhéjjal nem etethetünk, mert ettől megbetegszene, elpusztulnak. A másik: ha a tél beálltával elkezdjük az etetést, azt tavaszig nem szabad abbahagyni! Ha ugyanis a folyamatos táplálás hirtelen megszakad, akkor a kertünkbe szokott madarak a megszokott táplálék híján bizony éhen is veszhetnek. Mert nem lesz módjuk, sem idejük, hogy új táplálékforrás után nézzenek. Különösen havas, nagy hidegek idején.

Tervezzünk a kertbe madáritatókat. Ez is része a madarokról való gondoskodásnak. Szükséges azért is, mert – különösen nyáridőben – egyre kevesebb a

hozzáférhető, nyitott vízforrás. Érdemes erről gondoskodni termésünk védelmében is, mert ivóvíz híján a nyári rekkenő hőségben a madarak rákényszerülnek arra, hogy a lédús nyári gyümölcsökkel oltsák szomjukat.

Etetőt és itatót is állítsunk föl a ház körül, ablakunk közelében is. Egyszerűen azért, hogy láthassuk madarainkat, gyönyörködhessünk bennük, számon tartassuk őket. Szakszerű elhelyezésüknek azonban szabályai vannak, csakúgy, mint az odúk kifüggesztésének. Ennek érdemes utánajárni. Az azonban általános szempont, hogy kis énekesmadaraink védelmére az etetőt és az itatót a sűrű, bozótos madármenedékhely közelében helyezzük el.

Időben gondoskodjunk madaraink téli táplálékáról. Napraforgó- és cirokmagot a magkereskedésben is kaphatunk, de kerítés mellé vagy térhatárolónak vetve magunk is termesztjük.

Tyúkok, nyulak, galambok

Mennél több növény és állat vesz körül minket, annál gazdagabbak vagyunk, annál színesebb az életünk. Sajnos az átlagos családi házas kertben tehenet vagy lovat tartani elképzelhetetlen, még kecskét vagy kisbárányt is bajos elhelyezni. De például nyulat, tyúkot vagy galambot tarthatunk. Ehhez azonban el kell nyernünk Apa és Anya támogatását, mert a baromfiudvar, a nyúltelep vagy a galambdúc létesítése és a tenyészet fenntartása erőnket meghaladja.

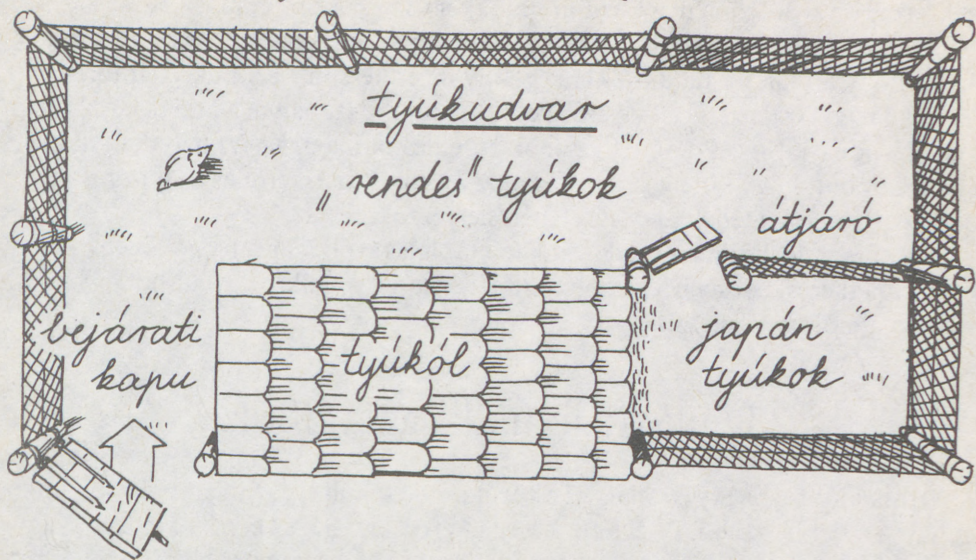
A három közül a „nyuláskodás” a legkényesebb vállalkozás. Ezek a jószágok a betegségekre is fogékonyabbak, tartásuk, gondozásuk alapos szakismertet igényel. Erre tehát alaposan föl kell készülni. A tyúkok igénytelenek, jól bírják a meleget, a hideget. Gondozásuk, ellátásuk is egyszerűbb, mint a nyulaké. És bizony jól jön az a napi egy-kettő vagy három és több szép, sárga belsejű tojás is a konyhára, amivel gondoskodásunkért „fizetnek”.

Hadd dicsekedjem el, hogy nekünk például az öt „rendes” tyúkon kívül japán dísztyúkjaink is vannak. Pontosabban négy tyúkunk és egy kakasunk. Mondhatom, kedves kis szárnyasok. A nagy tyúkok udvarából kerítettünk el nekik egy külön bejáratú ólat. Ez a teljes elkülönítés azért szükséges, mert különben a galamok folyton üldöznék és megtépnék a kicsiket.

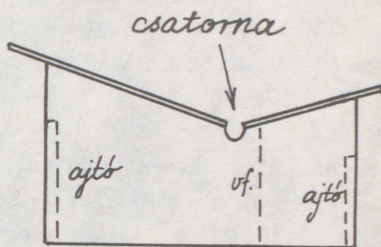
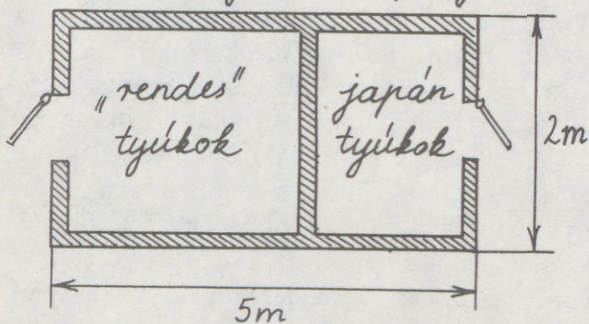
A házgalambok szabad madarak. De ahol bizalmat, gondoskodást és helyet kapnak, ott szívesen megtelepednek, és elviselik az ember közvetlen közelségét is. Családi tanácsban kell arról dönteni, hogy ha lehet, akkor hol legyen a helyük. Számukra egy kis rész az ól vagy a ház padlasteréből is elválasztható.

Látványosabb, természetesebb és szebb is önálló dúcban elhelyezni a galambokat, amelyet 5–8 méter magas fán vagy külön álló oszlopon rögzítünk. Ennek megépítése azonban komoly vállalkozás, de Apával meg a barátainkkal szövetkezve egyáltalán nem lehetetlen.

A tyúkól és a tyúkuvar

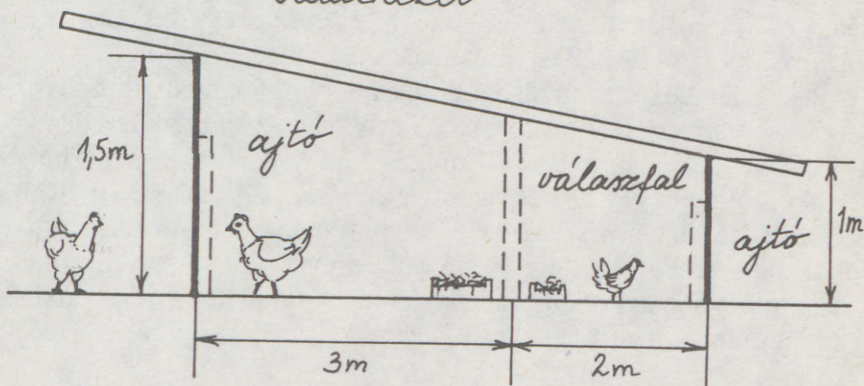

a tyúkól alaprajza

ilyen is lehet (oldalnézet)

oldalnézet

Takarmány a kertből, trágya a baromfiudvarból

Háziállataink más és más bánásmódot igényelnek. Erről tájékozódni kell, mielőtt tartásukra vállalkozunk. Van azonban néhány közös szabály. Ezek egyike, hogy elkerített baromfiudvarban és ne ketrecben tartsuk állatainkat. Fontos az is, hogy ne zsúfoljuk össze őket, legyen bőven mozgásterük. Etetésük-ről, itatásukról rendszeresen gondoskodjunk. Ugyanígy rendszeresen cseréljük ki az almot, trágyáikat gondosan gyűjtsük össze és érleljük meg, hogy növényeink trágyázására fölhasználhassuk. Éjszakára lehetőleg zárjuk ólba az állatokat, mert éjszaka ragadozók támadhatnak rájuk. Reggel persze mindig ki kell engedni őket.

A tavaszi és a nyári kert bőven ad majd táplálékot háziállatainknak is. A kikapált gyomok, a kiegyelt répák, a férges, félig rothadt gyümölcs, az elöregedett saláta, a lehántott káposztalevél mind nekik való csemege. De emellett szemestakarmányt is igényelnek, amiről mindig idejében gondoskodni kell.

Amikor tyúkok, nyulak vagy galambok tartására vállalkozunk, szép és hasznos dologba fogunk. De ez csak akkor igazán dicséretes, ha a róluk való gondoskodást rendszeresen gyakoroljuk, és csak ritkán kérjük meg Apát és Anyát, hogy helyettesítsenek minket az etetésben, itatásban, almozásban.

A talaj és vegyszer ellenségei

Növényeink akkor fejlődnek szépen és egészségesen, ha alapvető igényeikben nem szenvednek hiányt. De hiába van valamelyik fontos tényezőből (például fényből) elegendő vagy akár sok is, ha a másiból (például vízből) nincs, vagy csak nagyon kevés. Ez esetben annak az egynek a hiánya is a növények senyvedését, pusztulását idézi elő. És mert se lábuk, se szájuk nincs, nem jöhetnek hozzánk hangos panaszra, ha szenvednek valamitől. Csak néma jelzéseket adnak, amelyek azonban az őket már ismerő és gondjukat viselő embernek (gyereknek) beszédeseek, megfejthetők.

A talaj a növények életében meghatározó jelentőségű közeg, mert benne a növényi anyagcseréhez, tápanyagfelvételhez fontos biológiai, kémiai és fizikai folyamatok játszódnak le. Nem mindegy tehát, milyen a minősége (ásványi-anyag- és humusztartalma), mennyi benne a tápanyag („sovány”-e vagy „kövér”), mennyi a víz- és levegőtartalma. Az sem mindegy, hogy mennyi benne az egyes elemek aránya, és hogy savas vagy lúgos (meszes) kémhatású-e.

Akárhogy is van, a kert talajával törődni kell, és állapotát, erőnlétét figyelemmel kell kísérni, „egészségét” meg kell őrizni. Ennek akkor ártunk a legkevésbé, ha semmiféle mesterséges anyagot nem juttatunk bele. Így sem vegszerrel (növényvédő és gyomirtó szerrel), sem hulladékkal (építkezési maradvánnyal, törött üveggel, műanyaggal) nem szennyezzük. És jól tesszük, ha a műtrágyával is csínján bánunk.

A talajfertőtlenítő és gyomirtó vegyszerek vitathatatlanul a legveszedelmeseb-

bek, mert a talaj szabad szemmel nem látható, de a növények szempontjából nagyon fontos élőlényeit, a mikroorganizmusokat pusztítják. Emellett a talajnedvességben feloldódva a talajvízzel elmosódnak, elvándorolnak, összegyűlnek, és kiszámíthatatlan veszedelmek előidézői lehetnek.

A megérlelt állati trágya, az érett komposzt a talaj évszázados természetes tápanyagpótló, trágyázóanyagai. Jótékony hatásuk csalhatatlan, és ezért arra kell törekednünk, hogy a kerti föld erőnlétének és egészségének megtartására elsősorban ezeket használjuk.

Ahhoz, hogy kertünk talajáról, állapotáról, fontosabb jellemző tulajdonságairól pontos képet kapjunk, laboratóriumi vizsgálat szükséges. Nagyobb bajok (növénypusztulások) vagy nagyobb vállalkozások (telepítések) esetén ezt érdemes Apának elvégeztetnie. Ennek alapján orvosolni lehet a bajt, illetőleg elejét lehet venni olyan növények ültetésének, amelyek nem oda valók és csak sínylődnének ott.

Mészkereső ecetpróba

A talaj egyik fontos jellemzőjének, a mésztartalomnak a megállapításához azonban nem kell laboratórium, azt magunk is elvégezhetjük. Igaz, ez csak tájékoztató jellegű eredményt ad (és nem pontos értéket), de már ez is jó útmutató ahhoz, hogy milyen növényeket ajánlatos (vagy nem ajánlatos) ültetni a kertbe.

A kert közepén 15–25 centiméter mélységből vegyünk ki mintát, egy maroknyi talajt. Ebből egy mogyorónyit tegyünk tiszta tányérra és (például szemcsepentővel) csepegtessünk rá közönséges háztartási ecetet. Ha a talaj tartalmaz meszet, akkor rövidesen habképződés, pezsgés indul meg. Ha több a mész, a pezsgés erőteljesebb.

Növényeink nagyobbik része általában tűri, sőt jól tűri a meszet. A rózsza, a mandula és a levendula kifejezetten a meszes talajt kedveli. Ellenben sok dísznövény, mint például a ciklámen és a rododendron, a meszes talajt egyáltalán nem viseli el. A hortenzia és a begóniafélék pedig csak senyvednek.

A gyümölcsök sorából a szamóca és a szelídgesztenye, a zöldségfélék közül pedig a petrezselyem, a zeller és a paprika tűri nehezen a meszet. A cukkini és a bab viszont kifejezetten kedveli. A veteményeskert (zöldségekert) növényeinek többsége egyébként a közömbös (se nem lúgos, se nem savas) talajokon terem a legszibben.

II. Jöjj már, tavasz!

Még jégvirágot rajzol a tél az ablakunkra, de a kert védett, napos zugában már fölüti kedves szíromfejét a hóvirág. Még fagyosak, havasak és hidegek az éjszakák, de a nappalok már gyakran hoznak kabátnyitogató enyhülést, és a melengető napfényben jólesik az arcunkat fürdetni.

Foltosodik a hó fehér takarója, rajta a szánkó gyakran elakad. Fogynak, soványodnak az ereszekon kapaszkodó üvegjégcsapok, napról napra enged a föld fagya, és a megnyíló hajszálcsatornákon át eltűnik, mélybe szivárog a hó.

Megélénkül a kert. A verebek gyakran feledkeznek zajos vitába, hangos csivitelésbe. Egyre bátrabb és vidámabb a cinkék hangja is.

Fölnyílnak az első bábbölcsők, és a szemhunyorító, kora tavaszi fényben eldönögnek, ellibegnek az első álmos rovarok. A fák és halmok védett, napos tövében pedig szerelmes bódulatban rajzanak a napra a pirostarka verőköltő bodobácsok.

Duzzadnak, gömbölyödnek a várandós rügyek. Langyosodó földágyásukban duzzadnak a magvak is. Bennük rúgkapál már, megszületni akar az élet, hogy levél, hajtás és virág legyen. De az éjszakák hideg fuvallata még türelemre int.

Szaga van már a földnek, különös, semmihez nem hasonlítható. És halvány zsengezőld illata a mezőnek, amelyet fölkap és szertevisz a rendetlen márciusi szél.

Várakozik a kert. Vár hallgatagon, magába szállva, vár szorongva és sejtelmesen, mint aki fontos, nagy dologra készül. És várunk mi is vele, a cinkékkal, a földben nyújtózkodó magokkal, a duzzadó rügyekkel együtt. Várjuk, hogy eljőjön végre a tavaszi gyönyörű csoda, a füvet sarjasztó, bokrot és fát megindító, virág-pompával ékes, szép kikelet.

Télen is növények között

Február végén még várat magára a tavasz. A medve is, ha kuckójából álmosan kitekint, rendszerint még visszabújik és alszik egy kicsit tovább. Így azután – ahogy az öregek mondják – tart a tél mindaddig, amíg a medve végre jól ki nem alussza magát.

A kert még barátságatlan, hideg, szeles, gyakran foltosodó hóaplannal fedett. Még ritkák a napsütéses, csendes szép napok, amikor a házból kikíváncozunk. De a lakásban is növények között vagyunk. Vagy ha nem így lenne, tegyünk azért, hogy néhány cserép virág az otthonunkban is társunk legyen.

A téli időszakban szobanövényeink más ápolást igényelnek, mint nyáron

vagy éppen az ős folyamán. Ilyenkor kevesebb a fény és a zárt ablakon át nehezen frissül a levegő is.

A szellőztetés növényeink felfrissülését és a mi egészségünket egyaránt szolgálja. Ha egész nap otthon vagyunk, akkor naponta két-háromszor is szellőztessünk. A reggeli fölkelés után és az esti lefekvés előtt föltétlenül. Ne tartson ez sokáig (legfőljb 5 percig), de szellőzzön át az egész lakás.

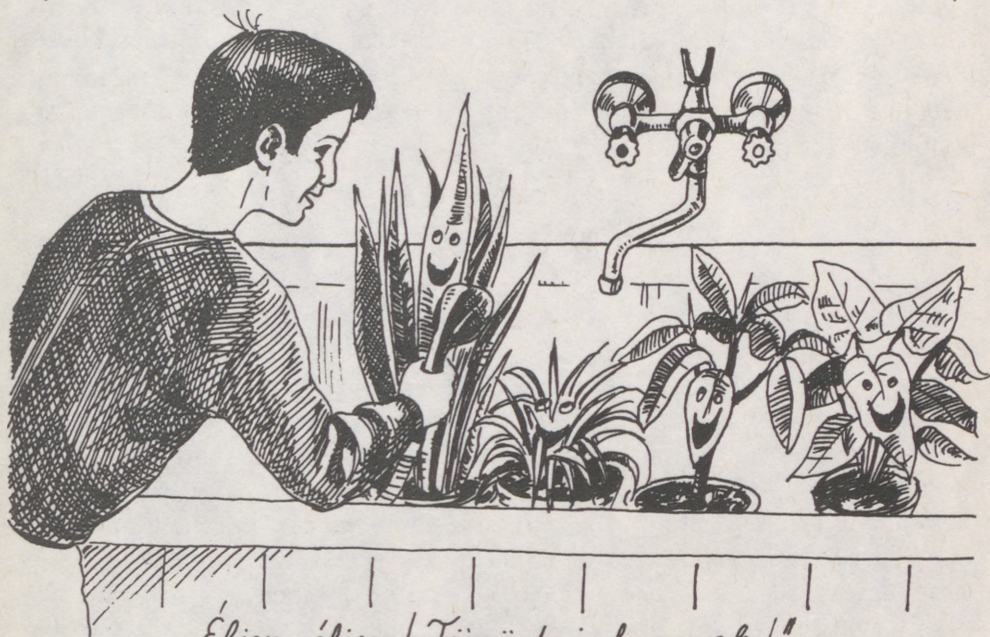
A tartós huzat vagy a hirtelen beömlő hideg levegő megbetegítheti szobanövényeinket. Ezért, ha ablakot nyitunk, ne legyünk restek és vegyük el őket a hideg levegő közvetlen útjából.

A cigarettafüst nemcsak nekünk ártalmas, hanem a növények is nehezen viselik el. Igazából a dohányzás meg a kertészkedés egymásnak ellentmond. Mindenekelőtt azért, mert a növényekkel való törődés testi és lelki nyugalmunkat, egészségünket szolgálja, a dohányzás pedig éppen ennek ellenkezőjét. Így e káros, mérgező szenvedélynek élni – bárki fiának is –, bizony nagy balgaság.

Vigyük őket fürdőbe is!

Szobanövényeink öntözésére ne használjuk a csapból közvetlenül kifolyó hideg vizet, hanem várjuk meg, amíg a kannában szobahőmérsékletűre melegszik. Ügyeljünk növényeink tényleges vízigényére. Gyakori hiba a túöntözés, pedig ez ugyanolyan káros, mint a kevés víz, illetve a vízhiány.

A helyes szellőztetés és öntözés azért is fontos, mert a télen gyakori foltosodás, sárgulás vagy barnulás háttérben gyakran a helytelen kezelés áll, nem pedig kórokozó vagy kártevő.

Ha növényeink beszélni tudnának, bizonyára kitörő örömmel és harsány éljenzéssel fogadnák azt a hírt, hogy fürdetni visszük őket. (Legalább olyan örömmel, amilyennel a gyerekek a strandfürdő hírét.) Ez persze nem egészen azonos a mi strandolásunkkal, ezért más előkészületet igényel.

Cserepes növényeinket állítsuk a fürdőkádba és langyos vízzel zuhanyozzuk le őket jó alaposan. Ezt megelőzően azonban vízhatlan anyaggal takarjuk le szorosán a cserepet úgy, hogy csak a növény szára maradjon ki, ellenkező esetben ugyanis a földet is kimosatjuk a cserépből. A levélzetről a rászáradt port és más szennyeződést nedves szivaccsal dörzsöljük le egyenként.

A fürdetés után várjunk 10–15 percet, amíg a lombozat nagyjából fölszárad, és csak ezután tegyük helyükre a növényeinket. Az ilyen nagyszabású, frissítő fürdetést a téli időszakban kéthetente, havonta megismételhetjük.

Cserépkerti kísérletek

Tápdús, kerti földdel töltött cserepekben a növények hajtásával is megpróbálkozhatunk. Például a téli vermelőből kivett zellergumót vagy fehérrépat tápdús kerti földbe cserepezve értékes konyhai levélzöldhöz juthatunk. Ennek Anya bizonyosan nagyon örül. Ugyanígy metélőhagymát (snidlinget) vagy fokhagymát, vöröshagymát is duggathatunk cserépbe vagy virágládába. Ezek zsenge zöldje értékes vitaminforrás a tél végi vitaminszegény időszakban, akár a vajjas kenyeret megszórva, akár salátába keverve fogyasztjuk.

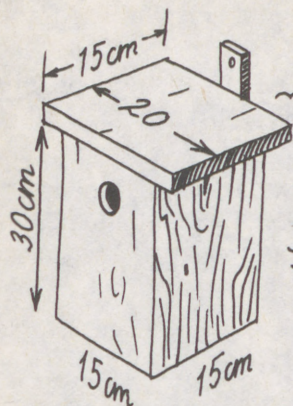
Ablaküveg között vagy a lakás hűvösebb, világos sarkában tulipánt, krókusz, nárciszt vagy jácintot hajtathatunk. Ehhez az ősszel a kertbe ültetett hagymákból vegyünk ki egyet-kettőt (ha a föld fagya kienged) és cserepezzük be. A hagymák fölött a földtakaró 2–3 centiméteres legyen. Növekedésükhöz és fejlődésükhöz fényt és inkább hűvöset igényelnek, mint meleget. Szerencsés esetben erre az ablaküvegek közötti tér megfelelő. A cserepek földjét tartsuk mindig enyhén nedvesen.

A kertész: ezermester

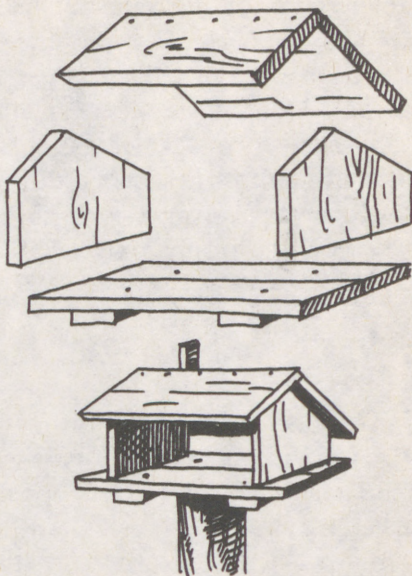
Bizony ez igaz: a kertész ezermester. Azzá kell hogy váljék, hiszen nem szaladgálhat mindenféle madáretetővel az asztaloshoz, ásóélezésért a lakatoshoz vagy madáritatóért a kőműveshez. És később, ha felnő az a kertész, a permetezőgép vagy a kistraktor kisebb műszaki hibája miatt nem futhat mindjárt a szervizbe vagy az autószerelőhöz. Mert nem illik, és mert pénzzel sem győzné.

Illendő és szükséges, hogy a kerti munka során elibénk álló kisebb-nagyobb technikai feladatokat mi magunk oldjuk meg. Ez persze sokféle lehet (az asztalosmesterségtől a kőművesmunkáig) és akaratot, leleményt igényel. De nem teljesíthetetlen. És az is bizonyos, hogy az ezermesterré lett ifjú kertész jobban feltalálja magát és jobban megállja a helyét későbbi, felnőtt életében is.

Műhelymunkák

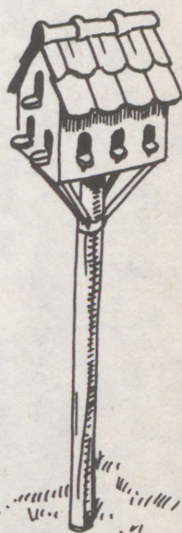
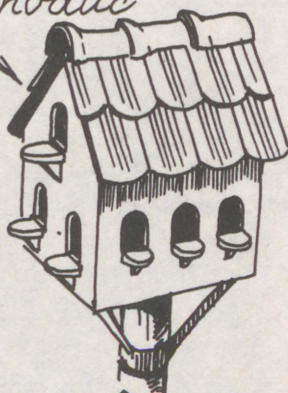
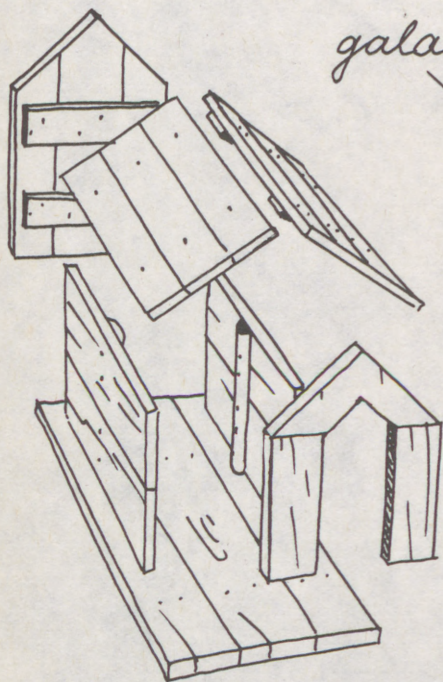

cinkemarasztaló
odú

madáretető változat

galambodú

Buksi kutya háza

terasz

Az ezermester gazda nem ad ki pénzt festett „gyári” kutyáolra, hanem maga készíti el a Buksi kutyája házát. (Apát mint „segéderőt” azért jó, ha bevonja.) Ez néhány szál gyalulatlan („szőrös”) deszkából megépíthető. Terv kell hozzá, amelyet, mielőtt megvalósítanánk, jól átgondolunk. A többi mérőszalag, fűrész, szög és kalapács dolga. No meg az akaraté. A teteje két sor cseréppel vagy kátránypapírral is fedhető. Lehet, hogy nem lesz olyan szabályosan szép, mint a gyári kutyáol, de mert ezt magunk csináltuk, a készen kapottnál sokkal többet ér.

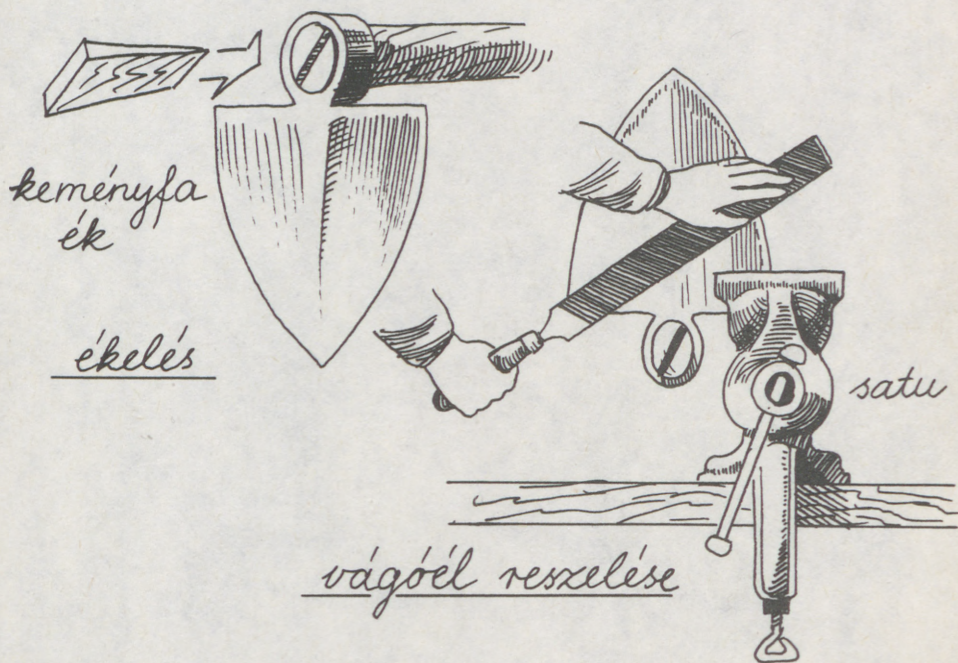
A csirkeol készítése sem ördögösség, de jó, ha ennek Apa lesz az „építésvezetője”, mert az anyagbeszerzés és a megépítés is már komolyabb dolog. Kőművessegédként azonban kivehetjük a részünket mi is.

Jó szerszám – fele munka

Télidőben szegődjünk Apa mellé és tartsunk szemlét a szerszamoskamrában. Ellenőrizzük, hogy nem lötyög-e a nyél a kapában. Gyakran azért lazul meg, mert a fa összeszárad. Ilyenkor bele kell szorítani, amit legcélszerűbben ékeléssel érhetünk el.

Ehhez Apával közösen készítsünk 3–4 centiméter hosszú éket keményfából (olyan magas legyen, mint a nyél átmérője). Ékelés előtt favésővel vágjunk helyet a nyélben, majd kalapáccsal üssük be az éket. A kilötyögösödött balta- és kalapácsnyelet is így rögzíthetjük.

Szerszámkarbantartás

Bizonyos, hogy a kapára meg az ásóra ráfér az élezés a tavaszi idény előtt. Az újonnan vásároltakra pedig különösen, hiszen azokat gyárilag nem is élezik. Ennek testhez álló módja a reszelés.

A műhelyasztalon satuba befogva először a durvább fogazású reszelővel munkáljuk meg a szerszámtestet, ügyelve arra, hogy a perem ne csak keskenyen a szélén, hanem minél szélesebben, egyenletesen vékonyodjon el. Ezután a finom reszelővel dolgozzuk meg úgy, hogy az él lehetőleg egyenletes felületű (és ne hullámos) legyen.

Régi mesteremberi igazság, hogy a jó szerszám fele munkát jelent. Áll ez a kerti szerszámokra, a kerti munkára is. Hiszen a lötyögő szerszámfejes kapával, baltával, kalapáccsal vagy az életlen ásóval sokkal nehezebb dolgozni, sőt még balesetveszélyes is.

A tisztaság, a rend a kert fél egészsége

Rendet nem a rend kedvéért kell tartanunk, hanem azért, hogy munkánk és életünk könnyebb legyen. Az az ember (azaz gyerek), aki szekrényében, fiókjában ömlesztve tartja dolgait, annak mindig időbe kerül, amíg a keresett tárgyat megtalálja. Eközben persze újra csak föltúrja füzeteit, könyveit, és még inkább növeli a rendetlenséget.

Egyszer rendet tenni és azt fenntartani időben is, energiában is sokkal kevesebb. Arról nem is beszélve, hogy annak a gyerekeknek, akit Csáki szalmája összevisszaságban vesznek körül a tárgyai, szinte biztos, hogy nincs valami nagy rend a fejében sem, a tudományokat illetően.

„Őrizd meg a rendet és a rend megőriz téged” – tartja az ókori bölcsesség. Vagyis: ha mindig rendet tartasz magad körül, ez megóv téged a rendetlenségből származó mindenféle rossztól, kellemetlenségtől. Fogadjuk el és tartsuk is be otthonunk és kertünk, önmagunk javára.

Otthonunk rendjéhez a kert rendje is hozzátartozik. A rendetlenség itt is bajjal jár. A kerti szemetelést, az üres konzervdobozok, zacskók, törött cserepek széthajigálását vagy a szanaszét hagyott szerszámok esetét ne is firtassuk. Ezek olyan súlyos fogyatékoságok, amelyek eleve kizárják azt, hogy az ilyen ember jó gazdája legyen a kertnek.

„A tisztaság fél egészség” – tartja egy másik bölcsesség. Azt jelenti: tartsd magad tisztán, élj tisztaságban, mert ez testi és lelki egészséged fontos feltétele. Igaz ez a kertre is, a kert növényeire, amelyeknek egészségi állapota nagyban függ a kerti rendtől és tisztaságtól. A kert tisztasága azonban a kertápolás része is, ezért megőrzése rendszeres feladatunk.

Tavaszi nagytakarítás

Amikor már fényesebben és derűsebben ragyog a Nap, és a menekülő tél a bokrok tövében rejtőző hófoltokban bujdosik, menjünk ki és fogjunk hozzá a kert tisztogatásához. Mondják ezt – találón – tavaszi nagytakarításnak is. Hiszen valóban, mint (húsvét táján) a lakást a tél salakjától és porától, úgy a kertet is meg kell tisztítanunk az elpusztult és elszáradt növényi maradványoktól, hogy az éltető tavaszi napfény beragyoghassa minden zugát.

A pázsitot gereblyével vagy kerti söprűvel tisztítsuk meg. Fésüljük át jól, azaz a gereblyét és a söprűt mélyesszük alaposan a földre. Így a gypet alkotó fűcsomók fényhez és levegőhöz jutnak, gyorsabban és szebben fejlődnek.

Gereblyézzük, kaparjuk össze a lombot is a fák és a bokrok alján. A téli virágoskertben Anya útmutatásával a több évig élő, töről újra sarjadó, úgynevezett élő dísnövények töveit is tisztítsuk meg az elszáradt levélzettől, virágszártól, gyomnövénymaradványtól. A talajtakaró, úgynevezett árnyéki gypótlókat – mint a borostyánt (Hedera) és a meténget (Vinca) – azonban ne bolygassuk. A szálás, nagy gazokat természetesen szedjük ki közülük, de a korhadt leveleket ne gereblyézzük ki, mert ez a korhadék tápanyagforrás és takaró is egyben. Amikorra pedig az új levelek már elég nagyra nőnek, eltakarják a korhadat, és az nem csúfítja a kertet.

Korán virágzó élő növényeink ágyását, amelyben a tulipánok, a nárciszok, a jácintok és a primulák szunnyadnak, szintén gereblyézzük át, hogy takaróanyaguk és földjük felfrissüljön. De ezt is úgy végezzük, hogy a korhadó lomb zöme maradjon meg az ágyásban, mert ez talajtakarónak kitűnő, és alatta a nedvesség is jobban megmarad.

Tisztogató hadműveletek

Tisztítsuk meg a kertet a földre hullott, elszáradt ágaktól, gallyaktól is. Vegyük sorra gyümölcsfáinkat, és vadásszunk le minden otthagyt gyümölcsmaradványt (rázzuk le, vagy bottal, óvatosan ütögetve válasszuk le). Az ilyen, fán felejtett, összeszáradt termések a gyümölcsmúmiák, amelyek az őszibarack-, a szilva- és a birsalmafákon különösen gyakoriak. Szinte valamennyi áttelelő bűvőhelye azoknak a parányi élőlényeknek (kórokozó gombáknak), amelyek a kitavaszkodás idején gyorsan és igen nagy számban elszaporodnak és megbetegítik a növényeket.

Apa segédletével keressük meg a fákon, bokrokon maradt összesodort, összeszáradt levélszővedéket, a hernyófészkeket, és vágjuk le metszőollóval. Ezek a kártevő rovarok menedékhelyei, amelyekben az áttelelő alak (báb vagy lárv) átalakulásra, ugrásra készen várja a jó időt, hogy sokasodjon és megfertőzze a kilombosodott fákat, bokrokat.

A fák törzse, különösen a mélyen ráncos, repedezett kérgű idősebbeké, ugyancsak kiváló bűvőhelyei a kártevőknek. Áttelelő alakjaiktól törzstisztogatóval szabadulhatunk meg. Drótkéfével vagy kéregkaparóval alaposan dörzsöl-

törzstisztogatás

jük át a törzset, különösen a kéregráncokat, a repedéseket. De mielőtt elkezdenénk, terítsünk újságpapírt a fa köré, és a kaparékot ezen gyűjtsük össze. Ha ezt nem tesszük, akkor az áttelelő lárvát vagy bábót csak a földre söpörjük, ahol azután ugyanúgy rovarrá lehet, mint ha a törzsön maradna – vagyis így nem csináltunk semmit.

A leszedett gyümölcsmúmiákat, a hernyófészkeket és az újságpapírra szedett kéregkaparékot zárt falú edényben (például műanyag vödörben) gyűjtsük össze, és Apa vagy Anya jóváhagyásával maradéktalanul égessük el.

Ha a fertőzött, áttelelt növényrészeket gondosan összegyűjtjük és megsemmisítjük, akkor nemcsak a növényeinken, hanem Apán is segítünk, akinek eggyel, vagy talán kettővel is kevesebbszer kell permeteznie (sőt lehet, hogy szegre is akaszthatja a permetezőgépet). Ez pedig nemcsak neki könnyebbség, hanem a kertnek és mindannyiunknak is. Mert a kiszórt mérgek nem válogatnak. A természet veszélyeztető, kártékony élő szervezetekkel együtt elpusztítják az ártatlan hasznosakat is. És bizony még a mi egészségünkre is veszedelmesek.

Kincset érő hulladék

Aki a kertjében összegyűjtött fűvet, lombot vagy minden más növényi maradványt elégeti, nagyon balga ember, sőt még pazarló is. Mert ezek a szerves hulladékok természetes tápanyagokban gazdagok. E tápanyagok komposztálással megmenthetők, föltárhatók és a növény számára újra hasznosíthatók. Ezt elfüstpölni pazarló, vétkes könnyelműség.

A lombégetés szelleme következményeiben is veszedelmes. Mert aki a kertjétől félig készen kapott tápanyagot elégeti vagy a kukába dobja, annak földje is szegényebb és soványabb lesz. Ha pótolni akarja, erre két út kínálkozik: vagy a szerves trágya vagy a műtrágya.

Aki a lombot elégeti, az valószínűleg nincs is tisztában a szerves trágyázás jelentőségével. Neki bizonyára a műtrágya a kedvence, amelynek egyoldalú használata kifejezetten veszélyes a talaj életére, egészségi állapotára. A túlzott nitrogén-műtrágyázás következményeként a talajban és a növényekben felhalmozódó nitrát pedig rendkívül ártalmas lehet az ember egészségére is. (Különösen veszélyes ez a nagy zöldtömeget adó zöldségfélékben, amelyekből egyszerre viszonylag nagyobb mennyiséget fogyasztunk.)

Környezetet óvó, okos és gazdaságos kertészkedés nincs komposzthalom vagy komposztgödör nélkül. De mi is az a komposzt? Nem más, mint a halomba rakott szerves anyag, növényi maradvány (lomb, fűkaszálék, gyom), amelyet két évig érlelünk. Ez idő alatt a fölhalmozott szerves anyag különböző átalakulási folyamatokon megy át, és belőle növényi tápanyagokban gazdag, természetes trágya képződik. Ez a kész, érett komposzt. Tápanyagtartalma olyan jelentős, hogy az általa nyert terméseredmények fölveszik a versenyt a jelenlegi műtrágyákkal elérhető legjobb termésekkel is. És nincs ártalmára sem a talajnak, sem pedig a mi egészségünknek.

Adj helyet a komposztnak!

A komposzttelep helyét a kert egy félreeső, árnyékos, mélyebb fekvésű részén jelöljük ki. Kétszáz négyszögöles átlagos kertet és háztartást feltételezve 2×3 – 4 négyzetméter alapterületű komposztteleppel számoljunk. Ilyen alapterületen gyűjtjük össze a szerves anyagot. Rakhatjuk a földre, de áshatunk ennek 20–30 centiméter mély gödröt is.

Célszerű, ha mindjárt két gyűjtőhelyet, illetve gödröt tervezünk, lehetőleg egymás mellé. Az első évben az egyik megtelik, és a következő esztendőben ebben érlelődik a komposzt. Így a második évben már a másikba gyűjtjük a szerves hulladékot. Két év múltán az érettet kiszórjuk és az üresen maradó gödörbe gyűjtjük a harmadik évben.

Minden növényi maradványt vigyünk a komposzttelepünkre: a krumpli- és a narancshéjtól, a megromlott befőttől kezdve a kikapált gyomokig, a lehullott lombig. (Nálunk egy külön edény áll a szemetesvödör mellett, amelyben minden szerves konyhai hulladékot összegyűjtünk.) Csak az erősen fertőzött növényi rész (levél, termés) és a tarack – mint nehezen pusztítható gyom – legyen kivétel.

A komposzt érlelésére is folyamatosan fordítsunk gondot. A melegebb nyári hónapokban, majd havonta forgassuk meg és szellőztessük át. A nyári nagy szárazságban tartsuk kissé nyirkosan, nehogy az érési, átalakulási folyamatok leálljanak. Ugyanezért a téli nagy hidegekben a komposzthalmot takarjuk be 10 centiméteres földréteggel. Kétéves érlelés után pedig majd használjuk föl úgy, ahogy az érett istállótrágyát szokás.

Az erény próbája: a tett

„Az erény a cselekvésben rejlik” – ez is ókori bölcsesség. Azt jelenti számunkra, hogy a leendő kertünkről és a kertészkedésről szőtt szép terveink akkor válnak igazán nagyszerűvé, ha meg is valósulnak. Igaz, többször és többet álmodunk és tervezünk, mint amennyit megvalósítunk. És ez így van jól, hiszen a szellem szabad szárnyalásának sokkal tágabb a tere. Így ez az ötletnek, az újnak és a jobbnak a forrása is.

De minden komolyabb terv és elképzelés megméretik a gyakorlatban is. És ha megvalósul, ha a papírra rajzolt kert valósággá válik, az egyszerre lesz bizonyossága ötletességünknek, kitartásunknak és cselekvő, dolgozó életünknek. És ez az igazi erény.

Fogjunk hát hozzá tervünk megvalósításához. Jó, ha önálló kertünk van a kertben, ahol Anya és Apa nagy kertjétől nem függetlenül, de mégiscsak a saját kedvünkre és a saját – még csak nem is pelyhedző – szakállunkra kertészkedhetünk. De az sem nagy baj, ha nincs külön helyünk, és Apával, Anyával közösen dolgozunk. Munkánk így a közös munkának és majd a közös gyümölcsnek része lesz, ami legalább akkora öröm.

Legelőször kertünk földjét tisztítsuk ki a növényi maradványoktól, majd

trágyázzuk meg. Legjobb, ha érett állati szerves trágyát vagy komposztot használunk. Ebből 5–10 kilogrammot számítsuk minden négyzetméterre.

Az igazán érett trágya már nem bűdös, hanem földszagú és kinézésre is földszerű. A félig érett vagy nyers trágyában az alkotórészek (például a szalma vagy más növényrészek) még jól láthatók. Az ilyen trágya tápanyagforrásnak sem tökéletes, bemunkálása is nehezebb, sőt még árthat is a növénynek. Az volna a legokosabb, ha a nyers trágyát a kert valamely eldugott szögletében fölhalmozva még egy évig érlelnénk vagy komposztálnánk.

Az érett szerves trágyát lapáttal terítsük el a felszínen, majd gereblyével osszuk el egyenletesen. Ezután fogjunk hozzá az ásáshoz.

Az ásás is tudomány

Bizony, az ásás is tudomány. No nem akkora, mint mondjuk, az űrhajózás vagy az atomfizika. Annál egyszerűbb, de mégis becsülendő, gyakorlati tudomány. Mert aki ezt nem hiszi, vagy vét a szabálya ellen, az vagy keserves tanulság után látja be, vagy gyáván elmenekül.

Az ásás nehéz fizikai munka. Ezért az eszközünk és a munkavégzésünk (a technikánk) is olyan munka legyen, hogy azt minél könnyebbé tegyük. Apa segítségét is igénybe véve könnyű, kis testű ásót válasszunk magunknak. Jó, ha arra külön taposót is szerkesztünk. Fontos a nyél hossza is, azt magasságunkhoz alakítsuk. Az ásótest vágófelületét érezzük meg, reszeljük ki.

Különösen kötött talajon célszerű az ásó- és kapatisztító (az úgynevezett kocér) használata, amivel az ásóra ragadt földet lehántjuk, hogy ne nehezítse a munkát. E célra a festők által használatos keskenyebb spakli is megfelel.

Az ásás legmegfelelőbb idejét okosabban nem jellemezhetjük, mint azzal az állapottal, amelyben sem nem túl nedves, ragadós, sem nem túl száraz, kemény a talaj. Ekkor siklik legkönnyebben az ásó. A munkához erős talpú, de ne túlságosan nehéz, zárt cipőt válasszunk. Papucsban vagy tornacipőben ásni nem szabad.

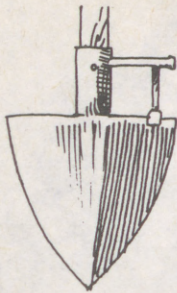
Bölcsen tesszük, ha a területet kisebb részekre, fogásokra osztjuk. Ez már csak azért is okos, mert 20 vagy 30 négyzetméterrel úgysem bírunk el egyszerre. Tervezzük tehát kevesebbet, annyit, amennyinek egy-egy alkalommal a végére érünk. Legcélszerűbb, ha 1×1 vagy 2×2 méteres fogásokra osztjuk a földet.

A munkát nyitóbarázda ásásával kezdjük. Ehhez álljunk az ágyás széléhez és szembe azzal az iránnyal, amelyben ásni akarunk. Itt a szélen ássunk egy barázdát, a fogás szélességének megfelelőt (egy- vagy kétméterest). Ezt úgy végezzük, hogy amikor az ásónyomnyi földet kiemeljük, azt ne tegyük vissza, hanem dobjuk rá a fölásandó területre, majd ott terítsük szét.

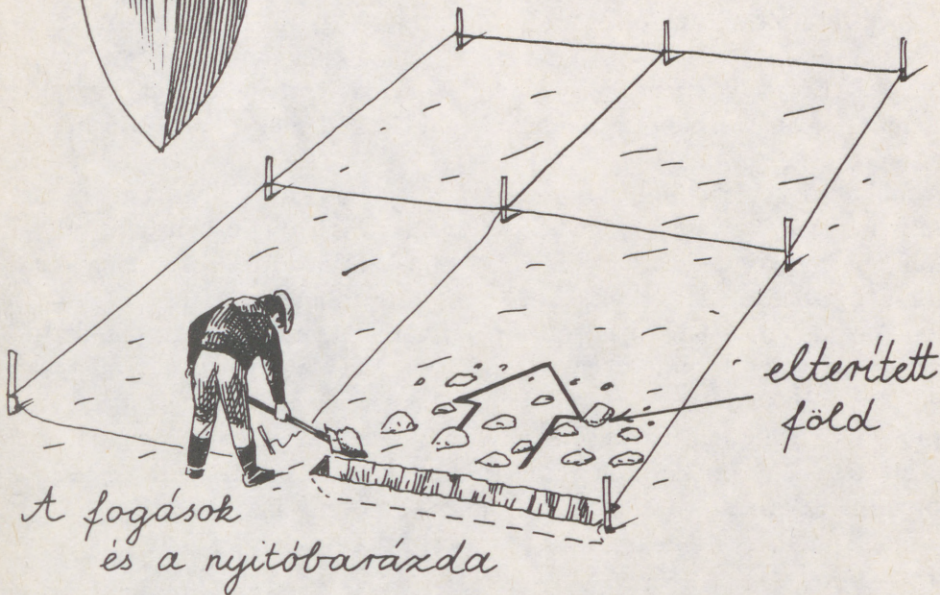
Amikor a nyitóbarázda elkészült, megfordulunk és beállunk a tényleges ásási irányba. Kezdődhet a folyamatos munka.

Az ásóval vágott földszelet olyan vastag legyen, hogy azt viszonylag könnyen kiemelhessük. Persze inkább vékonyabb legyen, mint vastagabb, mert ha túl

Az ásás tudománya

ásó a taposóval

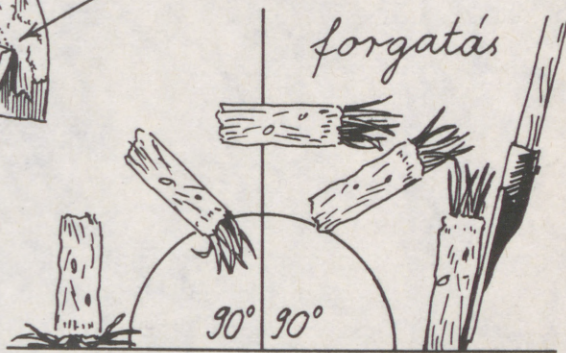

elterített föld

A fogások és a nyitóbarázda

a sártisztító (kocér)

forgatás

90° 90°

A kiásott földszelet így forduljon át a levegőben

nehéz, nemcsak hamarabb elfáradunk, de rosszabb munkát is végzünk. A számmal olyan mélyre vájunk, hogy az ásótest lehetőleg kissé a föld színe alá kerüljön.

Testi és lelki egészségünkre

A kiemelt ásónyomnyi földet fordítsuk át úgy, hogy felső része alulra kerüljön. Az egyes földszleteket folyamatosan forgassuk magunk elé a nyitóbarázdába. Az első vagy a második ásónyom földjével a nyitóbarázda megtelik. Ezután az egymásra hulló ásónyomnyi földdarabok már kiemelkedő hantot alkotnak.

A földszleteket lehetőleg egyforma magasságba dobjuk, hogy a hant magassága is nagyjából azonos legyen. Ügyeljünk arra is, hogy a hant elég magas legyen, mert akkor az ásatlan földpadka és a hant közötti árok is elég széles marad. Így a kiásott föld nem akadályozza a további ásást.

Az ásás alkalmával tisztítsuk meg a termőföldet minden szennyeződéstől. Ezért munka közben mindig legyen kezünk ügyében egy fém- vagy műanyag vödör, amelybe a köveket, nagyobb kavicsokat, üveget és minden nem oda való anyagot összegyűjtünk. Szedjük ki a fagyökereket, a nagyobb gyomok erős gyökérzetét is. A tarackot különösen vadásszuk. Ugyancsak gyűjtsük össze a kiforgatott pajorokat, drótférgeket is, amelyek növényeink gyökérpusztító elenségei. Adjuk a tyúkoknak, hadd csemegézzenek, vagy égessük el valamenynyit.

A föld mozgatása (művelése) a legnehezebb munkák egyike. 20–30 négyzetméter fölászása próbára teszi az erőnket és a türelmünket is. Ezért osszuk be okosan az ásást: inkább többször kevesebbet teljesítsünk, mint egyszerre sokat. Tekintsük sportnak, leküzdendő feladatnak, és akkor nem fog ki rajtunk. És így földművelő munkánk testi és lelki egészségünkre válik.

A birtok fölosztása

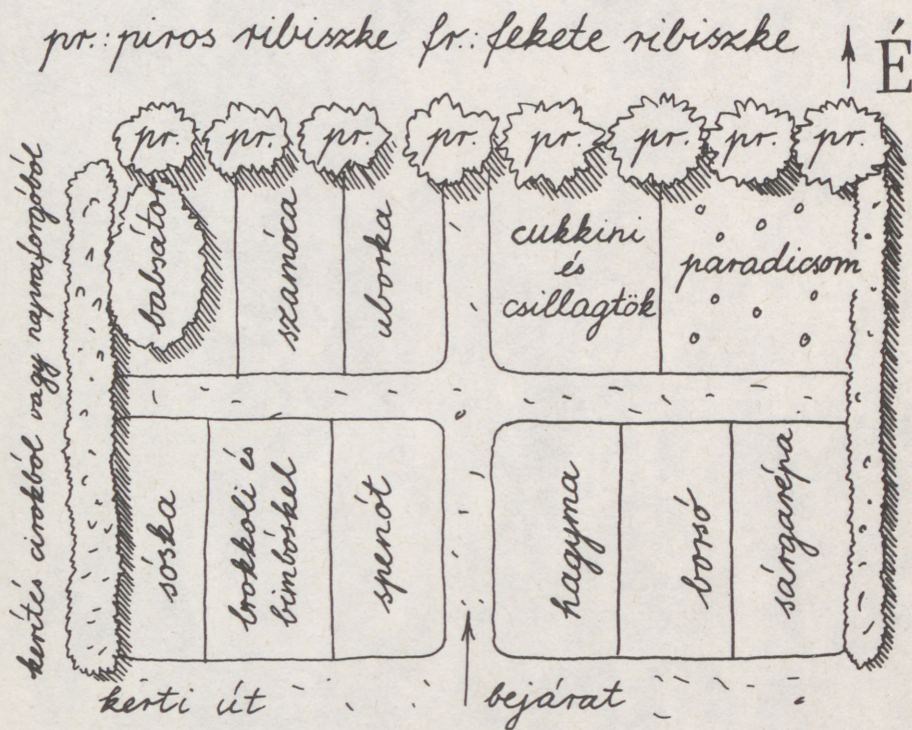
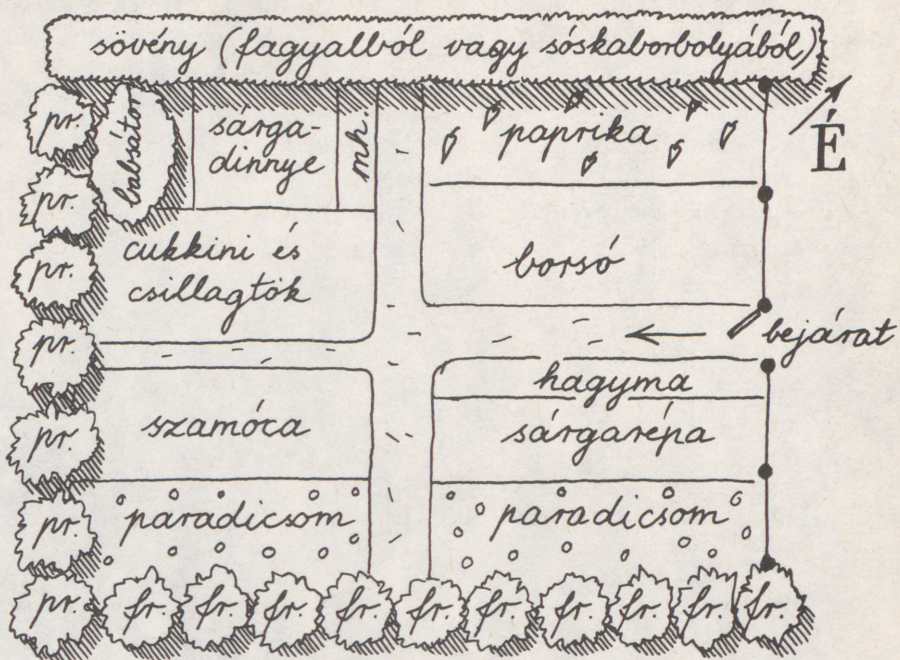
Az egyes fogások fölászása után gereblyézzük el a felszínt. Törekedjünk arra, hogy vízszintes, szép, sima felületet alakítsunk ki. A felszínre került szennyeződések, gyommaradványokat eközben is távolítsuk el.

A terület fölászása és elgereblyézése után célszerű ágyásokat kialakítanunk azért, hogy jobban hozzáférhessünk a növényekhez, és az ültetés, ápolás munkája könnyebb legyen. Ennek főként a tanulás első éveiben van jelentősége.

A fölosztás tervét beszéljük meg Apával és Anyával is. Ha nem vagyunk biztosak a dolgunkban, kérjük meg őket, hogy az ágyások és az utak kijelölésében és kialakításában segítsenek. Célszerű, ha a munkához hosszú mérőszalagot használunk. Az ágyások, utak sarkalatos pontjait cövekkel jelöljük.

Mint már szóltunk róla, 5 × 4 méteres, azaz 20 négyzetméternyi „birtokot” föltételezve, abban nyolc azonos méretű ágyást készíthetünk. A terület hosszában közepén 60 centiméter széles főutat, az egyes ágyak között pedig 30 centi-

Gyerekkert változatok

méter széles elválasztósávot, művelőutat hagyjunk. A földet így felosztva, egy-egy ágyás mérete kereken $1,70 \times 1$ méter lesz.

Ha a gondjainkra bízott kert 6×5 méter, azaz 30 négyzetméteres, itt is ugyanilyen széles főutat és művelőutakat hagyjunk. Így ebben is nyolc azonos méretű, egyenként kereken $2,20 \times 1,30$ méteres ágyást mérhetünk ki.

A művelőutakra (mezsgyékre) csak a kertészkedés kezdetén van szükség a könnyebb eligazodás és a munka megkönnyítése végett. Amint a kertművelésben gyakorlatot szereztünk, szüntessük meg ezeket, és területüket is növényekkel hasznosítsuk. (A főutakra természetesen mindig szükség van.) Az ágyásokat ne emeljük ki a környezetükből. A munka is fölösleges, ráadásul így könnyebben kiszáradnak.

III. Egészséget is vetünk

A fákon a duzzadt bimbó már fakadni, nyílni kész. Fekete földgyében a magfogságból kitörő rügyecske az unott, nagy takarót, a földet emelgeti.

De még csak kíváncsiskodó, félve tapogatózó mindenütt az élet. Mert a Naptól mosolygó fényes tavaszdélelőttre hideg, szeles, szomorú délután jöhet. És az éjszakák még fenyegethetnek faggal is.

Ám egyszerre megváltozik a világ. Elszáll minden félsz, elfogy minden megfontoltság, türelem: zöld lombot vet az ág, és kiül az ágra a virág.

És innen már nincs visszaút! Nincs menekvés vissza a rügyekbe, még ha dermesztő hideget fúj is a szél, ha virághalált hoz is a fagyos éjszaka. Növekedni, fejlődni kell, hajtássá, gyümölcské lenni, teljes életet élni, amíg eljön a tél.

A változás mindennapos, a kert benépesül. Ma itt a retek sorol, holnap ott a borsó hegyesedik, és holnapután kivirágzik a cseresznyefa is.

Millió és millió virág a kert. Pazar bőséggel szórt kezdet, ígéret, remény. Ezerféle titkos, szép szülés, milliárdnyi születés.

Mert nyílnak a bábok is: onnan fényes bogár repül. Nyílnak a mikroszkópi bölcsők: onnan milliárd magzat szóródik szerteszét. A télben megdermedt, megfogyatkozott élet naponta új gyarapodása, végtelen feltámadásai.

Illattal, színnel, étellel telik a kert. A nárcisz sárga-fehér csillagát mutatja, a tulipán piros virágfejét. A verebek harsány, nagy zsvajjal járnak, a cinkék csendben az odút környékezik. Bennük tojások, fiókák reménye él, a fészekhelyet, az otthont keresik.

Meredekebben jár, egyre fényesebb kört ír a Nap. Sarjad és kövérül a fű. A pásztortáska becölétráján lágybogár kapaszkodik. A gyermekláncfű kicsi Napvirágán méhecske taposkál szerelmes bódulatban. Az aranyeső sárga bokra fölött délceg dongó köröz. Cikázva száll tovább a vágyakozó, virágos fák felé, és elrejtí őt a kert.

Mindent idejében

Márciustól már sokasodnak a feladatok a kertben. Annak, aki átgondolja a tennivalókat, beosztja magának és mindig el is végzi azt, annak van ideje. Aki azonban szeszélyesen, rendetlenül, kénye-kedve szerint kap a dologba, annak semmire sincs elég ideje, és nem is lesz soha.

A természet ad időt a fölkészülésre, ha a kertész él vele. De akit lustasága, kényelme még március közepén is a televízió meg a video előtt tart, az mára

súlyos időzavarba kerül. A késve, kapkodva, felületesen elvégzett vetés, ültetés hátráltatja a növények fejlődését, növeli a kudarc esélyét. Sikertelenül, bosszankodva és indulatoskodva pedig nem lehet kertészkedni.

Március elejétől, amikor már a föld fagya kiengedett és a talaj felszíne fölszikkadt annyira, hogy nem leszünk nyakig sárosak, készüljünk a magvetésre. Ehhez a vetőmagot ne az utolsó pillanatban, hanem legalább két-három héttel előbb szerezzük be.

A természetendő zöldségféléket beszéljük meg Apával és Anyával. E könyv ajánl néhányat, amelyek fontosak és általánosan természetettek. De ezeken kívül még számos zöldség között választhattok. Ezekről és termesztésükről szakkönyvekből tájékozódjatok. Persze Apa és Anya vagy a Nagymama és Nagypapa tapasztalata is kincset érhet. Ők ugyanis tudják azt, amit egyetlen szakkönyv sem mondhat meg, hogy éppen abban a kertben, amelynek adottságait (talaját, éghajlatát) csak ők ismerhetik, mely növények fejlődnek szépen, és melyek azok, amelyeket nem érdemes termesztetni.

Ha a természetendő zöldségfajokról megállapodás született, fajtát kell választanunk. Az egyes zöldségfajták ugyanis talaj- és nedvességigényben, ápolásban és érésidőben erősen különbözhetnek egymástól. Sőt eltérnek a felhasználási cél tekintetében is. Némelyek elsősorban friss fogyasztásra, mások pedig konzervipari célokra alkalmasak. A tasakon jó esetben találhatunk erre vonatkozóan némi eligazítást, de alapos tájékoztatást csak a szakmai kiadványoktól remélhetünk. (Néhány fajtát a fontosabb fajokból e könyv is ajánl, de a teljesség igénye nélkül.)

Ha ebben is megállapodott a család, akkor az a legokosabb, ha a Kiskertész maga vásárolja meg fajta szerint a zöldségmagvakat. A másik járható út, hogy a beszerzést Anyával vagy Apával közösen ejti meg. De ezt a feladatot nagyvonalúan a szülőkre bízni, vagy még inkább nekik feladatul adni nagyon dicstelen dolog. Egyáltalán: szüleink és nagyszüleink vagy bárki segítségének igénybevételeben csak a kérésnek van helye, nem pedig az elvárásnak, a követelődzésnek.

Ne üljünk soha magas lovon, mert arról előbb-utóbb – lehet, hogy majd csak évek múlva – csúnya nagyot eshetünk. Tudjunk tisztelettel kérni szülőtől, testvértől, barátától. És a kéréshez tegyük hozzá a figyelmes, tisztelgő szócskát: „légy szíves”.

Kezdjük a borsóval

A borsó zsenge szeme még nyersen is finom és egészséges – persze mértékkel. De a kerti zöldborsóból készült leves párfját ritkító finomság. Hasonlóképpen a főzelék is. Párolva, saláták alkotórészeként is érdemes megismerni.

Kétféle típusa van: a kifejtő és a velő. Inkább a kifejtőborsót vessük. Ilyen az Express vagy a Rajnai törpe. Ezek különböző időben érnek. Ha az ágyásba mindkét fajtából vetünk, különböző időben szüretelhetünk. Ez jó dolog, mert hosszabb időn át szedhetünk zsenge (és nem előregedett) borsót. De a szedési időt egy fajtával is széthúzhatjuk azáltal, hogy az ágyás egyik felét most, a másik felét két héttel később vetjük be.

Jelöljük ki a borsónak szánt ágyást. Vegyük figyelembe, hogy a sorokat egymástól 25 centiméterre célszerű kialakítani. Az ágyás főbb pontjait (sarkait) érdemes pálcával maradandóan is megjelölni, és a jelet megtartani legalább a kelésig.

A magvak bölcsőhelyét, a magágyat gondosan készítjük elő. A rögöket verjük szét, ha nem sikerül, vigyük a komposztra, ott majd szétmállik. Szedjük ki a növényi maradványokat is, és gereblyézzük el a felszínt. (A kertészek úgy mondják: a magágy olyan sima legyen, mint az asztal lapja.)

Védett, jó bölcsőhelyet

Ezután jelöljük ki a sorokat, egymástól 25 centiméterre. Ehhez készítsünk kitűzőzsinórt, amely két, vékony cövekre kötött zsinegből áll. Munkánkat megkönnyíti a mérőlécz használata is. Ehhez vegyünk egy 1,5–2 méteres lécet, amelyet 12,5 és 20 centiméterenként lássunk el jól látható ceruzajellel vagy bicskával vágott rovásokkal. Ezt fektessük az ágyás szélére a sorokra merőlegesen, és ennek jelbeosztásai mentén szűrjük le a kitűzőzsinór sorokat jelző cöveket. Az ágyás másik végén szintén kimérjük a sortávolságot, vagy a szemmértékünkre hagyatkozva szűrjük le a cöveket.

A zsinór mentén kis testű kapával 5–6 centiméteres barázdát húzzunk. Ügyeljünk, hogy ez a mélység lehetőleg a sor egész hosszában azonos legyen. Ezután szórjuk bele a magvakat, de ne egymás hegyére-hátára, hanem úgy, hogy közöttük 1–2 centiméternyi távolság maradjon.

A bevetett barázdát takarjuk. Ezt megtehetjük a gereblyével. Először a barázda egyik, majd a másik oldaláról húzzuk a kis árok fölé a földet. A földtaréjt azután – a talajt tömörítve – ellapogatjuk, például a nyelénél fogva függőlegesen tartott gereblyével. Így haladjunk sorról sorra. Amikor az ágyást bevetettük, célszerű, ha a kannára az öntözőrózsát föltéve be is locsoljuk a területet.

A sorok kijelölése vetéshez

Nem a madár a hibás!

Nem mindegy, hogy milyen körülmények között kezdi életét a leendő növényke. A bölcsőhely legyen kényelmes és védelmet adó, étele és itala legyen elegendő, és az is fontos, hogy ebben valamennyi elvetett mag, valamennyi kikelő növény egyformán részesüljön. A növekedés és a fejlődés kezdetén elszenvedett nélkülözések ugyanis annyira visszavethetik a növényt, hogy az már a későbbiekben helyrehozhatatlan.

Nem igaz, hogy a madarak kiforgatják a helyesen elültetett borsószemeket a földből. Erre csak akkor kerülhet sor, ha – figyelmetlenségből – elszórva ottmarad vagy a felszínre kerül a mag. Figyeljünk tehát, hogy ne hagyjunk áruló jelet.

Az viszont igaz, hogy a kibúvó, zsenge növényekre szinte lesben állnak és lecsapnak, különösen a tavasz kezdetén. Ellenük csak riasztással lehet védekezni. De bölcs megoldás az is, ha csak március második hetétől vetjük el a borsót, mert így mire kikel, már nem elsőként mutatkozik a vonzó tavaszi madárcsemegék között.

Sárgarépat kötelező!

A sárgarépa a családi háztartás igen fontos és egészséges növénye. Anya a megmondhatója, hogy milyen sokoldalúan fölhasználható önmagában is vagy ételek ízesítésére. De jelentős A-vitamin-tartalmáról (a karotinról) mindenkinek tudnia illik, valamint arról is, hogy mindenekelőtt nyersen rágcsálva a legegészségesebb, különösen a téli, tavaszi vitaminszegénység idején.

Sajnos a mi gyerekeink – minden felvilágosító munkánk ellenére – nem kedvelik a sárgarépat. Ez elég baj nekünk, de főleg nekik. Mert ők lesznek fogékonyabbak a betegségekre és az ő foguk szuvasodik meg idő előtt, lehet hogy éppen ezért.

Mi, szülők úgy érvelünk, hogy ezt a zöldségfélét tudatosan kell fogyasztani, azaz annak tudatában, hogy ez mennyire fontos az egészségünk védelmében. Az olyan ellenvetések pedig, hogy a répának „nincs íze”, meg hogy „kaparja a torkom”, egyszerűen nevetségesek. De ha az okos érvek nem hatnak, nem riadunk vissza a kényszerítés eszközeitől sem. Például: ha nem eszed meg vacsora után ezt az egy répat, nem nézheted a tévét!

Sok barátja van

A sárgarépának sok „barátja” van a kerti növények között. A borsóval meg a paradicsommal jó szomszédok, de kedveli a vörös- és fokhagyma társaságát is. Ezek régi természetői megfigyelések.

De mi is az a növényi barátság? Miként az emberek vagy a gyerekek is a velük egyívásúak között érzik igazán jól magukat, és keresik is azok társaságát,

A sárgarépa és barátai

ugyanaz áll a növényekre is. Az együttlét, az összetartozás örömet jelent az emberbarátságban, de erőt és összefogást is a külső bajok, veszélyek elhárítására. Ugyanígy van a növénybarátságban is. Olyannyira, hogy egészséges növekedésükhöz és fejlődésükhöz igénylik is ezt a társaságot, amely gyakran még a külső veszedelmek (például a talajlakó kártevők) ellen is védelmet nyújt. De mivel helyhez kötött és néma növényeink nem mondhatják el ezt nekünk, természetői érdeklődésünk és munkánk feladata az, hogy ezt észrevegyük és a kertészkedésben hasznosítsuk.

A sárgarépának kijelölt és szépen előkészített ágyást fölosztjuk. A sorokat egymástól 25 vagy 30 centiméterre jelöljük ki. Pontosabban: ha csak sárgarépát vetünk, akkor 25, de ha a répasorok közé hagymát is duggatunk, akkor 30 centiméter legyen a sortávolság.

Szórva vessünk, hogy egyelhessünk

Miután a sorokat kijelöltük, a kitűzőzsinór mentén 2–3 centiméteres sekély barázdát húzzunk a kiskapával. Ebbe szórjuk egyenletesen a magot, ügyelve arra, hogy egy halomba sok ne kerüljön. Ezután zárjuk és kissé tömörítsük a barázdát. (A könnyű répamagot szélcsendes időben vessük, mert különben könnyen elszökik vele a szél.)

A sárgarépa magja, miként más, apró magvú zöldségféléé is, drázsírozott formában is kapható. Ez azt jelenti, hogy az apró magot mesterséges anyagkö-

pennyel veszik körül. Ez a köpeny műtrágyát és olyan anyagokat tartalmaz, amely segíti a kis növény kezdeti fejlődését. Legfőbb jelentősége azonban az, hogy az ilyen formában elvetett zöldségnövényt nem kell egyelni, hiszen a borsó méretű gömbökben búvó magokat már el lehet osztani arányosan a barázdában.

Nézetem szerint azonban számunkra a drázsírozott mag vetése nem célszerű. Legfőképp azért, mert a sárgarépát igenis egyelni kell! A kiegyelt kis karógyökeket pedig ajánlatos folyamatosan fogyasztani! A zsenge kis répák igazán finom csemegék. Ez ellen még a legkényesebb gyerekeknek sem lehet érdemi kifogása. (Mellesleg jól néznénk ki, ha őszig, amíg a drázsírozott magból vetett – és így egyelhetetlen – növény teljesen ki nem fejlődik, a piacon vennénk a sárgarépát!)

Zöldre éhesen

Kertünk első, természet adta, vitamindús zöldje a hagyma. Áprilisban és májusban már a vajás kenyér is csak úgy kívánatos igazán, ha mellé zsenge újhagymát haraphatunk. De tojáskrém vagy körözött ízesítésére, vagy egyszerűen csak a felvágottal együtt fogyasztva is értékes és fontos tavaszi csemege. Arról pedig, hogy mindennapi ételleink, salátáink elkészítésében és a természetes gyógyászatban milyen fejedelmi szerepe van a hagymának, Anya és Apa tudna sokat mondani.

A hagymák közül a vörös- és fokhagymáról meg a metélőhagymáról az a hír járja, hogy riasztják a kártevőket, ezáltal védik a közelükbe ültetett növényeket. E megállapítás is régi természetői megfigyelésen nyugszik, amelyet napjaink biokertészei is szívesen alkalmaznak.

Hogy áldásos hatását a hagyma kifejthesse, ültethetjük mi is más növények sorai közé, nemcsak külön ágyásba. (Így, miként a sorkatonákat, beállítjuk őket a kártevők elleni harcba.) Ez ugyan több munkával jár, és kissé nehezíti is a gondozást (főleg kapáláskor), de csak nyerünk vele. Akár azáltal is, hogy egész nyáron több hagymát ehetünk és őszre, télre több marad.

A vöröshagyma sokféle

A vöröshagyma fajtái igen sokfélék. Íz- és zamatanyagaikban, színükben is különböznek egymástól. És abban is, hogy magról vagy dughagymáról nevelve kapunk-e belőlük téli tárolásra alkalmas termést.

A kert talaja és fekvése, valamint a szülői, nagyszülői tapasztalat fontos szerepet játszik a fajta kiválasztásában. Ennek hiányában a Zittai sárgával, a Braunschweigi vörössel vagy a lila hagymával (a Tétényi rubinnal) érdemes próbálkozni. (Esetleg egyszerre mind a hárommal is, soronként váltva.) A gyerekkertben dughagymával szaporítsuk: érdekesebb is, és hamarabb látjuk a munkánk eredményét.

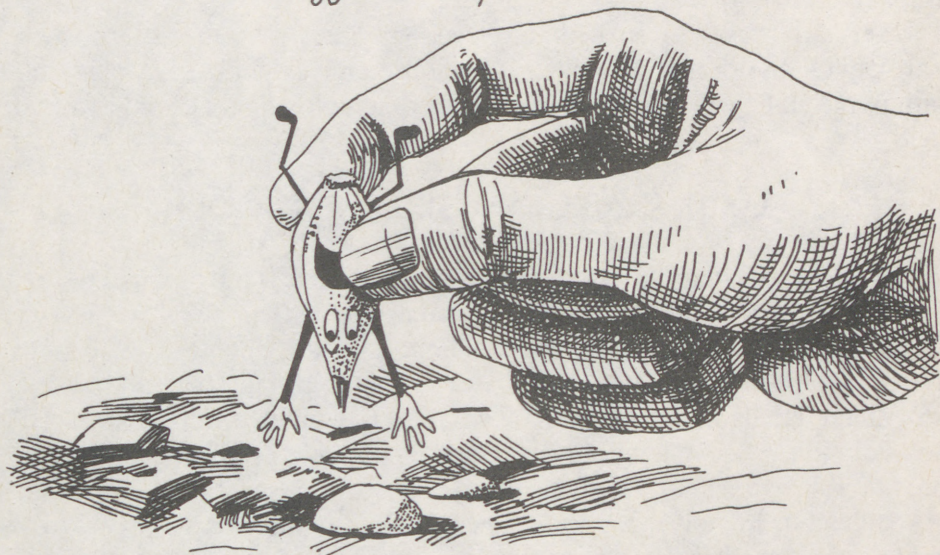
Nehogy fejre álljon

Ha külön ágyásba vetjük, a hagymának is gondosan készítsük elő a talajt. A sorok távolságát 20 centiméterre jelöljük ki. Árkot ne húzzunk, a dughagymákat a kitűzőzsinór mentén dugassuk a földbe, egymástól 8–12 centiméterre. Nagyon fontos, hogy ne állítsuk fejre a szegény hagymagyereket, mert ha gyökérrésze áll az égnek, úgy bizony nem sarjad ki soha. És arra is ügyeljünk, hogy a dughagyma legfölső csücske 2–3 centiméter mélyen kerüljön a föld alá.

Elhatározás kérdése, hogy a vörös- és a fokhagymát sűrűbben ültetjük-e. Ha kevés a hely, és a zöldhagyma rendszeres fogyasztásával számolhatunk, akkor célszerű az ajánlott térállás felére duggatni a kis hagymákat, vagyis 4–6 centiméterre. A korai cseresznye éréséig kihuzigálhatjuk minden másodikat.

A vöröshagyma, mint a kártevőket távol tartó védőnövény is, fontos szerepet tölt be a kert életében. Ilyen minőségében célszerű a sárgarépa, a paradicsom, a szamóca, sőt még a krumpli sorai közé is duggatni belőle.

Ne fejjel lefelé!

— Jaj nekem! Mit tesz velem ez a gyerek!

Metélőhagymát is érdemes

A metélőhagyma (vagy snidling) nemcsak a tejfőlöspohárban terem. Kertünkben is termesztethetjük, és műanyag pohárba ültetve mi magunk is hajtathatjuk a télen. Így bizonyosan sokkal kevesebbe kerül, mintha a zöldségestől vásároljuk február–márciusban.

Érdemes helyet keresnünk neki a kertben. Tudnunk kell, hogy évelő növény, azaz több éven át él ugyanazon a helyen. Télen a föld feletti rész visszahúzódik, de az áttelelő hagymából tavasszal mindig újra hajt.

Mivel évelő, ezért olyan helyre telepítsük, ahol évekig háborítatlanul maradhat. Így a szélső ágyás szegélyeként vagy a kert szélére. Kezdetben 1–2 méter hosszú és 30–40 centiméteres szegélyt ültessünk be vele. Azután majd tetszés szerint növelhetjük a felületet.

A metélőhagymát magról vetjük. Az előkészített magágyban 15–20 centiméteres távolságban jelöljük ki a sorokat. Kitűzőzsinór mentén kis kapával húzzunk keskeny barázdát, és abba szórjuk bele a magot, ne nagyon sűrűn. A vetést betakarjuk, beöntözzük.

A magvetés esztendejében még ne vágjuk a snidlinget, hadd erősödjenek a tövek. A második évben áprilistól már szedhető, és azután folyamatosan, ahogy a növedék ezt lehetővé teszi. Tépni nem szabad. Késsel vágjuk le, lehetőleg a tőhöz (a talajhoz) közel.

A két-három éves tövekből késő ősszel és kora tavasszal érdemes egy-egy maroknyit tejfőlöspoharakba ültetni. A napos konyhaablakba téve mi is hajtathatunk metélőhagymát. Erről azonban még szólunk, amikor eljön a fölszedés ideje.

Csak azért is sóska és spenót!

Kedves ifjú barátaim! Ha eddigi tanácsaimmal szert is tettem köztetek némi rokonszenvre, lehet, hogy azt most egy csapásra elvesztem a sóska és a spenót fölemlítésével. De vállalom! Mert tudom, hogy a „spenótevő” kifejezés az éretlen (zöldfűlű) és a szerényebb képességű (buta) gyerekek szótárában jelent csak valamiféle alacsonyabb rendű magatartást és szokást. Az olyanokról pedig, akik holmi nagyzási mániából nem eszik meg a sóskát és a spenótot, nekem is megvan a magam elmarasztaló véleménye.

A bölcsebb, komolyabb gyereket nem kell agitálni. Hiszen köztudott: az említett zöldségféléből nemcsak finom, de táplálkozási szempontból is fontos anyagokat tartalmazó főzelék készíthető. Tartalmas anyagait a szervezet könnyen emészti és jól hasznosítja. (Nem úgy, mint az öles rántothús-szeletekét, amelyekkel bizony jócskán meggyűlik a baja.)

Mint kertben a fű

A sóska igazán olyan, mint a fű a kertben. Igénytelen és jelentős károsítója sincs. Mindössze elvetni, azután meg szedni és enni kell. Ez az összes tennivaló vele.

Évelő növény, két-három esztendeig tartható egy helyen. Tovább nem érdemes, mert elöregszik, szálkássá válik, és tápértékéből is veszít. Ezért a kert szélére, szegélynek tegyük. A félárnyékban is jól érzi magát, így a nagyobb fák alatti terület is kihasználható vele.

Félméteres szegélybe kettő, 70–80 centiméteresbe pedig három sort tervezünk. A sorokat egymástól 20–25 centiméterre jelöljük ki, kiskapával húzzunk keskeny árkot a jelzőszinór mentén. Ebbe szórjuk a magot, lehetőleg ritkásan elosztva, majd a gereblye fokával takarjuk be a barázdát és tömörítsük a talajt. A bevetett szegélyt (vagy ágyást) porlasztásos szórófejjel vagy a rózsával fölsze-relt kannával beöntözzük.

Ne legyünk türelmetlenek, mert a sóska lassan csírázik. Kelés után majd meg kell ritkítani úgy, hogy nyár közepére a tövek egymástól 10–15 centiméterre legyenek a sorban.

Popey meg az Eszkimó

A spenót rövid tenyészidejű zöldségféle, ezért a helyet sem sokáig foglalja a kertben. Így a tavaszi vetésű nyárra lekerül, és vethetünk mást a helyébe. Ezt az egyazon földbe (ágyásba) kerülő második – nyári vagy őszi – vetést nevez-zük másodvetésnek.

Magját márciusban vessük, de legkésőbb április közepéig. Ha ezután kerül a földbe, már magszárat hoz, ezért alig lombosodik.

Spenótból a Fortexa, a Resistal X és a Popey fajtákból választhatunk. Az Eszkimó – nevének megfelelően – jól át is tevel, így ősszel, de tavasszal is vethető.

Az ágyásban 20 centiméterenként jelöljük ki a sorokat. A magvakat a kiska-pával húzott 2–3 centiméter mély barázdába szórva vessük el. A barázda betakarása után feltétlenül tömörítsük a felszint (például a gereblye fokával). A 20 centiméteres sortávolságot azért célszerű tartani, mert így a gyomirtást könnyebben elvégezhetjük, mint az ennél sűrűbb vetésben.

Sok zöldség, kevés betegség

Folytathatnám a sort, a magról szaporítható zöldségfélék sorát, amelyeket korán tavasszal vagy később vethetünk. Ajánlhatnám még a retket, a petre-selymet, a salátát vagy későbbi vetésre a céklát. A további választásban – csakúgy, mint eddig is – mindenki teljesen önálló. Igénye, tetszése, szükséglete és a rendelkezésére álló területe alapján ki-ki maga döntse el, hogy milyen növénynek ad helyet.

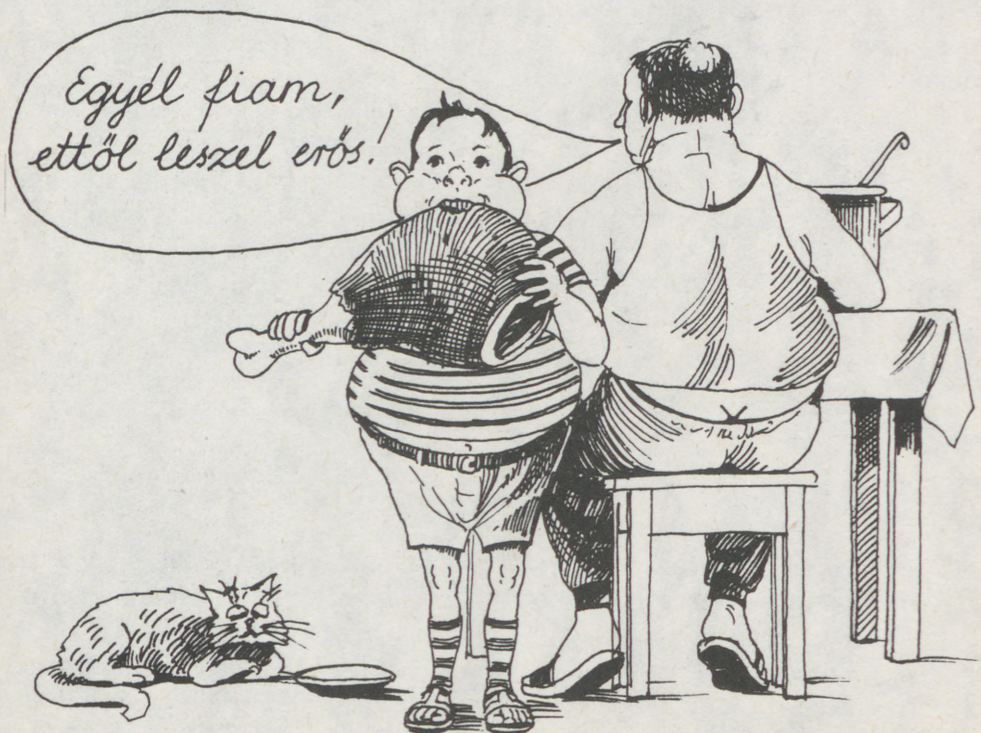
A választás ízlés dolga is, ezért ebbe nem szólhatok bele. De annyit bizonyossággal mondhatok, hogy akinek a kertjében a zöldségfélék számban is, fajtában is szinte versenyeznek, az nemcsak növényei változatosságában gyönyörködhet, hanem a legjobb úton jár az egészséges (és korszerű) táplálkozás felé is.

„Élelmed legyen az orvosságod” – mondta Hippokratész, az ókori görög orvos. Nagy bölcsesség ez, annak belátása, hogy a helyes táplálkozás egyik alapfeltétele egészségünk megőrzésének.

Autós, hifitornyos, videós, robotokkal dolgozó modern világunkban sokkal kevesebbet mozognak az emberek (és a gyerekek is), mint a korábbi évtizedekben, évszázadokban. A szellemi foglalatosság, amely egyre többen megélhetése, szintén helyhez kötött. Így hát a testi, fizikai igénybevétel is sokkal kevesebb. Mindezek miatt a mértéket nem tartó emberek pocakja már igen korán kigömbölyödik, és ezzel egészségük is romlik.

Tarts mértéket!

A mozgás, a sport tehát a másik alapfeltétel. De csak az egészséges táplálkozással együtt az igazi. Ebben pedig a zöldségféléknek, a belőlük készült salátáknak, főzelékeknek és a gyümölcsnek döntő szerepe van. Egyrészt azért, mert az emésztésben, a gyomor- és a bélrendszer jó működésében nélkülözhetetlen rostanyagokat tartalmaznak. Rendszeres hiányuk előbb-utóbb emésztési zavarokhoz, nehéz széklethez vezet. Másrészt a számunkra szükséges, fontos táp-

anyagokat olyan formában tartalmazzák, amelyhez szervezetünk úgy jut hozzá, hogy emésztése különösebb teherterelt nem jelent. (Ellenben a „jó” kövér rántott szeletekkel ugyancsak meg kell birkóznia.)

„Tarts mértéket!” – int az ókori bölcsesség. Vagyis óvakodj a túlzásoktól minden cselekedetben. Ne vidd túlzásba a pihenést, a szórakozást, a játékot. De ugyanígy ne túlozd el, ne késztesd magad mértéken felüli erőfeszítésekre a munkában (a tanulásban), a sportban vagy bármi más feladat teljesítésében sem. Vagyis: légy kiegyensúlyozott. Az egészséges, harmonikus testi és lelki fejlődésednek ez a feltétele.

„Egyél csak, fiam, attól lesz erőd” – hallom a szülői, nagyszülői biztatást, amely elnézi, sőt talán még helyesli is azt a pocakot. Gyorsan hozzáteszem: nagyon idejétmúlt, hibás és ártalmas ez az elv. Mert az erő az egészségben és nem a pocakban van. A pocak pedig már nem egészség!

Óriási tévedés az, hogy a pocak „tartalékaira” a szervezetnek szüksége van! Ez egyszerűen nem igaz, mert a korának és magasságának megfelelő, normális súlyú gyerek (és felnőtt!) szervezete az izmokban és más szövetekben még bőven tartalékol tápanyagot akkor is, ha annak nincs látható jele (ha nincs háj, illetve pocak). Különben is: mi ez a tartalék? Teljes egészségben zsír, amely semmi másra, legfeljebb favágásra jó!

Normális súlyunk megtartásában és az egészséges táplálkozásban a táplálék minőségének döntő jelentősége van. Hogy ez milyen legyen, arról még sokat lehetne írni, de itt most csak annyit ajánlok szíves figyelmetekbe: akinek étrendjében a zöldség és a gyümölcs a fő helyen szerepel, az sokkal kevesebbet véthet harmonikus testi és lelki fejlődése ellen.

A tyúkhúr a barátunk

Márciusban már ne etessük a madarakat, a hó és a fagyok elmúltával találnak elegendő ételmet. A tyúkjainkra azonban most jobban figyeljünk. Ilyenkor máig nagyon éhesek a zöldre. Nyugtalanok, föl-alá járnak az összekapirgált, fű nélküli, csupasz udvaron. Igazán jó gazdájuk akkor leszünk, ha a korán zöldelő, áttelelő zsenge gyomokból – amint lehet – naponta szedünk néhány marékkal. Ezzel jót teszünk a tyúkokkal is meg a kerttel is, hiszen onnan tisztulnak a gyomok.

A tyúkhúrral azonban bánjunk kíméletesen. Soha ne szedjük ki annyira, hogy maradéka se maradjon. A tyúkhúr jó talajtakaró, szerény, kevéssel beérő gyomnövény, amely csak jelentéktelen mennyiségű tápanyagot von ki a földből. Jó barátunk a kertben, ezért ne üldözzük, hagyjuk meg, sőt növeljük az életterét.

Tyúkhúr

„Fogjuk meg” a cinkét!

A cinkék meg a többi hasznos kis énekesmadár márciusban már vándorútra kel és kihúzódik a települések határába. Ott, a háborítatlanabb környezetben, öreg fák és sűrű bokrok között keres új fészekhelyet.

Az egyik leggyakoribb hasznos rovarpusztítót, a szécincinegét azonban jó lenne „megfogni”, kertünkben tudni egész esztendőben. Persze nem szó szerint: nem rabul ejteni, hanem mint ingyenes és lelkes kerti munkást alkalmazni a növényvédelemben.

Ehhez persze – mint a jó munkásnak – legalább lakást kellene adni, hiszen a cinke más fizetésre nem is tart igényt. Sőt igazából még arra sem, ha a kertben odvas, öreg gyümölcsfákra, nyugodt fészekhelyre lel.

Persze az ilyen öreg, lepusztult fa nem büszkesége a kertnek, és a kertésznek sem ad sok örömet, így a természetes odúban nincs bő választék. Ezért készítsünk mi magunk madárodút. És gondoljuk meg: ezért az odúért, amit mi három-négy óra alatt játszva elkészíthetünk, mennyi hasznot és mennyi cinke-szavas kedvességet kapunk.

Legjobb, ha az odút 2–2,5 centiméter vastag deszkából készítjük. Átlagos belső méreteinek a következőket javasolom. Alapja 12 × 12 centiméter, magassága 25–30 centiméter, a nyílás átmérője pedig 3,5 centiméter. Levehető tetőt készítsünk, hogy költések után kitisztíthassuk a lakást.

Az odút a kert sűrű, bokros, fás, háborítatlanabb zugában helyezzük el, és 2–3 méter magasan rögzítsük egy fatörzsre vagy oszlopra, vagy akasszuk egy ágra. Úgy tegyük föl, hogy a nyílása keleti–délkeleti irányba nézzen.

Ha netán az a munka, amely a madárodú készítésével jár, nehezünkre esne,

jusson eszünkbe, hogy egy széncinegepár, kétszeri költésből származó fiókáikkal együtt, egy esztendő alatt 40–50 kg rovar is elfogyaszt! Gondoljuk meg: mennyi mérget, mennyi környezetet szennyező, veszedelmes vegyszert kellene kiszórni ehhez.

Ribizkét saját nevelésből

Való igaz, hogy a faiskolai lerakatokban ültetésre kész ribizkebokor vásárolható. Ez rendjén is van így, hiszen a faiskolai termesztőknek az a dolguk, hogy a gyümölcsfákat szaporítsák, és a kertészkedőknek máris eltelepíthető facsemétét, kis bokrokat szolgáltatassanak.

Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a gyümölcsfákat és még inkább a gyümölcsbokrokat mi magunk szaporítsuk. Már csak azért is, mert sokkal nagyobb művészet a növényt magunknak kinevelni egy vessződarabból, mint a készet megvásárolni.

Úgy gondolom, hogy a gyerekkert gyümölcstermő növényei közül a ribizke az, amelyet mi magunk szaporíthatunk. Elsősorban azért, mert tűrhetően gyökeresedik, és a dugványnevelés nem jelent rendkívüli feladatot. Törődést és gondosságot persze igényel.

Nem sokkal azután, hogy a tél elvonult, hozzáfoghatunk a szaporításhoz. A ribizke korán fakad, ezért ne késlekedjünk, ne várjuk meg, amíg a rügye kihajt.

Mondhatná valaki, hogy a dolog pofonegyszerű: vágunk egy darabot a bokorból, földbe dugjuk, és ősre kész az új növény. A lényeg valóban ez, de azért nem ennyire egyszerű.

Amikor a bokorról egy részt levágunk és meggyökereztetünk, akkor szakszerűen szólva dugványozunk. A kinevelt dugványnövény vegetatív úton jött létre, és teljes mértékben hasonlít az anyanövényre (amelyről a dugványt vágtuk). Ez fontos dolog, ezért szaporításra jó fajtájú, egészséges és életerős anyanövényt válasszunk.

Dugványozásra a ribizkebokor legfiatalabb, egyéves részei, a vesszők alkalmasak. Közülük is az egészségesekeket és a közepesen fejletteket válasszuk.

A dugvány 5–6 rügyes legyen. A vesszőnek, amelyből a dugványt vágjuk, a csúcsát metsszük le (a felső 2–3 rügycét ejtsük ki), mert rendszerint fejletlen, és belőle csak gyenge, sérülékeny hajtás fejlődik.

A megmaradó vesszőrészt osszuk föl 5–6 rügyes darabokra és vágjuk le. Éles és jól záródó metszőollóval dolgozzunk, legjobban, ha Apa vagy Anya felügyelete mellett.

Dugványok iskolában

A megvágott dugványt vegyük a kezünkbe, a metszőollót pedig helyezzük közvetlenül a legelső rügye alá és ott metsszük el. Így serkenthetjük gyökérképződésre a legelső rügyalap környékét.

Ezután a felső két rügy kivételével vakítsuk ki az összes többi. A rügy „kivakítása” kertésznyelven annak kivágását, kidörzsölését jelenti. Reményeink szerint ugyanis majd a földbe került, kivakított rügyek helyén fognak előtörni a gyökerek.

Ha már szaporítunk, legalább 20–30 dugványt vágjunk, számítva arra, hogy lesz köztük jócskán olyan is, amely nem ered meg. Vigyázzunk, nehogy a dugványok fej- és talprésze összekeveredjen, ami bizony könnyen bekövetkezhet. Ezért sorba szedve mielőbb vakítsuk ki a rügyeket, mert a két megmaradó szem biztosan jelzi a fejet. Egyébként ha a rügyeket alaposan megfigyeljük, az is eligazít: amerre vékonyodnak, az a csúcsuk és az mutat a vesszőcsúcs felé is.

Az így előkészített dugványokat azután elültetjük a kert félárnyékos részébe, és ott neveljük mindaddig, amíg ki nem fejlődik az új növény. A kertészek a dugványok kiültetését és nevelését iskolázásnak mondják. És valóban: növényiskolában tartjuk a dugványokat mindaddig, amíg lábra nem kapnak, meg nem erősödnek, teljes értékű, új növényekké nem válnak.

„Csirkét” a tetejükre

A dugványiskola földjét kiültetés előtt természetesen elő kell készíteni. A felületen terítsünk el érett szerves trágyát és komposztot, majd ássuk be. Egyengessük el a felszínt. Ezután jelöljük ki a növény helyét, a sor- és tőtávolságot. Ha van bőven helyünk, akkor 10 × 20, sőt 20 × 20 centiméterre is tehetjük a dugványokat. Legkevesebb azonban 10 centiméter tő- és 15 centiméter sortávolságra.

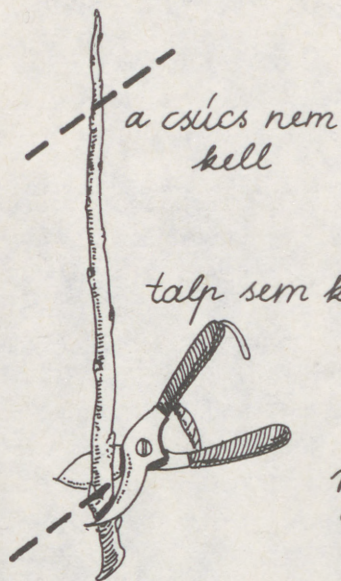
Ezután nincs más dolgunk, mint a dugványokat arányos távolságra szép sorjában a földbe szúrjuk úgy, hogy a két rügy (vagy legalább az egyik) a felszínen maradjon. Ezt a kiálló vesszőrészt pedig fölcsirkézzük.

A „csirkézés” újabb kertészkifejezés, amelynek valójában semmi köze sincs a baromfiudvar csibéihez. Annyit jelent, hogy a kiálló növényi részt betakarjuk. Ezt kell tennünk a ribiszkedugványokkal is, mindenekelőtt azért, hogy ki ne száradjanak. A földtakarót úgy húzzuk föl, hogy 4–5 centiméterre fedje a kiálló vesszőcsonkokat.

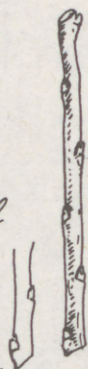
A dugványok megeredését, az új növény kifejlődését leginkább a kiszáradás veszélyezteti. Ezért fontos, hogy a nevelőiskola helyét a kert mélyében fekvő, félárnyékos és jól öntözhető részén jelöljük ki, és ezért elengedhetetlen a védő földtakarás, a csirkézés is.

Dugvány ribiszke vesszőből

vessző

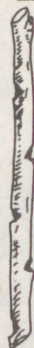

dugvány

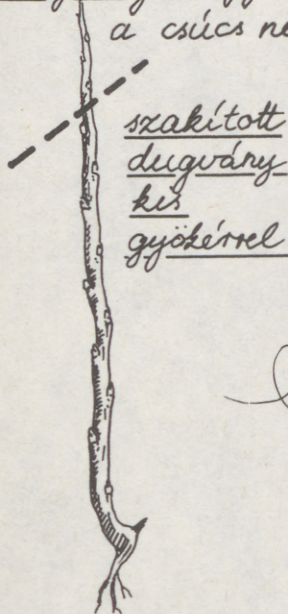
rámetsziünk
az alsó
rügyre

kivakított
és ültetésre kész
anyag

a csúcson egy
rügy maradt, de
hagyhatunk hettőt is

Dugvány mogyoróvesszőből

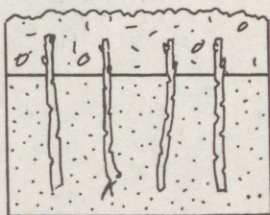

kivakított,
ültetésre
kész
anyag

Dugványiskola

tavas

ősz

A dugványozás

Szaporítsunk mogyorót is!

Ha már a ribiszke szaporításával gyakorlatozunk, érdemes ezt a mogyoróval is megtenni. Főként azért, mert ezt a faiskolák többnyire nem is szaporítják, másrészt pedig szaporítási módja a ribizskééhez hasonló.

Ha vesszőből vágott, úgynevezett sima dugvánnyal szaporítjuk, akkor 20–25 centiméteres darabokat vágjunk, és a felső egy (vagy két) rügyet hagyjuk meg. Ezeket dugjuk a nevelőiskola földjébe, és a kiálló vesszővéget ugyanúgy csirkézük föl, mint a ribizskénél.

Ám a mogyorót szaporíthatjuk úgy is, hogy a tő szélén fejlődött rövidebb vesszőt (sarjat) a bokorról letépjük. Ez akkor igazán szerencsés, ha a vesszővégen kisebb-nagyobb gyökérdarabok is maradnak. Mindenesetre az ilyen gyökereket használjuk föl elsősorban, mert ezek jobb eséllyel erednek meg. Csúcsukat úgy vágjuk vissza, hogy maga a dugvány 20–25 centiméteres legyen, és úgy ültessük el a házi faiskolánkban, mint a ribiszke sima dugványát.

A szélporozta mogyoróról tudni kell, hogy idegenbeporzásra szorul, azaz nővirágát egy más fajtájú mogyoró termékenyíti meg eredményesen. Ezért legalább három különböző fajtájú bokorról szaporítsunk, és a kinevelt dugványcsemetéket majd vegyesen ültessük el.

Dugványozáshoz csak fiatal, lehetőleg egyéves koronárészt (vesszőt) használjunk föl. Az idősebb és nagyobb bokorrész ugyanis egyrészt nehezebben gyökeresedik, másrészt pedig a már eleve korosabb szaporítóanyagból nem is fejlődik erőteljes, egészséges, teljes értékű növény.

Aki virágot ad, örömet is ad

Mire a borsó sorolni kezd és a sóska is megmutatja helyét, az évelőágyásban bimbós virágszárat hoznak a hagymás virágok. És csak néhány mosolygós, szép nap kell ahhoz, hogy a jácint, a nárcisz és a tulipán kitárja illatos, színes szirmait. A tavasz első, komoly és szép kerti virágai ők és a virágnylásukkal földerül a kert.

A virág a derű, a szépség és az öröm évezredes jelképe is. Aki virágot kap, derűt és örömet kap, amelynek hordozói ezek a tiszta és szép „növénylelkek”, amelyeknek láttán földerül az emberi lélek is. Adjunk hát virágot mi is. Szedjünk egy-egy csokorra valót most a nárciszból, a jácintból és a tulipánból, és tegyük Anya és Apa asztalára. Ha pedig mindenki kedvére akarunk tenni, akkor az ebédlőben vagy a nappaliban helyezzük el a vázát vagy a virágtálat.

A virágot hosszú szárral szedjük (a tulipánból egy levelet is vágjunk hozzá), és még a teljes nyílás előtt válasszuk le a törőt, így tovább nyílik. Olyan vázát válasszunk, amelyben a hosszú virágszárak is kényelmesen elférnek (a rövid váza miatt kár volna kurtítani a virágokat). A vizet két-három naponként cseréljük.

Elhiszem, hogy a virágüzletekben gyönyörű csokrokat árulnak, de nincs az a szép, vásárolt csokor a világon, amelyiknek Anya és Apa vagy a Nagymama

és a Nagypapa jobban örülne, mint amelyet mi magunk szedünk le, kötünk csokorba, állítunk vázába és teszünk az asztalunkra.

Mesebeszéd az, hogy a virággal csak a lányoknak illik bíbelődni. Hiszen a virág sem tesz különbséget, ugyanúgy mosolyog a fiúra is, mint a lányra. Ezt az idejétmúlt különbségételt az ember találta ki. Azokból a régi időkből származik, amikor a mindennapi megélhetésért folytatott mezőgazdasági munka neheze a férfira hárult, és a kertre – és főként a virágokra – csak a nőnek maradt ereje és ideje.

Napjainkban a kerti munkában a növények előtt is egyenrangúak vagyunk. Így azután teljesen természetes, hogy a virágokkal való foglalatosság, a virágcsokor készítése éppúgy a fiúk kedvtelése és feladata lehet, mint bármi más tennivaló a kertben.

A virággal olyan könnyű kellemes meglepetést, lélekderítő örömet szerezni! Ne fukarkodjunk hát és ne legyünk restek! Szerezzünk szép meglepetést: mire Anya és Apa a munkából fáradtan hazajön, álljon ott a mi frissen szedett csokrunk az asztalon!

IV. Tenyésző lelkek között

Zöldül a föld, fényesedik az ég, a légi ösvényt zümmögő méhek járják. A fákról hull a hószirmo, lekél a párta: a virágpör csókja kised gyümölcsöt hozott. Zöldül az ág is, fürtös, széljátszó lombot növeszt. A sok féltett, kicsi, zöld pulyát között rejti el.

A Nap a felhővel bújócskázik, a hideg a meleget kergeti. A szél egyszer nagy garral jön, sárkányt röptet. Másszor meg, mint a csibe a kotlós mama ölen, úgy elül. Egyszerre még Nap is süthet, szél is fújhat, eső is eshet. Szeszélyes, bolondos az idő.

De a melegből és a tiszta égből mindegyre több lesz. A szél is enyhül, megjuhászul, nyomában csend lesz, béke és meleg. És olykor-olykor már nemcsak a pulóver, az ing is lekívánkozik.

Az égen fecske cikkán, a várva várt kedves madár itt van megint. Viharvert póznafészkén újra elfoglalja helyét a tavaszi gólyapár. És a bokrok rejtett, mély ölen, az ereszek alatt, a zölden pelyhező akácokon új fészkek készülnek a jövőnd madárnemzedéknek.

Elhervad a nárcisz csillagvirága, és hull a tulipán húsos szirma is. A harangfűzés, illatos, szép jácint kicsi, száraz kóróvá aszott. De a gyöngyvirág első gyöngyeit mutatja, és feszes, hegyes, nagy rügyéből kilobbantja virágkendőcskéjét a tarka nőszirmo.

Kizöldül a kert, benne versenyben növekszik a zöld. Fölötte most vet virágot az akác, édes illata mindenütt uralkodik.

A kerítés mentén, a ház előtt, jázminok, gyöngyvesszők között nyílik az orgona. Lila csillagokból rakott fürtös, dús fürtjei kihajlanak az utcára is. Egy legény virágot szakít le róla. Senki se szól, mindenki tudja, a kedvesének viszi.

Titokfürkésző

A „tenyésző lélek” kifejezését a görög bölcsektől kölcsönöztem, akik mintegy kétezeröt száz esztendővel ezelőtt jellemezték így a növényeket. Ez bizonyosság arra is, hogy a gondolkodó emberek már akkor is fürkészték a természet titkait, és sok olyan fölfedezést és megállapítást tettek, amelyeknél ma sem tudunk bölcsebbet mondani. A mondás is, miszerint: „Nincs új a nap alatt”, bizonyára ezért született meg.

Itt van éppen a növény. Kérdezzük meg: mi az? Tudjuk: élő anyag, mert

anyagcseréje van. Megszületik, növekedik, fejlődik, magzatot nevel és elpusztul. Mint minden élő a Földön. Ezt látjuk, tapasztaljuk. De arról, hogy célja, szándéka, reménye, öröme és bánata vagy másképpen „lelke” van-e, arról mit tudunk? Vagy csak fává, bokorrá, virággá összeálló anyagalmaz csupán, amely időről időre pusztul és hasonló új alakot ölt?

Az ókori görög bölcsek úgy gondolták, a növénynek is van lelke. Ezért illeték a „tenyésző lélek” kifejezéssel. Ezt máig sem igazolni, sem cáfolni nem sikerült. Amerikai tudósok azonban azt már kísérlettel igazolták, hogy a velük jól, illetve durván bánó emberek között a növények határozott különbséget tesznek (ennek érzékelhető jelét adják).

Ez a kísérleti eredmény ha nem is döntő, de elgondolkodtató. És bizony a görög filozófusok sejtését csak megerősíti a valamiféle növényi lélekről. Mert hátha mégis lelkük van? És hátha nemcsak mi tartjuk őket számon, hanem ők is bennünket? Úgy is mint jó vagy mint rossz gazdájukat?

Ahhoz azonban, hogy jó gazdává lehessünk, hogy növényeink „fölnézhesse- nek” ránk, legfőképpen két dolog kell. Az egyik: a tevékeny, rendszeres törődés. A másik: a szakismeret, a tapasztalat.

Indián harci sátor

De munkára föl, e kis bölcselkedés után lássunk ismét a kerti teendőkhöz! Annál is inkább, mert időközben már katonásan kihúzza magát a hagyma, bokrosodik a borsó, a sárgarépa is csipkésen sorol. És a spenót meg a sóska zöld levélfüleit hegyezi.

Egyszóval: benépesül az ágyás. És növényeink szinte napról napra változnak, gyarapodnak, másabb, szebb arcot mutatnak. Feltéve, ha az egyre erőteljesebben növő gyomok nem uralkodnak el rajtuk, és nem sújt aszály, nem veszélyeztet semmilyen betegség.

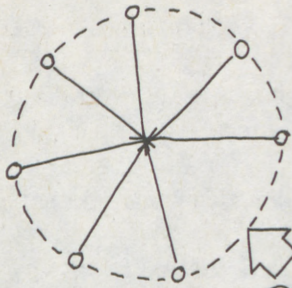
Ez idő tájt a gyomirtás, az öntözés és a fűnyírás a leggyakoribb feladat. Sorra vesszük ezeket, előbb azonban töltjük meg az üres ágyásokat.

A tervezett babsátor helyén április végén, május elején vessük el a karós babot. Azért ilyen későn, hogy május tizenkettedike után keljen ki (vagyis a fagyosszentek elmúltával). A bab ugyanis a hidegre nagyon érzékeny, és fagy- pont alatti hőmérsékleten elpusztul.

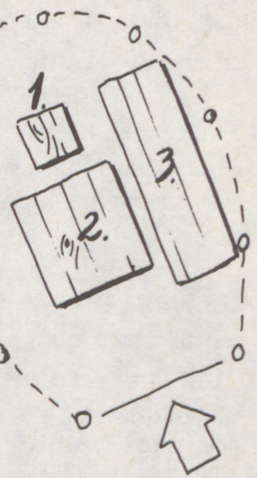
A karós babnak több előnye is van. A gyerekkertben mindenekelőtt az, hogy indián harci sátor is alakítható belőle. De az sem elhanyagolható, hogy kis területről viszonylag sok termést takaríthatunk be róla. Legfőbb értéke igen nagy fehérjetartalma. Ebből a szervezet – arányosan tekintve – sokkal többet hasznosít, mint az állati fehérje (a kolbász, a rántott hús) emésztésekor, mégpedig azért, mert a babban a haszontalan, nehéz salakanyag lényegesen kevesebb. A Juliska fajta magját vessük.

A babsátort kör vagy ellipszis alakúra és 2–3 négyzetméteresre tervezzük. Ehhez „sátorcöveknek” 10–15, egyenként 2–2,5 méteres karó vagy rúd kell, lehetőleg keményfából. (Az egyenes, nem túlságosan vastag akácág különösen

A balsátor

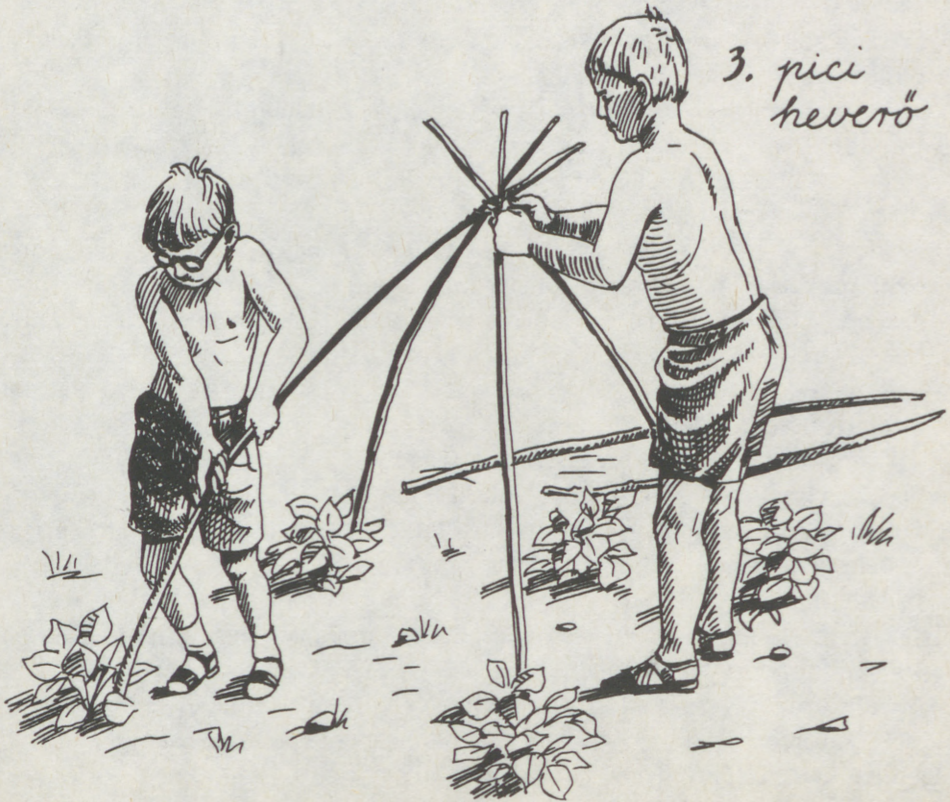
alaprész

1. sámlí

2. kis asztal

3. kicsi heverő

jó erre a célra.) A karókat a kör vagy ellipszis alap mentén szúrjuk le, egymástól 30 centiméternyire. (A bejárati nyílás egy karó hija, azaz 60 centiméteres legyen.) A „sátorcövekeket” 20–30 centiméter mélyen szúrjuk a földbe, tetejükön pedig célszerű zsineggel összefogatni őket.

A babot a karók elé, fészkekbe vessük. Ezt a „fészket” kapával vágjuk, amely 4–5 centiméter mély legyen és akkora, hogy benne a magok egymástól 3–4 centiméterre foglalhassanak helyet. Vetés után a fészket a kapával takarjuk, majd annak fokával kissé megtapogatjuk, tömörítjük a földet.

Fészkek a földben

A tápanyag- és melegigényes uborka, csillagtök, cukkini és sárgadinnye magját érdemes fészkekbe vetni. Néhányukról még külön is beszélünk, most a fészkekészítésről ejtünk szót.

A fészket gondosan készítsük el a magoknak, ahogyan a madár is a tojásainak. Ássunk 30 × 30 centiméteres gödröt. (Hogy egymástól milyen távolságra, azt majd az egyes növényeknél mondjuk el.) Ezt félig töltsük meg érett szerves trágyával vagy (saját gyártmányú) kerti komposzttal. A fennmaradó 15 centiméteres gödröcskét pedig olyan földdel töltsük ki, amelyben trágyát kevertünk el. Mégpedig: három rész földhöz egy rész érett trágyát (komposztot) adva.

A fészek aljában elhelyezett szervestrágya-réteg a növények későbbi növekedéséhez szolgál tápanyagforrássul. A fölül lévő, földdel kevert trágya pedig a kezdeti fejlődést segíti. A zsenge csíranövény nem érintkezhet közvetlenül a tömény trágyával, mert – különösen ha az nem is egészen érett – károsodhat, el is pusztulhat. Ezért kell trágyás földkeverékbe ültetni.

A földkeverék készítése és a fészek megtöltése úgy a leggyorsabb és a legpontosabb, ha kézzel végezzük. Ez esetben azonban húzzunk gumikesztyűt, mert trágyával dolgozunk.

A fészkekbe általában 3–5 magot vessünk (egymástól 5–6 centiméter távolságra). Inkább guggoljunk le, és helyezzük el őket egyenként, nehogy egymásra essenek vagy túl közelre kerüljenek, mert akkor a gyökerek egymásba gabalyodnak, és a későbbi egyeléskor a megmaradó palánta gyökérzete is megsérül. Ez pedig visszaveti a fejlődését, satnya marad, mi pedig gyanakodhatunk mindenféle más okokra. A magok olyan mélyre kerüljenek, hogy a védő földpaplan 2–3 centiméter vastagon takarja őket.

A magfiókákkal óvatosan!

A fészkekbe kerülő magvakat vetés előtt érdemes előcsíráztatnunk, mert ezzel meggyorsítjuk és biztonságosabbá tesszük a kelést. E célból egy héttel a vetés előtt a magokat nedves itatópapírba göngyöljük, vagy nedves homokkal megtöltött cserépbe, illetve ládába dugjuk. Ügyeljünk, hogy a mag ne álljon vízben

(mert megfullad), a csíráztatóközeg pedig mindig takarja (a fénytől is védje) a magokat és állandóan nedves legyen.

A szoba melegében tartott mag néhány nap múltán kicsírázik, megduzzad, a maghéj fölreped, és mint a tojásból a madárfióka, úgy dugja ki az orrát a gyököcske és a rügyecske is. Ezt a kicsírázott magot vessük (helyezzük!) a fészekbe, de nagyon óvatosan, nehogy a zsenge növényi szervek letörjenek, megsérüljenek. Az egymástól való távolság és a vetési mélység természetesen ugyanolyan legyen, mint ha magot vetettünk volna.

Guggon ül a csillagtök

A csillagtök igazán furcsa szüleménye a nemesítőknek. Talán korunk idegen bolygóról érkező, állítólagos űrjárművei ihlették őket, amikor ezt a repülő csészealj formájú tököt (vagy ufótököt) létrehozták. De akárhogy történt, jól tették, mert nemcsak külsejében, hanem felhasználhatóságában is figyelemre méltó és értékes új tökfélét adtak a természetőknek.

A csillagtök általánosabban patisszon néven ismert. Én azonban úgy gondolom, ha valaminek van értelmes és helyes magyar neve, akkor azt használjuk, ne az idegent.

Ez a tökféle igen gazdag C-vitaminban. Az alapíze semleges, ezért jól fűszerezhető, a zsenge termés fölszeletelve, vegyes salátában kiváló. De akárcsak az uborkát, kovászolni is lehet, és télire eltéve savanyúságnak is megállja a helyét. A zsenge tököt ki is ránthatjuk. Laktató, könnyen emészthető étel készül így belőle.

A nagyra nőtt csillagtököt tegyük majd el télire. Ebből meghámozva, a magját kiszedve és kockákra vágva hagymás-paprikás zsíron olyan pörköltet kanyaríthat Anya vagy Apa, ami fölülmúlja talán még a nyúlpaprikást is. Mellesleg télidőben tökfőzeléknek is megteszi. Úgy pedig különösen, ha nem tartósítószeres konzervtököt kell ehhez fölhasználni, hanem a saját természetű csillagtököt.

Ha beérik, még dísztöknek is mutatós lehet. Egy-egy szép példánynak majd adjunk helyet a szobánkban mint kerti trófeának, amelyet magunk neveltünk és amellyel méltán büszkélkedhetünk.

Fajtája az Óvári fehér guggonülő. Ez azt jelenti, hogy ez a tökféle nem terül, nem kúszik, nem „fekszik el”, hanem „guggol”, azaz egy zárt bokrot alkot.

Magjából hármát-négyet vessünk egy fészekbe április végén vagy május elején. Egy-egy tőnek 80 × 80 centiméteres tenyészterületet szánjunk, az ágyásban a fészkek számát eszerint állapítsuk meg. A magokat 10–14 nap különbséggel (szakaszosan) is vethetjük az egyes fészkekbe.

A zsenge cukkini

A cukkini egy másik, általánosan ismert tökféléhez, a spárgatökhöz hasonlít. Annál újabb és kicsit érdekesebb. De természetési igénye, termésének beltartalmi értéke és felhasználási módja sok tekintetben azonos. Abban azonban különbözik, hogy a cukkini termését egészen zsenge, 20–25 centiméteres korában szedjük.

Mindenekelőtt frissen és főzeléknek kiváló. De a zsenge termés saláták alkotóelemének is jó, és kirántani is érdemes, akár csak a csillagtököt. Nálunk a családban a cukkinis rántottának is nagy sikere van. (Hámozatlanul, karikákra vágva keverjük el a tojásban. Íze megtévesztésig hasonlít a gombás rántottához.)

Április végén vagy május elején vessünk a fészekbe 3–4 magot. Miként a csillagtöknek, úgy a cukkininak is legalább 80 × 80 centiméter a tégénye, de ha megtehetjük, akkor mindhárom növény tenyészterületét 1 négyzetméterre növeljük. Bizonyosan meghálálják. Ennél többre azonban nincs szükségük.

A gyomok ellen kézzel és kapával

Április közepétől–végétől egyre több a bajunk a gyomokkal, és szinte napon-ta adnak feladatot. Ez könnyebben teljesíthető akkor, ha jószág is van az udvaron. Nálunk például a tyúkok úgyszólván kikövetelik naponta a zöldet. Ez természetes igényük, és eleget kell tennünk ennek. A kerti gyom nekik a legkiválóbb táplálékkiegészítő (a búza és kukorica mellett), nekünk pedig a legolcsóbb és legkézenfekvőbb takarmány.

Sietek leszögezni, hogy a mi kertünkben szóba sem jöhet a gyomirtó vegyszer használata. De nincs is olyan 200–300 négyszögöles kert a hazában, ahol használata – véleményem szerint – indokolt lehet. Mert ez kibékíthetetlen ellentétben áll mindenféle természetelvű és környezetóvó kertészkedéssel.

A gyomirtó vegyszer nemcsak azért veszélyes, mert megbetegítheti vagy el is pusztíthatja a haszonnövényt. Sokkal inkább azáltal fenyeget, hogy a földbe mosódva mérgezi a talajt, annak élőlényeit. Azt pedig ki tudja megmondani, hogy a talajvízbe jutva és azzal áramolva hova jut el, hol gyülemlik föl, és mennyire veszélyezteti például az ivóvízforrásokat is?

Egy szó, mint száz: a gyomirtó vegyszer az átlagos házikertből kizárható. És aki egy kicsit is messzebre lát az orra hegyénél, és aki egy kis felelősséget is érez környezetéért, az ezt meg is teszi.

A gyomlálásnak is „nyitja” van

Valahányszor végigjárjuk a kertet és megakad a szemünk valami hegyesedő, kevély gazon, kézzel rögtön kitéphetjük. Helyesebben: kihúzzuk, lehetőleg gyökerestül.

Ez a kézzel végzett gyomirtás valójában a gyomlálás. De mint ahogy semmit, ezt az egyszerű(nek látszó) munkát sem végezhetjük hűbelebalázs módjára. Várjuk meg tehát az alkalmas időt. Ez egy kiadós eső után következik el, amikor fölázik, föllazul a föld. Fogjuk meg a gyomot a gyökérnyakon, a legelső levélrózsa alatt, és kissé csavarva fokozatosan húzzuk ki (és ne rántsuk) a talajból. Így jó esélyünk van arra, hogy kijön gyökerestül. Mert ha csak a tetejét tépjük le, nem sokat ártunk neki, hiszen a legtöbb rövidesen újra sarjad.

Ellenség az ibolya is?

Ne tekintsünk azonban minden gyomot megveszekedett ellenségünknek. Így például a már emlegetett tyúkhúr bizonyosan nem jelent veszélyt kultúrnövényeinkre. Szerény növekedésű, kevés tápanyaggal beéri és jó, természetes talajtakaró (ahol behalózza a felszint, ott nehezebben szárad ki a föld). Mi a kertben nagy becsben tartjuk. Olykor ugyan megritkítjuk – mert a tyúkoknak is kedvenc csemgéje –, de vigyázzunk, hogy ki ne vesszen, sőt inkább szaporodjon. Újabban a fák koronája alatti területet is a tyúkhúrral „növesztjük be”.

De nemcsak a tyúkhúrt, más, szerényebb gyomokat is barátunknak tekintünk. Kinek volna szíve például kiirtani egy szál az ibolyát az öreg cseresznye-fa töve körül? Vagy kigyomlálni mindenhonnan a kedves jövevényt, a fürtös gyöngyikét? Ne törekedjünk a gyomoktól teljesen mentes, úgymond, „steril” kert kialakítására. Hagyjuk a természetet, a természetet a kertbe is belopózni és élni, amennyire csak lehet.

Persze a fehér libatoppal, a szőrös disznóparéjjal és más hasonló, nagy testű és talajzsaroló gyomokkal nem alkudhatunk. Ezeket nem tűrhetjük meg a kertben. Ugyanígy ellenségünk a tarack is, amelyet szintén folyamatosan kell irtani.

Kapával tartsuk a frontot

Április–májusban nem pihenhet sokat a kapa. Ahol mégis lustálkodik, ott baj van a kertész szorgalmával. Biztatásul mondom, hogy rendszerint csak június közepéig kell „keményen” tartani a frontot a gyomok ellen, azután már lényegesen csökken a támadásuk.

De miként a gyomlálást, a kapálást sem lehet csak úgy ütre-puffra elintézni. Először is: akkor kapáljunk, ha a gyomok elérik a 10–15 centiméteres magasságot. Ha ennél kisebbek, akkor a rögben könnyen megtapadhatnak, és a kapáláskor szinte csak átültetjük őket. A fák törzsére, a bokrokra és természetett növényeinkre mindig ügyeljünk, nehogy megsértsük a kapával. Legjobb, ha ezek közvetlen környezetében kézzel gyomlálunk.

A gyomlálással, kapálással sokáig nem késlekedhetünk, mert ha a gazok megerősödnek, kilopják kultúrnövényeink elől az értékes tápanyagot. Az megkülönböztetően nagy baj, ha marad idejük magot is érlelni, mert akkor bőven lesz gondunk a kert tisztán tartásával a következő években is.

Ne vesszen semmi kárba

Az a tény, hogy nekünk tyúkjaink is vannak, még a gyomirtásban is kedvezőbb helyzetet teremt, annak ellenére, hogy talán valamivel több munkával jár. A tyúkoknak ugyanis naponta friss füvet kell adni. Mi sem természetesebb, hogy ezt az ellátási kényszert összekapcsoljuk a gyomlálással. Így naponta gazoljuk a kertet, és összegyűjtünk annyi gyomot, hogy tyúkjaink jóllakjanak. (Az általuk meghagyott maradékot természetesen komposztra visszük.)

Így szépen sorra kerül a kert minden szöglete. Olykor nekünk már a gyomlálónivalót is be kell osztani, hogy minden napra maradjon friss fű a jószágnak. És arra is ügyelünk, hogy egy-egy zöld csomagban a legkülönbélebb fűvek forduljanak elő.

Ahol a tyúkfarmot nyúlfarm is kiegészíti, ott a kerti gyomból származó zöldtakarmány értéke még becsesebb, és nyilván a napi beosztásra is még inkább ügyelni kell.

A gyomlálási kényszer valójában az ősi termesztési módszer része, amely nem hagyott (és nem hagy) semmit kárba veszni a kertből, de még a szántóföldi terményből sem. Ez a mindent hasznosító, gyakorlatias felfogás legyen része a mi gondolkodásunknak is, amikor kertészkedünk.

Komposztra meg a csurgóba

Mit tegyünk a kigyomlált, kikapált gazzal? A javát adjuk a tyúkoknak, a nyulaknak. A maradékot hagyhatjuk az ágyásban is, de hasznosabb, ha összegereblyézzük. Onnan vagy a komposztra vigyük, vagy a fák és bokrok koronacsurgójába terítsük. (Csurgónak nevezzük a gyümölcsfa koronájának a talaj síkjára eső vetületét, amely a legkülső peremtől egészen a törzsig tart. Mint például a közönséges, kitért esernyő által beborított – az esőtől megóvott – terület.)

A koronacsurgó takarásának aszályos időszakban van jelentősége, mert a talajfelszínen elterített gyom és fűkaszálék (amit mulcsnak is neveznek) mérsékli a talajnedvesség elpárolgását, őrzi a gyümölcsfák vízkészletét.

A gyomtakarást a következő kapálásig tartsuk a fák koronacsurgójában. Akkor gyűjtsük össze és vigyük a komposztra. Helyére az újonnan kikapált gyomot vagy fűkaszálékot terítsük. Így a koronacsurgó takarásáról a nyári, aszályos időszakban folyamatosan gondoskodhatunk. A takarást azonban rábízhatjuk a tyúkhúrra is, különösen akkor, ha öntözni is tudunk. Ezt az élő fűszőnyeget azonban már nem szabad takarni.

Fontos megjegyezni, hogy a tarackot és a már magvas gyomokat ne komposztáljuk, mert túlélnek az átalakulási folyamatot és tovább fertőznek. Ezeket szárítjuk ki és égessük el, vagy dobjuk a kukába.

A gyümölcsfa öntözése

Tyúkot is ültetünk

Bizony, mi nemcsak borsót, tököt meg babot ültetünk, hanem tyúkot is. Ez a régi népi kifejezés szemléletes hasonlatot tartalmaz. Hiszen a tyúkültetésből is majd tyúkot, tyúkokat nyerünk, miként a borsóból is borsót. Csak itt a mag szerepét a tojás tölti be, a védő földtakaróét pedig a tyúkanyó meleg, puha teste.

Hála a vidéken élő nagymamának, megtanultuk a tyúkültetést is. De mivel szűk a baromfiudvar, és az időnk is kevés a komolyabb tenyésztésre, mi csak japán tyúkok ültetésére vállalkoztunk.

Ehhez az kell, hogy valamelyik tyúk anya akarjon lenni, azaz ülni kezdjen (kotlik, bekotlik). Ilyenkor ráül a tojásokra, és el nem mozdul róluk, talán még az élete árán sem.

Erre persze készülni is kell. Ezért áprilisban már tartalékolunk legalább 6–8 kis tojást a hűtőszekrényben, hogy ha valamelyik tyúk kotlani kezd, alátehessük. A kotlós helyét is elő kell készíteni. Mivel a költéshez legalább háromheti csend és nyugalom kell, a vállalkozó tyúkanyót nem hagyjuk ott az ólban. A pince egy félreeső zugát rendezzük be neki.

A dédnagypapától kis fonott fűzfakosarakat örököltünk. Ezek egyike lesz a

fészek. Szalmánk nincs, ezért már korábban leszedett, megszáritott fű puha szénájával béleljük ki. Ebbe rakjuk a tojásokat és rá a tyúkot. Közelében búzát meg vizet helyezünk el és naponta egy marék zöldet is adunk. Ami elfogyott, pótoljuk. De a legfontosabb, hogy a költés szép izgalmában a kis tyúkanyót semmivel ne zavarjuk meg. Ne akarjuk erővel se etetni, se itatni, bízunk mindent rá.

Ha a csibék kikelnek

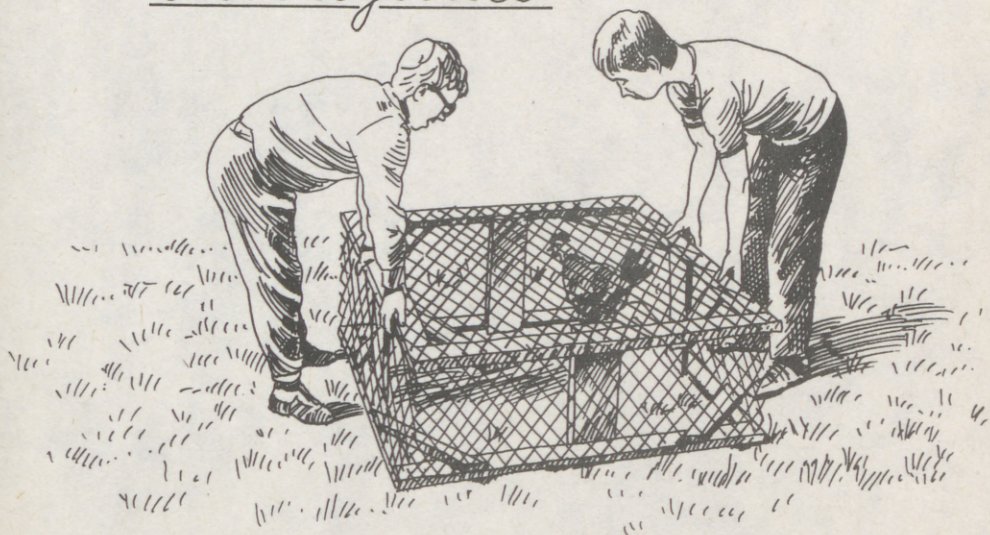
Amikor a kiscsibék kikelnek, az bizony nagy esemény és nagy öröm. Erre mindig minden gyerek odasereglik a szomszédból. (Csakúgy, mint amikor megtudják, hogy a Buksi kutyáknak kölykei születtek.) De az örömmel a feladatok is növekednek. Mert a kiscsibéknek kukoricát, búzát kell darálni (ámbár csirke-táp készen is kapható), helyüket naponta tisztítani kell.

Két hétig az elkerített pincerészben kartondobozban tartjuk őket, és azután költöztetjük ki a tyúkudvarba. Előbb azonban ott, a daráló tövében, apró szemű csirkehálót feszítünk ki, hogy meg ne szökjenek.

Ha megtehetjük, még egy hónapig neveljük elkülönített helyen a családod. Ehhez mi keretet készítettünk, mégpedig 1 × 1 méter alapterületűt és 40 cm magasat. A keret oldalán és tetején csirkehálót feszítettünk ki.

A tyúkanyót és csibéit a keret alá tesszük és ott tartjuk. Ennek nagy előnye, hogy a szabadban vannak és mégis elkülönülten. Ha a füvet a keret alatt már lecsipkedték, akkor egyszerűen csak kerestestül odébb telepítjük őket, és máris ott van előttük a friss zöld.

Csibelegeltető

Arról, hogy később mi lesz a sorsuk, hogyan alakul a tyúkállomány, a családi tanácsnak kell döntenie. Mi őszig, télig az öreg tyúkokat lecseréljük (azaz: levágjuk és megesszük szegényeket), és az új fészekaljából hagyunk három tyúkot és egy kakast. Mi csak a tojásért tartjuk a tyúkokat, és amennyit ezek a három (rendes) tyúkkal együtt tojnak, az nekünk elegendő.

Tyúkjainkat búzával és kukoricával, a kiscsibéket pedig darával etetjük. A táptól őrizkedünk. Úgy gondoljuk, hogy ha már tápon nevelt, bolti csirkét vagyunk kénytelenek fogyasztani, legalább a tojás ne legyen tápos, amit megesszünk.

Együk meg, amit ritkítottunk

A sárgarépat a kertben folyamatosan egyelni kell. Először akkor, amikor már jól látszik a sor, és egy-egy növény három-négy levélkét hozott. Ekkor annyit húzzunk ki a sorból, hogy a növénykék között 1,5–2 centiméteres távolság legyen.

Óvatosan egyeljünk, hogy a bent maradó répák ne forduljanak ki. Ha túlságosan föllazul a föld, nyomjuk vissza kézzel melléjük. Az így kiegyelt sárgarépa-ágyás kissé viharvert képet mutat. De ne ijedjünk meg, mert néhány nap múlva az eldőlt, lekonyult növények is kiegyenesednek, megerősödnek.

Amikor ceruza vastagságúak a gyökerek (3–4 hét múlva), ismét egyeljük. Nagyjából úgy, hogy a répák között 2,5 centiméter távolság legyen. Ez a zsenge sárgarépa az egyik legkiválóbb, legértékesebb tavaszi csemege. Igen balga az a gyerek, aki ezt nem szereti!

Újabb 3–4 hét múlva az egyelést ismételjük meg. Amikor a sorban a répák egymástól 4–5 centiméterre állnak, már ne egyeljünk tovább. Ilyen térállásban szépen kifejlődnek és őszig beérnek.

A hagymákra nincs különösebb gondunk. Szedjük és együk, mert fontos és mindig kéznél lévő vitaminforrások. Kezdetben kézzel gyomláljuk a sorokat, mert kapával könnyen megsérthetjük a növényt.

Ritkítani a sóskát és a spenótot is érdemes. Legcélszerűbb a kelés után és 10–15 centiméterre. Később már csak szedni és enni kell. Ha a sorokban magzárat látunk, törjük ki, mert az elveszi a levélzettől az erőt. A sorok között kapával irtsuk, de a sorban kézzel gyomláljuk ki a gatz.

A borsó is csak annyit kíván, hogy a friss kelést és a megerősödött töveket egyszer-egyszer megkapáljuk. Esős tavasz végén vagy kora nyáron azonban oda kell figyelni rá, mert elfekszik a sáros, vizes földön és rothadni kezd. Ilyenkor szúrjunk le a tövek mellé 30–40 centiméteres, lehetőleg elágazó gallyakat, és emeljük rá a bokrokat. Így a hajtások nem érnek a földre.

Célszerű és szabad gyülekezetben

Nem követünk el semmilyen szentségtörést, ha az egynyári virág nemcsak a kijelölt virágoskertben díszleg, hanem egy-egy csoport ott virít majd a nyári zöldségeskertben is, a saláták, a gyökérezöldségek vagy a tökfélék között, vagy az ágyások szegélyét teszi színessé, illatossá. Esetleg éppen a pázsit kipusztult foltját színesítjük és frissítjük vele.

A kert tehát a növények célszerű, de szabad gyülekezete legyen, amelyben néhány tő kömény, kapor, rozmaring, bazsalikom, néhány bokor kakukkfű, levendula vagy borsosmenta is éppúgy megtalálható, mint a gondosan megválogatott haszonnövények (és persze bármi más, számunkra érdekes, kedves, fontos vagy különleges gyógy- vagy fűszernövény). Ezeknek magját, szaporítóanyagát is mostanában vessük, illetve ültessük el. A kert szögletében, a virágoskert szélében vagy az útszegély mentén keressünk nekik helyet, és azt jelöljük is meg, nehogy fiatalon gyomnak nézzük és kitépjük őket.

A díszkertben azoknak a növényeknek is érdemes helyet szorítani, amelyeknek különleges, színes termései szára megszáritva díszítő hatású. Ezeket szárazvirágoknak nevezzük; közöttük egyaránt vannak évelők és egynyáriak. Egyebek között a tarka szalmavirág, a holdviola (vagy júdáspénz), a lampionvirág, a fátyolka, a borzas kata (*Nigella*) vagy a sárga virágú kerti cickafark alkalmas erre a célra. Legszebb termései állapotukban majd hosszú szárral levágjuk őket. Külön ne szárítsuk és főleg ne hagyjuk a napon, mert a színük kifakul. Száraz, árnyékos és szellős helyen (padlason) csokorba kötve tároljuk a felhasználásig. (Erről a Csokor szárazvirágból című fejezetben lesz szó.)

A fagyosszentek veszélye

A kertésznek mindig van miért drukkolnia. Esik-e az eső? Kiderül-e az ég, megáll-e a szél, hogy járhassanak a méhek? De ha kiderül az ég és megáll a szél, nem hoz-e fagyot az éjszaka? Mert akkor megfagy a virág, a gyümölcskezedmény, megfagy a palánta.

A szántó-vető ember ősi izgalmi, reményei ezek, amelyekkel megtanult bölcsen együtt élni, tudván azt, hogy az égbolt alatt, a légkörben olyan erők szabnak irányt az időjárásnak, amelyekhez képest bizony ő egészen kicsiny. De amit az ember növényei, állatai védelmében megtehet, azt meg is kell tennie. Különösen akkor, ha a veszély előre várható, kiszámítható.

A fagyosszentekre, azaz a Szervác-, Pongrác- és Bonifác-nap idején bekövetkező erős lehűlésekre is szinte minden esztendőben számíthatunk. Ez egyben az utolsó fagyveszélyes időszaka is a tavasznak. A kertünkben ez azért veszélyes, mert számos növényünk a fagyponthoz alatti hőmérsékleten elpusztul. Ilyen a bab, az uborka, a tök (a csillagtök, a cukkini), a dinnye, de ilyen a paprika és a paradicsom is, amelyek palántáit – éppen fagyérzékenységük miatt – csak a fagyosszentek után ültethetjük ki.

Növényeinket kétféleképpen védhetjük meg a májusi fagyoktól. Vagy úgy,

hogy a magot későn, május elején vetjük, mert akkor csak a fagyosszen-
tek elmúltával bújik ki a földből, vagy pedig úgy, hogy a kikelt kis növényt
takarjuk.

Védő papírsüvegek

A takarásra alkalmas a szalma is, amelyet jó vastagon a növényekre szórunk.
De ha nincs, akkor fóliából vagy papírból készítsünk védősapkát. Mi rajzpa-
pírból csavartunk és ragasztottunk védősüveget. Ez azért is jó, mert könnyen
kezelhető, a padláson tárolva több évig is fölhasználható.

Amikor derült az alkonyi ég, megáll a szél és gyanúsán hideg van, éjszakai,
hajnali fagyra számíthatunk. Ilyenkor figyeljük a rádió vagy a tévé időjárás-
előrejelzését. Ha a fagyveszélyt az is megerősíti, akkor cselekednünk kell. Az
érzékeny palántákat betakarjuk a védősüvegekkel. A papír tövére hantoljunk
körbe egy kis földet, vagy a papírkúp nyílásán át szúrjunk le egy pálcát, hogy
a szél ne fújja el.

Reggel fölszedjük a védősüvegeket. De ha a következő éjszaka ismét faggyal
fenyeget, akkor este ismét kirakjuk valamennyit.

Papírsüveges fagyvédelem

Kiültethetjük cserepestül

A fagyoszentek elmúltával tegyük ki a kertbe cserepes dísznövényeinket. Igazából mindegyiknek jót tenne ez, de a hőingadozásra érzékenyebbeket, a kényesebbeket tartsuk változatlanul a szobában.

A fény- és melegkedvelőket (a leandert) a napra, a napot kerülőket (a fikuszt) félárnyékba, árnyékba tegyük. A cserepeket természetesen a növényvel együtt süllyesszük a földbe. Ehhez ássunk akkora gödröt, mint a cserép maga. Ennek aljára érdemes 2–3 centiméteres kavicsréteget teríteni, hogy jobban szellőzzön a fenék. Ebbe ültessük a cserepeket úgy, hogy pereme kissé a föld alá kerüljön. Temessük be a gödröt. A cserepes dísznövényekből egész nyáron át csak a növény fog látszani. Cserepes dísznövényeink, még ha gyökérzetükkel cserépbe szorítva is, a természetes körülményekhez hasonló viszonyok között rendszerint fölfrissülnek, fölödülnek. Ha bírják a nyári kerti klímát, az feltétlenül a javukra válik. Bennünket pedig a szobai ápolástól mentesítenek. A kevésbé kényes szobai dísznövények egészen az őszi fagyokig a kertben maradhatnak.

V. Májusi zöld ragyogásban

A fényes, szép reggelben már ragyog, szinte nevet a kert. Húsos és kövér a fű, rajta harmat gyöngyözik. A mezítelen lábnak frissítő, simogató.

Végleg elmúlt a gyümölcsfák násza. Szép, fehér virágbokrétájuk lehullt, földdé vált, mint a tavaszi hó. A fürtös lombok ölén már gyömbölyödnek a gyümölcsbabák. Kocsányuk a köldökzsinór, az emlő, amely az ággal, a gyümölcsfaanyával összeköt.

A zöld a zölddel versenyez. A csíranövényke a földkalapot ledobja, a hajtás, a levél gyarapodása szinte szemmel is követhető. A kert lehelete friss és üde.

A lombos, bodzás, vadrózsás bozótban poszáta neszez, aggódva igyekszik: a fészkekbölcsőben öt tojás.

A messzire nyújtózó barackfán, a ház előtt verebek röpködnek, csivitelnek lázasan. Az izgalom érthető: az első fiókák első repülése, „bepülése” tart. Verébpapa diktál, verébmama biztat, a fióka pedig mindent belead. Lenn, a fa tövében egy macska reménykedik.

Hátul az udvarban tyúkanyó vonul a csibéivel. Hol magyarázólag, hol megfigyelmeztetőleg sűrűn oda-odakottyant nekik. Készíti a tyúkéltre apró jószágait.

Az ünneplő zöldbe öltözött, öreg cseresznyefán sárgarigó rebben. „Huncut a bíró!” – kiáltja, és mosolyra derül tőle a kert.

A csontos-ágas, zöldpelyhes akácon hevenyészett fészek, benne pelyhes kis galamb. Szeme csodálkozó, nagy, kerek, ahogy onnan ki a kertre néz és kérdezi: „Hát az a sok zöld ott lenn mit nevet?”

Oxigénben gazdagon

Május: a legszebb hónap. Sokan vélekedünk így. Talán, mert ilyenkor a legragyogóbb az ég, a legfrissebb a levegő. Enyhe az éjszaka, a nappal már meleg, de nem izzasztó, nem fullasztó még. Az egész kert friss, hamvaszöld, száraz lomb, zörgő kóró még nem ékteleníti, nem szürkíti el.

Ilyenkor a legjobb a közérzetünk. Nemcsak azért, mert a Nagy Nyári Vakáció innen már csak egy nyíllövésnyire esik a tanévi hosszú menetelésben, hanem azért is, mert a növények növekedése, lombfejlődése ekkor a legerőteljesebb. Így az asszimilációjuk és ezzel az oxigéntermelésük is a legnagyobb.

A növekedésben a változás úgyszólván napról napra érzékelhető. De aki csak hetente, kéthetente láthatja a kertet, annak egészen szembeszökő.

Az egész tenyészidőben (azaz a rügyfakadástól lombhullásig) ekkor nőnek legtöbbször a gyümölcsfák hajtásai is. A mértéktartó zöldmetszésnek, vagyis a fölöslegesnek ítélt hajtások eltávolításának most van az ideje. Ezt a fiatal fák (például az őszibarack) alakítására mi is gyakorolhatjuk, de csak Apa felügyeletével.

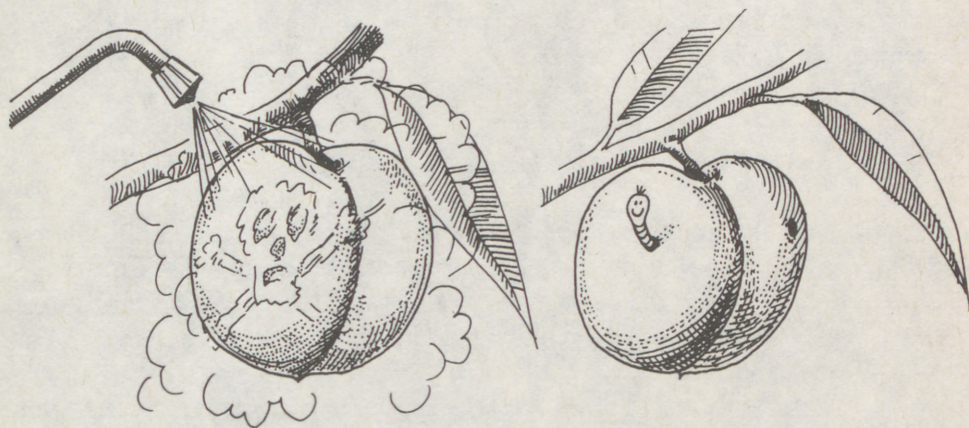
Fontos tudni, hogy a fák (különösen a fiatal gyümölcsfák) törzsén előtörő hajtásokat nem szabad eltávolítani. Ezeket azért hozza a fácska, hogy általuk erősítse a törzset. Azt azonban célszerű megtennünk, hogy csúcsukat 6–8 levél fölött kézzel (körömmel) vagy metszőollóval visszacsípjük. Ezáltal korlátozzuk növekedésüket. A következő év tavaszán viszont majd többől lemetsszük valamennyit.

De nemcsak a lombozat növekszik és gyarapodik, hanem a kórokozók és kártevők is most kezdik élni világukat. És most kell a bölcsesség, a fölkészültség ahhoz, hogy a károsítók rohamát elviseljük, esetleg meggyengítsük.

Mérlegen a mérreg

A bölcsesség abban áll, hogy környezetünkre, kertünk élőlényeire, egészségünkre ártalmas mérget nem használunk. Még annak árán sem, hogy a termés egy része a kórokozók lakomája lesz.

A növényvédelmi fölkészültség ezúttal mindenekelőtt Apára és Anyára vonatkozik. Azt jelenti, hogy ha mégis a vegyszer mellett döntenek, akkor közülük a legjobbat, a környezetre legkevésbé ártalmasat válasszák. És ami a legfontosabb: a károsító legérzékenyebb (pusztítható) fejlődési állapotában permetezék ki. Különben az egész permetezési akció vajmi keveset ér, és a környezeti kár (a látható és a láthatatlan is) nagyobb lesz, mint a haszon. Fölhívom azonban szíves figyelmüket, hogy a rovarölő mérgek használatát különösen

Mit gondolsz, a kettő közül melyik veszélyesebb az egészségedre?

fontolják meg. Gondoljanak azokra a madarakra, meg a többi hasznos segítő-társunkra a kertben, amelyeknek ugyancsak az életére törnek, a létüket veszélyeztetik.

A fölkészültség természetesen a környezetkímélő biológiai kertművelésben való jártasságot is jelenti. Ennek sokágú, és ma még jobbára kísérleti jellegű növényvédelmi receptúrája a szaklapokban, szakkönyvekben megtalálható. A javasolt főzetek, kivonatok (például a csalánlé) a korszerű vegyszerekhez képest alulmaradnak ugyan a károsítók pusztításában, a környezet kímélésének versenyében azonban feltétlenül győzedelmeskednek.

A hernyófogó papírovek

A hernyófogó övek használata több mint százestendős. Kezdetben szalmából és szénából fontak kötelet, és azt kötötték a fa törzsére. Ma ugyane célra a hullámpapír kiválóan megfelel.

A hullámpapír, mint a papírdobozok általános anyaga, igazán könnyen beszerezhető. Ebből vágjunk 15–20 centiméter széles csíkokat úgy, hogy a papírhullámok majd a törzssel párhuzamosan fussanak. Ezeket kössük föl 1–2 méter magasságban a természetesebb fák (nemcsak a gyümölcsfák) törzsére a kertben. Dróttal vagy zsineggel rögzítsük.

A hullámpapír öv redőzete kiváló búvóhelyül (és így gyűjtőhelyül is) szolgál a rovaroknak, amelyek szívesen tojják ide petéiket, hernyóik pedig itt bábozódnak. Elsősorban a gyümölcsösben károsító molylepkék és az amerikai fehér szövőlepké gyülekezik itt.

A hernyófogó öveket május közepétől tegyük a fák törzsére. Kéthetenként szedjük le és égessük el úgy, hogy a bennük összegyűlt rovarok ne menekülhessenek el. (Ha a károsak között valamilyen hasznos rovart fölismerünk, annak természetesen kegyelmezzünk meg.) A leszedett öveket folyamatosan pótoljuk újakkal. Az az igazán hatásos, ha az öveket egész nyáron át rendszeresen, sőt novemberig cseréljük.

A kártevők ellenségei a mi barátaink

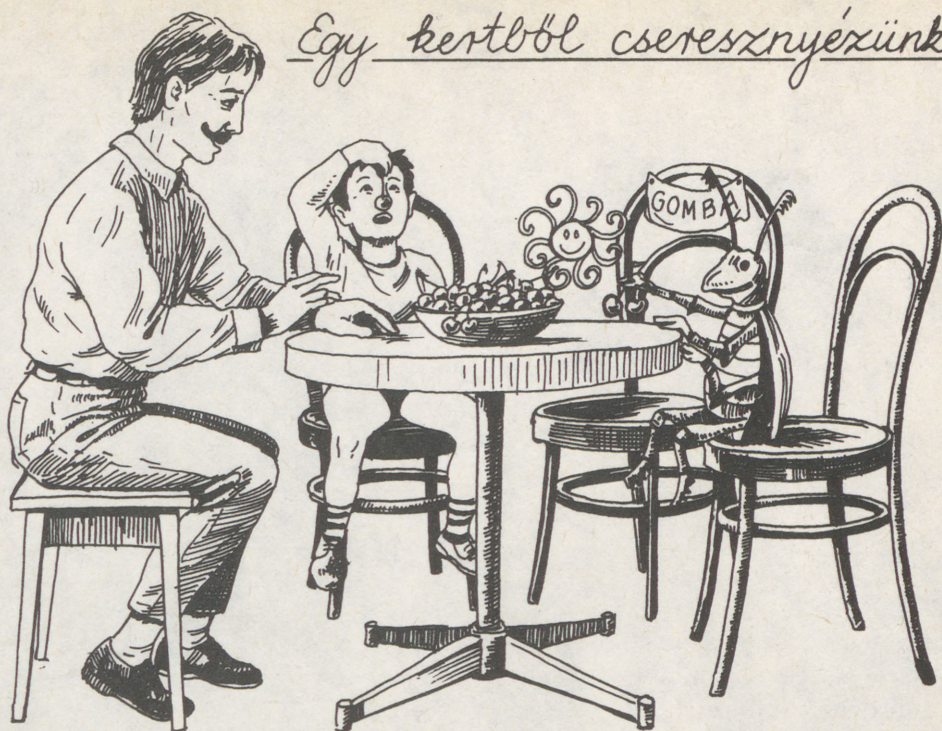
A mi fölkészültségünk a segítőtársak, a hasznos élő szervezetek fölismerését jelenti a kerti növényvédelemben. A katicabogár régi kedvencünk, de ismernünk kell annak lárváját is. A katicabogár-lárva ugyanis levéltetvekkel táplálkozik, azoknak egyik fő ellensége. A levéltetveknek szánt rovarölő szeres permetezéssel pedig tömegével elpusztítható!

A fülbemászó a legnagyobb jóindulattal sem mondható tetszetős vagy pláne bizalomgerjesztő lénynek. Már a neve is a rossz hírét táplálja, noha az emberre semmi veszélyt nem jelent. De mint a tetvek ellensége, feltétlen kíméletet érdemel.

A fátyolkát a tetvek „oroszlánjának” is nevezik. Lárvai a levéltetveket szintén pusztítják. A bogárnak is szemrevaló, ragyogó, kemény szárnyfedelű aranyos

Egy kertből cseresznyéink

Lehet, hogy bölcsőbb, ha a termésből valamennyit nekik is hagyunk!

bábrabló és lárvái sok más haszontalan lárvát is elpusztítanak. A karcsú „derekú” fűrkészdarázs is érdemes a megismerésre. Az a módszere, hogy tojásait a lárvák testére rakja, és a kikelő szaporulat fölfalja a gazdaállatot. (A rovarölő szerek persze ezeket sem kímélik.)

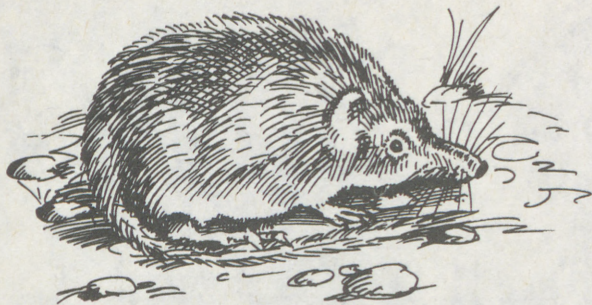
A cickány, vagyis a „hosszú orrú egér” nem egér. Ezért, ahol előfordul, ne nézzük egérnek és kíméljük őt. Jellemző szaga által is megkülönböztethető. Csigákkal, lárvákkal táplálkozik.

A vakond a kerthez tartozik

A föld alatti „illegálisban” élő vakond ugyancsak nekünk dolgozik. A földben garázdálkodó gyökérvárosító pajorok, drótférgék és a lőtücskök (helytelenül lötetű) pusztításával fölbecsülhetetlen szolgálatot tesz. Hiszen a talajban élő rovar ellenségek ellen, azonkívül, hogy ásáskor összeszedjük őket, szinte semmit nem tehetünk. (Erős talajfertőtlenítő mérgekkel ugyan érhetnénk el eredményt, de csak ideig-óráig. Ugyanakkor ezek a szerek nem válogatnak, és a károsítókkal együtt elpusztítják a föld hasznos élőlényeit is.)

Lehet, hogy bosszankodunk, ha a szépen gondozott pázsit vakondtúrással

Önkéntes növényvédők

törpecickány

katicabogár lárvája

tarkított, de ez még nem ok arra, hogy ezért a föld alatti növényvédelmi önkéntes az életével lakoljon. Ilyenkor kell a megértés és a türelem. Előbb-utóbb csak odébb vándorol.

A természetvédelmi törvény szerint a vakond csak a parkon és a kerten kívül részesül védelemben, tehát pusztítható. Kitúrja a frissen ültetett palántát és a magvetéseket, és megeszi a földgilisztát is. Ezek a legfőbb vádak ellene. Ennek ellenére én óva intek mindenkit a pusztításától. Hiszen az egészséges, tápanyagban gazdag talajban annyi a giliszta, hogy megtizedelni sem győzi a vakond. A palánta visszanyomható a földbe, a magvetés pedig pótolható. Ez a kis föld alatti önkéntes viszont a talajban élő veszedelmes rovarok pusztításával pótolhatatlan.

Úgy hallottam, bevált az a módszer, hogy a vakond járatába petróleummal vagy gázolajjal átitatott vattacsomót vagy rongydarabot dugunk, és ez távozásra készíti a hívatlan vendéget. Ezt akkor ajánlom, ha a vakond a pázsitot túrja fel. Egyébként pedig a gyepen kívül, a kert bármely részén feltűnő vakondtúrás még bosszankodásra sem érdemes. Fogadjuk el, hogy a kerthez tartozik.

Jó híre a kertnek

A sündisznó mindenki által ismert és szeretett élőlény. Erre mint fontos kerti növényvédelmi szakmunkás is rászolgál. Csigákat, rovarokat, talajlakó férgeket eszeget. De még az egérfióka is beletartozik az étrendjébe. Jelenléte nem csupán kedves színfolt, hanem annak elismerése is, hogy a kerti környezet egészséges, mérgeket nem vagy alig használnak (közülük is a legkíméletesebbeket), és hagynak háborítatlan, csendes zugot a kertben.

Ilyenkor, a károsítók elszaporodásának idején jó, ha a madarak is bizalmas

Harcostársaink a növényvédelemben

barátaink. Amikor a saját magunk által készített odúból a kiscinkék csicseregnek ki, az nemcsak csodálnivaló dolog, hanem hasznos is. Mert gondoljuk csak el, mennyi rosszindulatú tetű és lárva, mennyi bosszúságot termő gyommag csúszik le naponta az éhes kis torkokon, és ez mennyi megmaradó zöldség és gyümölcs nekünk. Csupán annyit kell tennünk, hogy nem veszélyeztetjük az egészségüket mindenféle méreggel, és adunk nekik életteret.

De ahol a verebek, a galambok, a poszáták, a rozsdafarkúak, az ökörszemek, a cinkék bennfentesek, annak a kertnek bizonyosan jó híre van a madarak között. Ott sokkal gyakrabban és többféle madár fordul meg, mint másutt. Ez pedig már nemcsak egyszerűen elismerése, hanem kitüntetése, sőt dicsősége is a kertésznek.

Tetűvadászatok

Májusban készen kell állnunk a különféle levéltetvek – elsősorban a gyümölcsfákra irányuló – villámháborús támadásaira is. Szinte egyik napról a másikra ijesztően megsokasodhatnak. Noha jóvátehetően kárt általában nem okoznak, a zsege hajtások, hajtáscsúcsok gyötrésével (szívogatásával) azonban visszavetik a növények fejlődését.

Ha naponta járjuk a kertet, támadásuk nem kerülheti el a figyelmünket. Az első ostromlókat kézzel is legyűrhetjük. Ez szó szerint értendő, vagyis a hajtáscsúcsokon megjelenő tetveket ujjainkkal szétmorzsoljuk a levélen. Ez bizony sem látványosnak, sem foglalatosságnak nem kellemes, ezért gumikesztyű nélkül ne végezzük.

A kézi tetűvadászat különösen a fiatal fákön kivitelezhető, mert azok hajtásait könnyebben elérjük. Környezetkímélő jellege nyilvánvaló. Fontos az is, hogy a tetvek között azok természetes pusztítóit (például a katicabogár-lárvákat) fölismerjük és azoknak ne ártsunk.

Ha a levéltetveket így nem tudjuk visszaverni és Apa a vegyszer mellett dönt, akkor azt ajánljuk, hogy ne az egész fát permetezze be, hanem csak azokat a koronarészeket, ahol nagy tömegben vannak jelen. Vagyis vadászó permetezéssel küzdjön ellenük.

Cserebogár-fogócska

A cserebogár gyűjtése hasznos és fontos növényvédelmi munka, ráadásul játéknak sem utolsó. Apa és Anya még prémiumot is kitűzhet annak, aki a legtöbbet fogja. Lepkehálóval a legkönnyebb elkapni őket. Kézzel vagy sapkával megközelítően sem olyan hatékony a vadászatuk, sok kereket old.

A cserebogárnak tulajdonképpen a talajban károsító lárvája, a pajor (vagy csimasz) az ellenségünk, ennek a szaporodását igyekszünk meggátolni. Mellesleg a cserebogár (és a pajorja is) a tyúkoknak kiváló csemege. A mi tyúkjaink valósággal tollba kapnak értük.

Emlegettük már, hogy a tisztaság a kert fél egészsége. Nos, a kert gyommentesen tartásának most lesz igazán nagy jelentősége. Mert az elburjánzó gaztenger osztályon fölüli búvóhelye a kórokozóknak, kártevőknek. És ilyen esetben minden tanács, minden okos ötlet hiábavaló. Olyan ez, mint amikor a gyerek akarva vagy akaratlanul minden taneszköz nélkül állít be az iskolába. Mit kezdjen szegény tanár az ilyennel, aki még a legelemibb kötelességének sem tesz eleget?

Palántázás fagyveszély után

Ha rangsorolnánk a zöldségnövényeket, akkor a paradicsom és a paprika bizonyosan az első helyre kerülne. E rangsornak azonban azért nincs sok értelme, mert a maga helyén, a maga szerepében a hagyma, a borsó, a sárgarépa,

a cukkini, a dinnye épp olyan fontos és pótolhatatlan, mint bármelyik zöldségféle.

Tény azonban, hogy amióta Kolumbusz fölfedezte Amerikát, és onnan a temérdek kincsel együtt a paradicsom és a paprika is Európába került, azóta nagyon megkedvelték őket szerte a világon. Mindkét zöldségfélét szaporíthatjuk magról is, állandó helyére vetve. De nevelhetünk a magból palántát is, amelyet a májusi fagyveszély (a fagyosságok) elmúltával ültetünk végleges helyére.

A palánta fagyosságok utáni kiültetése jár a legkevesebb kockázattal. Bizonyára ezért szaporították így nagyszüleink és dédszüleink a paradicsomot és a paprikát a kertben. Kövessük ebben is a példájukat, már csak azért is, mert a fagy kockázatával hamarabb kiültetett növények csupán alig valamivel korábban hoznak termést. Vagyis: alig valószínű, hogy a sietség hasznot hoz.

A paradicsom szinte már gyümölcs

Az igazán jó házikerti paradicsom szinte nem is zöldség, hanem gyümölcs. Mert nyáron, játék közben a töről egyet-egyet lekapva és azonmód (mosás után persze) frissen és magában elfogyasztva sok gyümölcsfelé. Ennek az is oka, hogy az üdítő, lédús termés harmonikus arányban tartalmazza a különböző íz- és zamatanyagokat. Ezt az arányt más zöldségféle meg sem közelíti. Ezenkívül még tíznél is több fontos vitamint tartalmaz.

Fajtaválasztás és -ajánlat dolgában nem könnyű a helyzetünk. A természetői igények nyomán igen gazdag a választék. A gyerekkertben elsősorban az ízletes étkezési paradicsomnak van helye. Ezért, ha a szomszéd, a nagyszülő vagy a rokon már évek óta ilyen fajtát termeszt, akkor tőle kérjünk magot vagy palántát. A másik mód a megbízható palántaárus a piacon. De ha csak vaktában vásárolunk, vagy ismeretlen fajtájú paradicsomból fogunk magot, akkor bizony érhet minket meglepetés.

Nehogy kifogjuk

Mit is tesz az: magot fogni a paradicsomból vagy a zöldségféléből általában? Azt jelenti, hogy egy-két különösen szép és egészséges termést a tővön hagyunk, amíg az teljesen be nem érik. Ekkor a gyümölcsöt föl vágjuk, a magokat kiszedjük, vízzel többször is átmoszuk, majd a napon megszáritjuk és szellős, hűvös, de fagymentes helyen tároljuk a tavaszi vetésig.

A régi, mondhatni, természetes fajták jellemző tulajdonságaikat szinte változatlanul örökítik. Ezért esetünkben bízhatunk abban, hogy amilyen gyümölcsből magot fogtunk és vetettünk, olyan fog teremni is. A nagy meglepetést a hibridek okozzák, amelyek két fajta kereszteződéséből születnek és egyesítik azok kedvező tulajdonságait. Ezek magját keresztezéssel minden évben újra elő kell állítani mesterségesen. Az ezekről fogott magból kelt növény „visszaüt”,

vagyis kevesebbet termő, kisebb és tökéletlenebb gyümölcsöt hozó paradicsom fejlődik rajta.

Az éremnek azonban ott a másik oldala. Mert az igaz, hogy a hibridek magját minden évben vásárolni kell, de az is tény, hogy az ilyen fajták termése igen jó minőségű, egyöntetűbb, és ami a fő: sok közülük ellenáll a különböző betegségeknek.

A fajták közül a Kecskeméti előnevéek vagy K jelzésűek többnyire hibridek és korán érnek. A Korall és a Sláger nem hibrid és szintén korán érnek. A Gála és a Lugas fajták nagy bokrot nevelnek, később érnek, folyamatosan és sokat teremnek.

Kéziásó vagy ültetőfa

Az erős, egészséges és fejlett paradicsompalántákat a fagyosszettek elmúltával ültessük ki. Általában 60×40 , a nagyobb bokrú, úgynevezett „lugas”-paradicsomot 60×60 centiméter távolságra tegyük.

A paradicsom földjén előzőleg érett szerves trágyát terítettünk el, fölástuk és elgereblyéztük. Ha ezt már márciusban, a többi ágyás előkészítésével együtt elvégeztük, akkor kiültetés előtt egy újbóli alapos kapálás, gyomtalanítás a feladat.

Kéziásóval vagy ültetőfával ültethetünk. Ha kéziásóval dolgozunk, a kijelölt helyen kiemelünk annyi földet, hogy a gyökérzet kényelmesen és visszagyűrődés nélkül beleférjen. Az sem baj, hogy a legelső levélig a szár is a földbe kerül, mert az is meggyökeresedik. Miután a palántát beletettük, a kis gödröt betöltjük, és a földet kézzel minden oldalról jól a gyökerekhez tömörítjük.

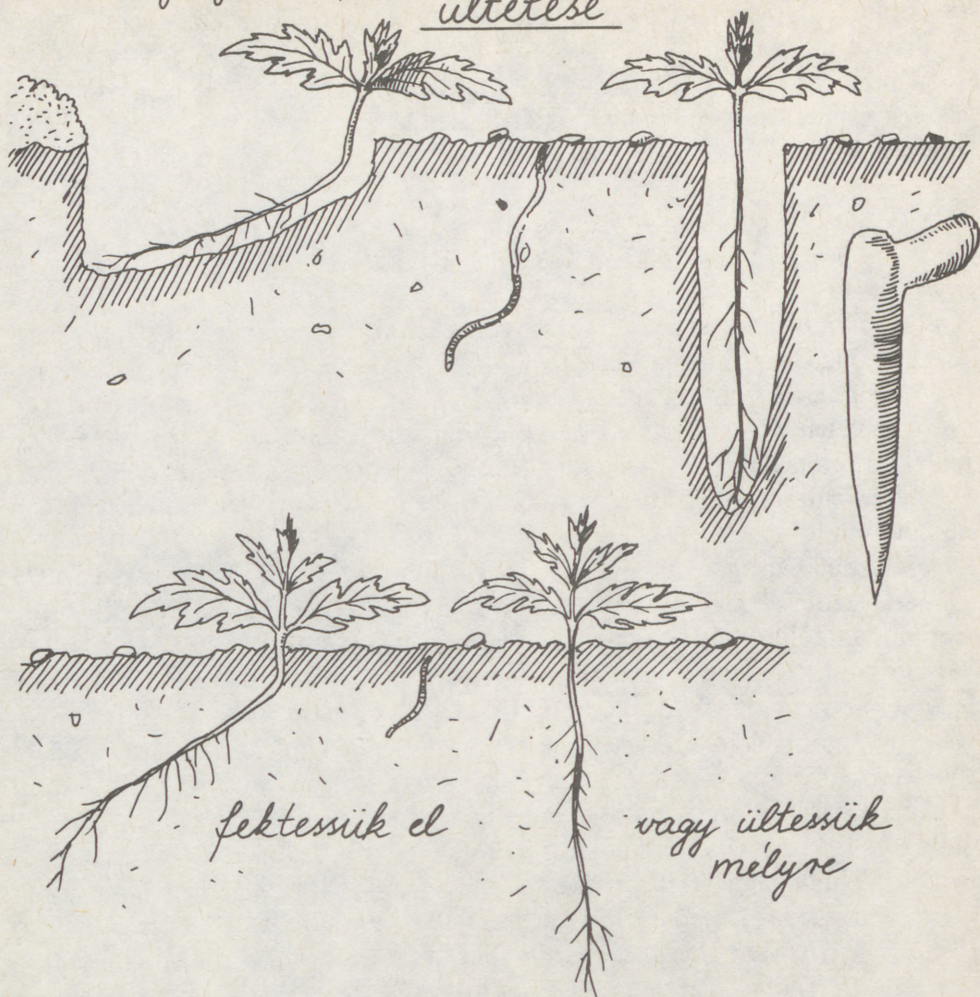
Az ültetőfa használata sem ördögösség: a kijelölt helyen lefúrunk, majd a fát körkörösén mozgatva a lyukat tölcészerűen akkorára tágítjuk, hogy a gyökér szépen beleférjen. Ültetés után a földet kézzel tömörítjük a gyökerekhez.

A nyurgát fektessük el

A nagyon fölnyurgult, vagyis túlságosan hosszú szarát növesztett palántának hosszabb, keskeny árkot vájjunk. Ebben fektessük le a paradicsomot, és a földet tömörítsük a gyökeréhez. Ne zavarjon minket, hogy most a palánta a földön fekszik, mert néhány nap múlva, ha magához tér és növekedni kezd, függőlegesen kiegyenesedik.

Ültetés után a palántákat beöntözzük. Arra vigyázzunk, hogy ne mossuk el túlságosan a földet a növényektől. Ha mégis megtörténik, kézzel vagy kapával húzzuk vissza. Száraz, aszályos időszakban az öntözést, ha kell, egy héten át is naponta ismételjük meg.

A megnyílt paradicsom palánta ültetése

Egy gyerek – egy paprika

A paprikát sem kell bemutatni senkinek. Bizonyára még azt is tudjátok, hogy Nobel-díjas neves tudósunk, Szent-Györgyi Albert ebből a zöldségféléből vonta ki és különítette el a világon először a C-vitamint.

A paprika valóságos kincsestára ennek a vitaminnak. Egyetlen termése egy gyerek napi C-vitamin-szükségletét fedezi. (Persze nem a téli, fényszegény időben, üveg alatt hajtatott, sápadt és többnyire íztelen paprikára gondolok, mert abban lényegesen kevesebb van.) Különleges értéke az is, hogy vitaminját savanyítva sem veszíti el, így télen a legjelentősebb, olcsó vitaminforrás.

A paprika azonban kényes, igényes növény. Válogatós a talajban, és a kórokozók, kártevők között is jócskán van ellensége. Ezeket előrebocsátva javasolom

csak a gyerekkertbe, hátha beválik. Ha jó talajra, jó körülményekre lel, akkor nagyon értékes, sokoldalúan hasznosítható zöldségnövénnyel gazdagodik a kert és a család. Ha nem sikerül, mást kell ültetni helyette. De érdemes legalább egy próbát tenni.

A döntésben, hogy termesszünk-e paprikát és milyen fajtát, a környékbeli sikerek vagy a szomszéd tapasztalatai eligazítást adhatnak. Ez persze áll a többi zöldségnövényre és azok fajtájára is.

Jó szomszédság: áldás a házon

A közmondás, miszerint a „rossz szomszédság: török átok” nagyon is igaz. Mert az önző, magának való, kötözködő, fölényesen lekezelő vagy éppen mindig mogorva, elégedetlenkedő, „savanyújóska” szomszédal az ember nem is áll szoba szívesen, nemhogy még tanácsot kérjen tőle. Persze a jó szomszédi viszony kialakítására nehéz bölcs tanácsot adni. Legföljebb annyit ajánlok megfontolással: ne mi adjunk okot arra, hogy ez a viszony megromoljék vagy egyáltalán ne jöhessen létre.

A jó szomszédság azonban érhet annyit, mint a jó barátság. Már csak azért is, mert a szomszédal naponta találkozunk, találkozhatunk. Barátaink viszont legtöbbször tőlünk távol laknak, és csak alkalmanként láthatjuk őket.

A jó szomszédság a mindennapokban is fontos és hasznos lehet. Mi – hál’ Istennek – nem panaszkodhatunk. Három szomszédunkkal különösen jó a viszony. A többiekkel sem vagyunk rosszban, legfeljebb csak, ahogy mondani szokás, „köszönő viszonyban” vagyunk. Mert az bizony már igazán szomorú és sajnálatos, ha a szomszédok nem is köszönnek egymásnak.

Ez a jó viszony különösen akkor gyümölcsözők, ha elutazunk, nyaralni megyünk. Velünk nem lakik se nagymama, se nagypapa, így nem hagyhatjuk másra a házat meg a növényeinket és az állatainkat, mint a szomszédainkra. Ilyenkor a tyúkokat az egyikre, a kutyát a másikra bízjuk. A harmadiknak – egy idős, nyugdíjas bácsinak – odaadjuk a ház kulcsát. Ő locsolja meg a szobanövényeket, és ha kell, öntözi a kertet is. Természetesen a tőlünk telhető szomszédi szívességre mi is bármikor készek vagyunk.

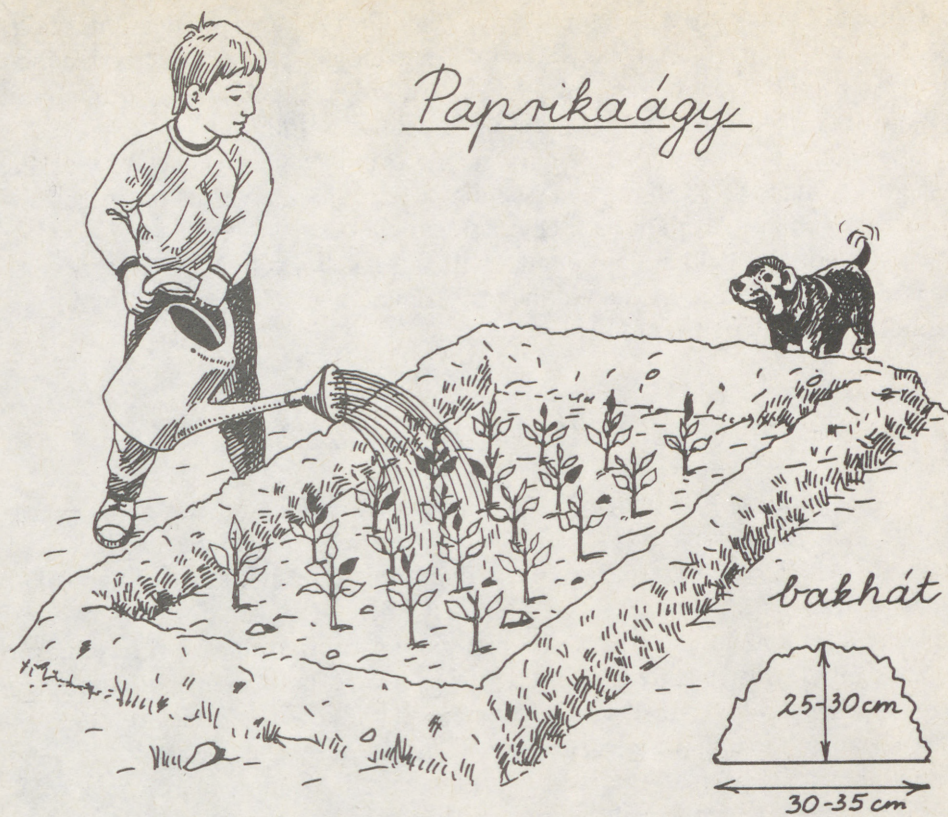
Amelyik a sarat állja

De most térjünk haza a szomszédolásból, és kanyarodjunk vissza az ültetni érdemes paprikafajtákhoz. Ha módunkban áll, az ágyásba kettő-háromfélét is választhatunk. Így derülhet csak ki, melyik állja leginkább a sarat, vagyis melyik terem a legjobban, melyik alkalmazkodik kertünk viszonyaihoz.

A Fehérözön, a Budai édes és a Táltos fehér húsúak. A Paradicsom alakú zöld pallagi és a Szarvasi 11 nevű paprikák paradicsom alakúak és beérve megpirosodnak. Ugyanilyen paradicsom alakú a Szentesi sárga is, azzal a különbséggel, hogy termése megérve sárga lesz. Ez még különlegességszámba megy.

Paprikaágy

A bakhát között a víz megmarad!

A paprika tápanyagban gazdag talajt kíván, de igényli a meleget és a rendszeres öntözést is. Ezért az ágyást már a tervezéskor úgy jelöljük ki, hogy kényes természetének a leginkább megfeleljen.

Földjébe bőségesen ássunk be érett szerves trágyát. Ágyását úgy helyezzük el, hogy a rendszeres öntözés ne okozzon gondot. Évéggett az ágyásnak legyen kiemelt szegélye. Ezt bakhátnak nevezik a kertészek. A szegély mentén 30–35 centiméteres alapszélességben kapával húzzuk föl a földet 20–25 centiméter magasra. Ez a kiemelkedő földkeret tartja majd meg az ágyásban a vizet. Ügyeljünk arra is, hogy a paprika azt a helyet kapja a kertben, amelyet a legtovább ér a Nap.

A paprikapalántát – miként a paradicsomét is – kéziásóval vagy ültetőfával ültethetjük szakszerűen. Humuszban szegényebb, sovány, laza homoktalajon 30×30 , a humuszosabb, kövérebb és kötöttebb földbe pedig 40×40 centiméternyire kerüljenek a tövek. (A sovány talajban gyengébb a növekedésük, és itt kevesebb hely is elég.)

Ügyeljünk arra, hogy a kiültetett növény ugyanolyan mélyre kerüljön, mint amilyen mélyen a palánta volt kiültetés előtt. Ebből következik, hogy a paprika esetében sem a mélyebb, sem a magasabb ültetés, sem pedig töltögetés nem tanácsos.

Kiültetés után óvatosan, de alaposan be kell öntözni a paprikapalántákat is, részint azért, hogy a föld a gyökerekhez mosódjék és a gyökérzet mielőbb megkapaszkodhasson benne, másrészt azért, hogy a palánta az átültetéssel gyakran együtt járó nedvességvesztéget mielőbb pótolhassa.

A paprika vízigényes. Ez azt jelenti számunkra, hogy mindenekelőtt a száraz, meleg nyári napokon kell a nedvességhiányt pótolni, magyarul: öntözni. Ez – ilyen időszakban – legalább heti egyszeri alapos locsolást jelent. Öntözés előtt hozzuk rendbe a bakhátakat minden oldalon, nehogy a víz utat törjön és megszökjön. Ezután pedig négyzetméterre számolva 30–50 liter vizet is kijuttathatunk a szomszagos paprikaföldre.

Szakállas angolpázsit

„Vesd el gondosan a fűmagot, tápláld és öntözd a fűvet rendszeresen, nyírd, amikor kell, és szép pázsitod lesz – háromszáz év múlva.” Ez a gyepesítési útmutató Angliában a golfpályák hazájában született, ahol közismerten sokat adnak a szép pázsitra. Ebben a „receptben” benne van az angol igényesség csakúgy, mint a nemzetre szintén jellemző öngúny és önirónia is. A háromszáz esztendő nyilván túlzás, de szellemesen fejezi ki azt, hogy a szép gyepek kitartó és rendszeres gondoskodást igényel. Ezt kell nekünk is megszívlelnünk.

A pázsit gondozása természetesen nem május derekával kezdődik, hanem jóval előbb, az első tavaszi napokon. Akkor megtisztítjuk a fűsznyeget mindenféle ráhullott lombtól, növényi maradványtól. A növekedés megindulásával a fűnyírás ad rendszeres elfoglaltságot.

Azt sem hallgathatjuk el, hogy a szép pázsit kialakításában a telepítésnek, azaz a fűmagvetésnek döntő szerepe van. Ezt családi összefogással a szakkönyvek útmutatása szerint kell elvégezni. Ha frissen vetettük, akkor a zsenge fűvetés különleges gondozást igényel, például csak az első vágás alkalmával szabad először rálépni. Az első nyírást kaszával célszerűbb végezni, mert a fűnyíró kése kivághatja, föltúrhatja a zsenge töveket. Ez alkalommal Apa bemutathatja kaszálási tudományát.

Ha a kerti főutat nem is, a ritkábban járt mellékutakat érdemes gyepesíteni (a sűrűbben járt főutat, ahol a fű a sok taposástól nem maradna meg, kőlapokkal célszerű kirakni). A kerti út pázsitját természetesen ugyanúgy nyírni és gondozni kell.

Az utat azért is érdemes füvesíteni, mert ezáltal is több lesz a kertben a zöld. De a fű a talajt is megkötí, és így eső után is járható marad, emellett szebb is, természetesebb is a kerti út.

Fűszőnyeg, folt nélkül

A tavasszal vetett fűvet csak néhány kaszálás és nyírás után, három-négy hónap elteltével célszerű véglegesen birtokba venni. Akkorra erősödnek meg úgy a tövek, hogy elbírák a rendszeres taposást. Addig a nyíráson kívül az öntözés és a gyomlálás a feladatunk.

A pázsit gyomtalanítását is természetesen kézzel végezzük. Erre a kiadós, áztató esők utáni idő a legmegfelelőbb, mert ilyenkor gyökerestül kihúzható a gaz. Azt azonban várjuk meg, amíg a felszín megszikkad, nehogy a lábnyomunk mélyen belevágjon a földbe.

A helyesen telepített és jól beállott gyeplépcső legfontosabb ápolási munkája a nyírás. A „jól beállott” kifejezés azt jelenti, hogy az egyes fűcsomók szépen kibokrosodtak, megrősödtek, és egymással összeérve összefüggő fűszőnyeget alkotnak. Amikor a fű magassága elérte a 8–10 centimétert, minden esetben nyírunk kell. Az említett hosszúság feléig visszavágva 4–5 centiméteresnél rövidebb tarlót ne hagyjunk, mert akkor könnyen átvághatjuk a bokrosodási csomót, és emiatt ott kipusztulhat a fű, s kifoltosodik a fűszőnyeg.

A levágott fűvet (kaszálékot), ha az nem ad nagy tömeget, nem kell minden esetben összegereblyéznünk és elvinnünk, ugyanis a zsenge fűmaradvány a csapadékkal és az öntözővízzel a talajba mosódik, rövid idő alatt eltűnik. Ez a tanács elsősorban a májusi, júniusi kaszálásokra igaz. Később azonban – ha a fűszálak megerősödnek – a szálak kaszálékot már mindig célszerű eltávolítanunk.

Levegőt is, ne csak vizet

A pázsit túlóntozása gyakori hiba, ne essünk bele mi is. Ez egyrészt azért baj, mert a nedvességtől túltelített talaj kevésbé szellőzik, befülled, elsavanyodik. Ez a fű életét is megnehezíti, súlyos esetben el is pusztítja. Másrészt pedig a gyakran locsolt, még egészséges fű jobban és erőteljesebben növekszik, ami többszöri nyírást és fölöslegesen több munkát jelent. Magunknak kell tehát megtalálni és kitapasztalni az öntözés helyes mértékét. Általában a többszöri, ám kevés vizet fölhasználó locsolás (frissítő öntözés) a célszerűbb.

Fordítsunk gondot a gyeplépcső szellőztetésére is. Kötött talajon és korosabb pázsit esetében különösen fontos ez. A szellőztetést legegyszerűbben úgy oldhatjuk meg, hogy tavasszal és nyáron egy-két alkalommal „villázzuk” a gyeplépcsőt, azaz vasvillával sűrűn és mélyen átszurkáljuk a földet. Ezáltal az összefüggő gyeplépcsőnyeg alá, a gyökerekhez is eljut a levegő, a talaj és a növény is felfrissül. (Egyébként e művelet speciális szerszáma a gyeplépcsőfogó.)

Az elektromos vagy motoros fűnyíró használatakor nagyon ügyeljünk, hogy a felszín sík és egyenletes legyen, a gyeplépcső pedig tiszta, mert a fűben megbúvó kavics-, tégl- és kődarab nemcsak a pengében okozhat kárt (törést, csorbulást), hanem – ha a forgókés a követ nagy erővel megüti –, még baleset előidézője is lehet.

Vigyázzunk, a fák és bokrok törzséhez ne menjünk nagyon közel a géppel, nehogy megsértsük azokat. Az természetes, hogy a tő közvetlen közelében mindig marad levágtatlan fűcsomó. Ezt kerti ollóval nyírjuk le utólag.

Fűnyíróból inkább a motorost

Az elektromos fűnyíró használatakor az a legfontosabb, hogy el ne vágjuk a kábelt! Ezért ezzel soha ne dolgozzunk egyedül. Legyen mindig mellettünk valaki, aki az elektromos kábelt tartja és ügyel arra, hogy az ne kerüljön a kés alá. (Ha a kés elvágja az elektromos vezetékét, az halálos áramütéssel fenyegethet!) Ezért én inkább a motoros fűnyírót pártolom, amelynek az üzemeltetése, sőt szükség esetén a javítása és szerelése is könnyebben megtanulható, emellett egyedül is dolgozhatunk vele.

A fűnyírás azonban nem fejeződik be a fű levágásával. Mert a fűnyírógép megtisztítása és szerszámoskamrába vitele is hozzátartozik. Továbbá a szálas kaszálék összegereblyézése is, amelyet azután vagy a fák koronacsurgójába terítünk, vagy a kompoztra szállítunk. Ha az erős szálú és nagy tömeget adó kaszálékot a pázsiton hagyjuk, az a veszély fenyeget, hogy alatta befülled, berothad a fű, sőt ki is pusztulhat.

Helyet a pingpongasztalnak is

Ha úszómedencének vagy oszlopcsarnokos kerti teázónak nem is, de egy pingpongasztalnak minden kertben ott a helye. A nagy és szélvédett teraszon ideálisan elhelyezhető. Ha ilyen nincs, akkor a kertben keressünk neki állandó helyet.

Az asztal elhelyezésére a pázsittal fedett, szabad tér a legalkalmasabb, ahol a fák és a bokrok a játékot nem zavarják. Persze ne a közepébe, a mindennapi járás-kelés útjába tegyük, hanem annak valamelyik félreesőbb szögletébe.

Azzal azonban számolnunk kell, hogy az asztal két végén, ahol a játékosok ugrabugrálnak, a fű menthetetlenül kikopik, kipusztul. Vagy megbarátkozunk ezzel a ténnyel, vagy pedig a kipusztult pázsit helyét úgynevezett gyephézagos betonelemmel rakjuk ki.

Fészekből a fiókák

A májusi szép időben kibukkannak a földből az uborka, a csillagtök és a cukkini csíranövénykéi is. Ha takarással vagy a fagyosszentek utánra időzített keléssel sértetlenül átvészelték a májusi fagyokat, ritkítsuk meg a palántákat.

A fészkekbe biztonság okáért 3–5 magot vetettünk. A ritkítást ne siessük el, várjuk meg, míg valamennyi kikel, és a már erős, fejlett palántákból válogasunk.

Fészekben a fiókák

Az uborkafészekben mi 2–3 palántát hagyunk. A fölöslegeseket óvatosan húzzuk ki a földből, nehogy túlságosan megmozgassuk a talajt a helyben maradó környezetében. Élünk azzal a természetesi fogással is, hogy a 4–5 lombleveles fiatal növények hajtáscsúcsát kicsípjük. Ezt azért tesszük, mert így erőteljes oldalhajtás-képződés indul meg és a növény többet terem. Azt azonban nem állítjuk, hogy ez minden fajtára és minden termőhelyen igaz. Nálunk bevált.

A jobbik győzni fog!

A tapasztalat meggyőzőbb minden érvelésnél. Ezért javaslom: tegyetek kísérletet. Fészkenként két uborkapalántát hagyva az egyiket csípjétek vissza, a másikat hagyjátok érintetlenül. Nyáron majd figyeljétek a növényeket, a jobbik győzni fog.

Amikor az uborkát kapáljuk, vigyázzunk, hogy ne menjünk nagyon közel a tőhöz. A gyökérzete a felszínhez közel ágazik el, ezért könnyen átvághatjuk. (Nem kell sok sebet ejteni ahhoz, hogy elpusztuljon a növény.) Amikor már a tövek „szétfutottak”, azaz szétterültek, és kapával már nem férhetünk közéjük, akkor gyomlálunk.

A csillagtök- és a cukkinifészekben kelt és már megerősödött (3–4 lombleveles) palántákat is megritkítjuk. Fészkenként két növényt hagyunk. Ha egyformán fejlettek, akkor az egymástól két legtávolabbi maradjon.

Fészkenként két tövet biztonsági okokból hagyunk meg: ha az egyik el is pusztul, nem marad üresen a fészek és kihasználatlanul a hely. Egyébként így is szépen kifejlődnek, és termékenységük sem sínyle meg a páros életet.

A kapával vigyázzunk a tövek környezetében. Az a legbölcsebb és legmegnyugtatóbb, ha növényeink közvetlen közelében minden esetben csak gyomlálunk.

VI. Érnek a gyümölcsseink

A nyár: ezer öröm. Meredek égi ösvényen jár a Nap, és gyümölcsöt érlel a rekkenő meleg. Záporozik a fény, ragyog és szökül a határ, és ragyog benne a kert.

Égeti a meztelen talpat a föld, a fű és a lomb is meleget lehel. Csak a fák és bokrok árnyékos, mély öle ad egy kis frissítő, hús menedéket.

Szökére, tarkára vált a zöld. Piros pipaccsal integet a rét, kék búzavirág, fehér margaréta, tarka szarkaláb az árokpartokon. Szökül a búza, gömbölyödik, keményedik a szem. És mire telten és súlyosan megzizzen a kalász, a fácán felröpteti a fiókáit.

A kerti zöldből kivirít a piros. Haragoszöld bokra közt a szamóca piros gyümölcsöt rejteget. A faközöld cseresznyeág is cseresznyepirosra vált. Zsendül a meggy is, rózsaszínben virít, majd lesz belőle meggypiros.

A csillagtök bokrában fehér csillagok születnek. A cukkini kinyújtja hosszú, vékony, círmoszöld tökjeit. Édes, leves, piros bogyókat kínál a karóját ölelő paradicsom.

A virágoskert is tarka, szép. Színek virulása. Sárgán kacagó tátika, fodros petúnia, törökszegfű, viola és pirossal mosolygó, ablakból kihulló muskátliraj. Amott a rózsza a lugasra borulva, a királyi fenségű liliom, a délceg, szép kardvirág, a selymes, bozontos dália. Meg a margaréta, a csillagszemű. A szivárványszín napkorong élő tükre mind.

Tikkadtan piheg a kert. Izzik a levegő, delelőjén a nyár, a bokorban hűsöl, hallgat a madár. És a fáról le-letottyan egy-egy sárga, illatos barack.

Szökül a kert is, észrevétlen. Kopik a zöld, fakul, fogyatkozik. Szőke, szelíd mosollyá csendesül a májusi harsányzöld nevetés.

A múltó idő finom szarkalábai már ott vannak a nyár arcán. De még tart a csendes, szép mosoly. Tart még akkor is, amikor egy-egy sárgult, elhulló levél zizzenve elköszön és pörögve hanyatlik a föld felé.

Boldog lehet az a gyerek...

Ha május a legszebb hónap is, azért a nyári hónapok sem akármilyenek. Mert június elején egyszerre véget ér a visszaszámlálás, elfogynak az iskolás napok és kitör a Nagy Vakáció.

A mindennapi iskolai kötelezettség nélküli szabadság nagyszerű dolog, de

csak úgy, ha okosan élünk vele. Mert ha ez szertelen, felelőtlen csavargásokat vagy éppen tétlenséget, lustaságot, unalmat hoz, az bizony rosszabb még az iskolás hétköznapioknál is. Úgy gondolom: aki keres, talál. Vagyis amelyik gyerek akar, az talál is magának pihenést, felüdülést jelentő, értelmes elfoglaltságot.

A nyár testi-lelki pihenésünk és erősödésünk időszaka. A napfény és a szabad levegő ennek elengedhetetlen kellékei.

Bizony boldog lehet az a gyerek, aki kertes házban él. Aki reggelente harmatos, fényben ragyogó kertre nyithat ablakot. És aki naponta órákat is eltölthet napfényben, növények között.

Balga ember (gyerek) az, aki még ilyenkor, a nyári fényes nappalokon is a szobájában ül és a televíziót meg a videót lesi. Egy jó könyv persze más, az megérdemel néhány órát naponta nyáron is. De a fő időben a kertben, az udvaron, a határban, a tóparton van a gyerek helye. Vagyis: mennél többet a természetes környezetben a szabad ég alatt.

Mezítláb és kigatyában

A kert önmagában is alkalmas arra, hogy benne az ember (a gyerek) fölüdüljön, kikapcsolódjon, pihenjen. Persze csak is cselekvően, aktív pihenéssel, nem naphosszat a fűben heverészve és a hasat süttetve a nappal.

Járjunk mezítláb a kertben! Az utcára vagy a határba már nagyon kockázatos így kimenni, mert sajnos a kerítésen kívüli környezetben nagyon sok az elhagyott szemét, a törött üveg, a rozsdás konzervesdoboz, amely súlyos sérülést okozhat.

De a kertben nyugodtan járhatunk cipő nélkül. Persze csak akkor, ha annak talaját tisztán tartjuk a mesterséges szennyeződésektől. Most válik jelentőssé a tavaszi ásás, takarítás során hangsúlyozott szempont, hogy minden szennyező anyagot (cserepet, üveget, építési törmeléket) gyűjtsünk össze gondosan.

Mezítláb járni jó és egészséges dolog. Kezdetben ugyan szúr a levágott fű csonkja és nyom a kavics, de ezt meg lehet szokni. A friss, harmatos fűben futkározni nincs nagyszerűbb dolog! A mezítláb járásra Anyát és Apát is biztatni kell. Ez ugyanis folyamatos és természetes talpmasszírozást jelent, amelynek – különösen megállapodott korban – elvitathatatlan jelentősége van a szervezet általános felfrissítésében.

A kerti öltözet egy kis gatyá legyen csupán. A lányoké pedig kétrészes napozó. Minden további öltözet (trikó és hasonlók) teljesen fölösleges. Azokkal csak az áldott, gyógyító Napot fedjük el testünk előtt. Persze az óvatosság és a fokozatosság a napozásban szükségszerű. De ha már megszoktuk a napsütést, érjen minket minél több belőle.

A „rendes” kertész

„Mindennek eljön az ideje, fiam” – tanította nagyapám. És ezzel – a többi között – azt mondta nekem, hogy ne szedjem le a fáról és ne egyem idő előtt se a cseresznyét, se a sárgabarackot, se a többi gyümölcsöt, mert az kétszeresen is megbosszulja magát. Egyrészt úgy, hogy kevesebb gyümölcs érhet be rendesen, másrészt kisebb-nagyobb gyomorrontás szenvedő alanyaivá válunk.

„Rend a lelke mindennek” – hallok vissza a gyerekkoromból a másik intést. Ez pedig azt jelenti, hogy a kertben is rendet kell tartani. Vagyis, ha a gaz kinőtt, kapálni kell, ha a föld és a növény szomjazik, öntözni kell, és ha a termés megérett, szedni kell. Nem előbb és nem később, hanem akkor, amikor az ideje van.

De a kert rendje azt is jelenti, hogy a kertész mindenféle kedvezőtlen változást rendellenességet észrevesz, kikutatja az okát és tesz is ellene. Így például észreveszi az amerikai fehér szövőlepke kezdeti fertőzését, a szövedéket, és metszőollójával levágja nyomban. Ha ezt eleinte patópálosan elkényelmeskedi, akkor később kapkodhatja fejét a „gazda”, mert elég csak néhány napos haladék, s a szépen kigömbölyödött, felcseperedett hernyók hamarosan széjjelmásznak, és a kert fáin már mindenütt virítanak a szövedékek.

A növényeit szemmel tartó és rendszerető kertész a szüretkor lehasadt ágat vagy gallyat sem nézi tétlenül. Nem hagyja ott „ebek harmincadjára” a kórokozóknak egészen tavaszig vagy még tovább, hanem levágja és a sebeket kezeli.

Aki egy kicsit is együtt él és együtt érez a gondjaira bízott vagy gondozásra vállalt növényekkel (és állatokkal), és rendszeresen kielégíti azok igényeit, az „rendes” ember lesz, azaz gyerek. Mert ez a szó éppen erre a rendre utal, amelyet az adódó feladatok mindenkori és rendszeres elvégzése alakít ki az emberben. Ehhez persze az is kell, hogy növényeinket (és állatainkat) ne pusztá eszközöknek tekintsük, hanem élő, bennünket talán számon is tartó, ránk hagyatkozó, tenyésző lelkeknek.

A felismerést a tett kövesse

A gyerekkertésznek mostanra már önállóan észre kell vennie azt is, mikor kell kapálni, gyomlálni és mikor kell öntözni a növényeket. A felismerést pedig mindig a tett kövesse.

Ez idő tájt kapálni már kevesebbszer szükséges, és ritkábban kell nyírni a fűvet is. Az öntözés azonban szükségessé válhat. Inkább kevesebbszer több vizet juttassunk ki, mint többször kevesebbet. Így jól öntözzük be a paprikaágyást is, előtte ellenőrizve a víztartó bakhátak épségét. Az uborka is igényli a vizet, de a paradicsom és a tökfélék (cukkini, csillagtök) is meghálálják az öntözést, különösen aszályos időszakban.

A friss telepítésű (előző ősszel vagy idén tavasszal ültetett) gyümölcsfák és bokrok vízellátására különösen ügyeljünk. Száraz, napos, meleg időszakban

alkalmanként (hetente vagy kéthetente) 20–30 liter vizet juttassunk ki növényenként. Öntözni reggel vagy este a legcélszerűbb azért, mert ilyenkor a legkisebb a párolgási veszteség.

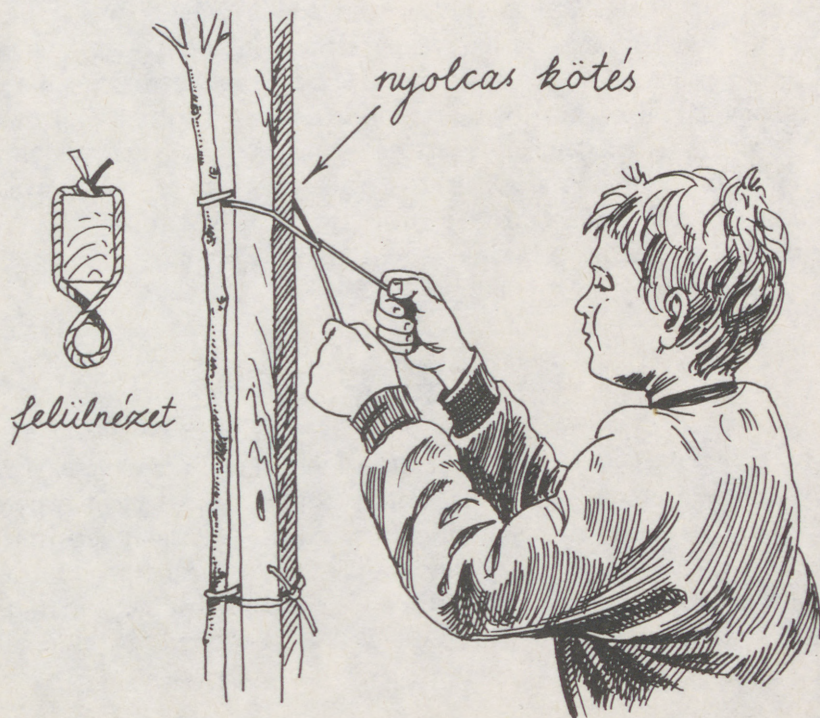
Csakis nyolcas kötéssel

A paradicsomot karózni és kötözni kell, különben a termése a földre húzza, és az ott könnyen megrohad. Karótámasznak jó az egyenes akácgally vagy -ág (a két- vagy a hároméves rész). A mi szomszédunkban az óriási töviseket hozó krisztustövis vagy lepényfa alkotja a kerítést, amelyet két évente gallyaz a tulajdonos. Abból kérünk és kapunk gallyakat. Mondhatom: elsőrendűek erre a célra, mert egyenesek és szívósak, évekig eltartanak.

Persze a töviseket késsel lefaragjuk és a gally vastagabb végét kihegyezzük. Így lesz belőle karó, amelyet a növény északi oldalára szúrunk úgy, hogy egyáltalán ne árnyékoljon.

A paradicsom szárát laza nyolcas kötéssel rögzítjük a karóhoz zsineggel, műanyag kötözőzsinórral vagy rafiával. Dróttal, kemény, drótszerű anyaggal nem szabad kötözni, mert fölsérti a növényt. Átlagos növekedési ütem mellett kéthetenként kötözünk. De ha kiadós nyári eső után erősen megindul a tő, akkor ennél gyakrabban is.

A kötözés technikája

A nyolcas kötés azért jó, mert megakadályozza, hogy a növény a karóval érintkezze. A merev tárgyhoz erő, ahhoz dörgölődő hajtás előbb-utóbb kisebesedik. Ezért a figyelmes kertészek így kötözik a szőlő- és a gyümölcsfák hajtásait is. De a „gólyalábon álló” törzsös ribiszke- és köszméteoltványokat is így rögzítik a karóhoz.

A paradicsomot metszeni is kell, azaz a hónaljajtásait (azok zömét) el kell távolítani. Ez azért szükséges, mert különben a növény nem a karó mentén nő fölfelé, hanem oldalra terül és így támaszthatatlanná, kezelhetetlenné válik. (Ezt mondják „kacsozásnak” is, noha a hónaljajtásnak a kacshoz semmi köze nincs.)

A paradicsom hónaljajtásait, különösen ha még zsengek, kézzel csípjuk, illetőleg törjük ki. Ha már erőteljesebbek, éles kést vagy metszőollót használjunk. Azért, hogy ne kövessünk el hibát, a hónaljzázához (a hónaljajtások eltávolításához), legalább az első alkalommal, kérjük Anya és Apa segítségét.

A vakáció kezdete: a virághagymák fölszedése

A tulipán-, a nárcisz- és a jácinthagymák fölszedése a nagy nyári vakáció „kitörésének” csallhatatlan jele. Azok ugyanis június elejére, közepére húzódnak annyira vissza, hogy kiszedhetők.

Ásóval feszítsünk a hagymák alá vigyázva, nehogy megsérüljenek. A szármadarékot vágjuk le, tisztítsuk meg a földtől a szaporítóanyagot. Pincében, száraz és hűvös helyen tároljuk az őszi, szeptemberi kiültetésig.

A virághagymákat nem szükséges évente fölszednünk, általában elegendő 2–3 évenként erre sort keríteni. De ha éveken át nem kerülnek ki a hagymák a földből, akkor elsűrűsödnek a tövek, és nem lesz olyan tetszetős, fejlett a virág.

A virághagymák időszakos fölszedésekor arra is sort kerítünk, hogy elkülönítsük a fejlett és a fejletlen, az egészséges és a beteg hagymákat, feltöltjük szerves trágyával a talajt, és a szaporítóanyagot szétszedve és szétültetve megakadályozzuk az elsűrűsödést. Mivel a virághagymák a frissen trágyázott földet nem kedvelik, ezért a nekik szánt, érett istállótrágyát most, közvetlenül a fölszedésük után forgassuk a talajba.

Rózsát is szaporítsunk

Rózsavirágzás idején könnyen megeshet velünk, hogy szerelmesek leszünk valamelyik különlegesen szép rózsába, amelyet a szomszédnál, egyik ismerősnél vagy éppen olyan kertben csodálhatunk meg, amelynek gazdáját nem ismerjük. Az is gyakori, hogy a tulajdonosok nem tudják a fajtát megnevezni, tehát nem tudunk belőle szaporítóanyagot vásárolni ősszel. Ilyenkor nem marad más választásunk, mint hogy magunk szaporítsuk. Nem ördögösség, ezért bizvást belefoghatunk.

A szaporítás egyik módja a dugványozás, amely igen megbízható. Erre június végétől, július elejétől kerítsünk sort, amikor a fővirágzás ideje befejeződik.

Dugványozásra az a hajtás alkalmas, amelynek csúcán már virág nyílt. Ebből a csúcstól számítva levágunk egy 15–20 centiméteres vesszőrészt. Lehetőleg olyat válasszunk, amelyik idősebb koronarészen áll, és úgy vágjuk (vagy szakítsuk) le, hogy egy darab ebből is maradjon a dugványnak szánt vesszőn. Ezután az alsó leveleket 10–15 centiméteres hosszúságban eltávolítjuk, és ezzel kész a dugvány. (Legyünk előrelátóak, húzzunk vastag bőrkesztyűt, mert a görbe tüskék bizony fájdalmas nyomokat hagyhatnak.)

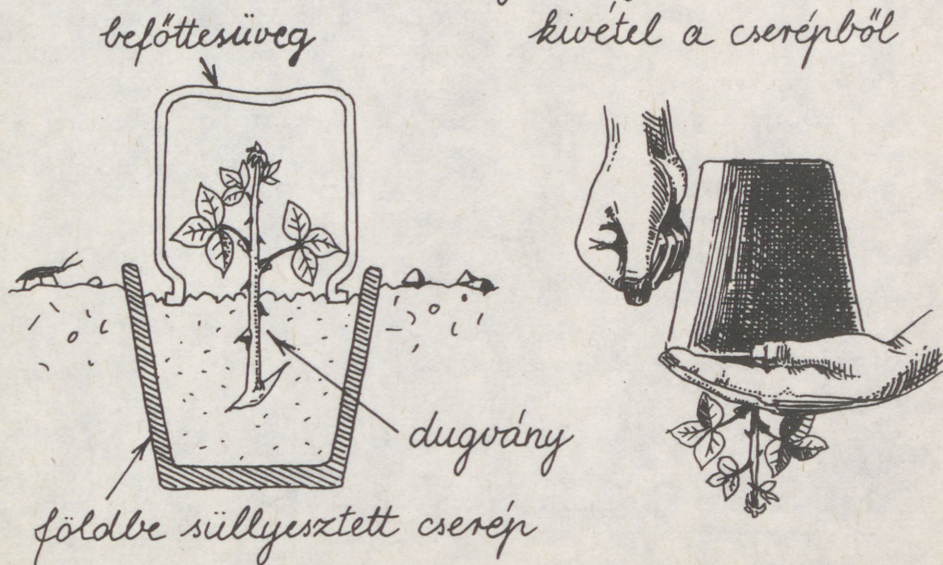
Ha azt a csodálatos rózsát utazásaink során, a kertünkől távol fedeztük föl, és dugványát hazáig hosszabb időn át (fél vagy még több napig) kell szállítanunk, akkor göngyöljük be nedves újságpapírba és tegyük nejlonzacskóba. Így óvjuk a kiszáradástól.

A dugványt szerves trágyával dúsított homokkal töltött, közepes méretű (nyolcas-tízes, azaz 8–10 centiméter átmérőjű) cserépbe tegyük úgy, hogy leveles csúcsa kiálljon. A talajt alaposan nedvesítsük át. Ez a gyökeresedés egyik feltétele. Ezután a dugványoscserépet süllyesszük ki a kert félárnyékos részébe. Így a gyökeresedéshez szükséges meleg talaj is rendelkezésre áll. A kiálló hajtásvégre borítsunk háromnegyed literes befőttesüveget, hogy a dugványnak páratelt környezetet teremtsünk. Fontos, hogy folyamatosan nedvesen tartsuk a talajt.

Öt-hat hét elmúltával megindul a gyökérképződés, majd a hajtásnövekedés is. Ekkor már levehetjük az üvegborítást, de a rendszeres öntözésről továbbra se feledkezzünk el. A dugványok őszig szépen megerősödnek, és kiültethetjük őket végleges helyükre.

Biztos, ami biztos alapon egy-egy fajtából kettő vagy három dugványt gyökeresztessünk.

Rózsadugványozás

Szüretelni jó!

Szüretelni mindig öröm, de különösen akkor, ha saját munkánk gyümölcse érik be. Hiszen csak így és csak ekkor igazán a miénk az érett termés és annak öröme is.

De kínálni, ajándékozni is öröm. Például kínáljuk meg barátainkat, osztálytársainkat a saját termelésű ribiszkéből vagy más gyümölcsből készített szörppel, vagy vigyünk belőle ajándékba egy-egy szülinapi házibulira. Ez bizony jogos büszkeséggel töltheti el a gazdát.

Itóka bodzavirágból

A szörpről jut eszembe, hogy nyár elején a bodzavirágból nagyszerű italt készíthetünk. Ezt még természeteni sem kell, csak leszedni a bokorról. Igazán kitűnő itóka, könnyen és gyorsan elkészíthető, ezért ennek a receptjét ismertetem. Egyébként a zöldségek és gyümölcsök különféle elkészítési módjai a szakácskönyvekből meg Anya és Nagymama recepttárából elleshetők.

Öt liter bodzavirágitálhoz töltsünk meg egy ötliteres befőttesüveget friss vízzel. Ebbe 8 tányér félig, háromnegyedig kinyílt bodzavirágot teszünk, de előbb 60 dkg cukrot és 10 tableta citrompótlót elkeverünk benne. Végül 2–3 citromot karikákra vágunk, és azt is beletesszük az üvegbe. Az egészet 24 óráig állni hagyjuk. Azután megisszuk, persze beosztással.

A bodzavirág-itókaról tudni kell, hogy az nem tartható el úgy, mint a szörp, ezért, különösen melegben, a hűtőszekrényben célszerű tárolni.

Csípjük a szamócát

Az érett szamóca gyümölcsöt ne tépjük, ne ráncigáljuk, hanem a csészelevél alatt körömmel csípjük el a kocsányt. Megmosni kötelező, mert sok gyümölcs a földdel is érintkezik.

Megesik bizony, hogy a szamócaérés egybeesik a Medárd-nap környéki kitartó esőzésekkel. Ilyenkor sokkal nagyobb a gyümölcsrothadás (a szürkepenész-fertőzés) veszélye. Védekezni csak úgy tudunk, ha naponta szedjük a szamócát, és az érettek szüretelésekor a már fertőzött, beteg gyümölcsöket is eltávolítjuk. (Legjobb ezeket külön edényben összegyűjteni és a kukába dobni.)

Az érett és beteg gyümölcsseitől megtisztított szárat úgy tegyük vissza, hogy a környező levelek megtartsák és a szamócák ne érintkezzenek a földdel, vagy – ha ez nem lehetséges – akkor tegyünk alájuk levelet, hogy a földtől elkülönítsük.

A szamócának sajnos nem írhatjuk a javára azt a tulajdonságát, hogy szüret után adja a több munkát. Ez mindenekelőtt az indák és a sarjhajtások eltávolításából áll. Ha nem végezzük el, azt az anyanövény is megsínyli. A megkapaszkodó és gyökeret eresztő kis sarjnövények pedig sűrű szövevényyé változtatják az

ágyást. Mindebből az következik, hogy az elsűrűsödött állományban a tövek teljesítménye romlik: kevesebb és apróbb gyümölcsöket hoznak. Napfény és szellőzőtség hiányában a párás, nyirkos környezetben a gyümölcsök sokkal hamarabb megbetegszenek. (Más a helyzet akkor, ha szaporítás céljából neveljük tovább a sarjakat.)

Ribiszkeszüret: a türelem próbája

A ribiszke szürete egyszerű, legfőljebb a türelmet teszi próbára. A türelmetlen ember (és gyerek) pedig ideges, indulatos és felületes. Ez a magatartás pedig végképp nem illik a kertészhez. A türelemvesztést elkerülendő, ne akarjuk egyszerre leszedni a termést az összes ribiszkebokorról. Még akkor sem, ha szörpnek szüreteljük.

Elég, ha a bőven termő bokrokból csak egyet-kettőt szüretelünk le naponta. De azt végezzük alaposan. A kocsányt a legfelső termés fölött csípjük el, ne „morzsoljuk” le a bogyókat. A szörpnek szánt, érett ribiszke hűvös helyen huzamosabb ideig eláll romlás nélkül, tehát már ezért sem kell törekedni az egyszeri, teljes szüretelésre.

A törzsös köszmefácaska előnye a bokorral szemben a szüretkor mutatkozik meg igazán. A tövisekkel persze itt is vigyázni kell, de ebben a formában mégsem tudnak olyan ádázul szúrni, mint a bokorban.

Fára mászni veszélyes

A cseresznye és a meggy szüretéről is szót kell ejtenünk. Mindenekelőtt azért, mert ehhez szinte elkerülhetetlen, hogy a fára mászunk.

Nagyapám így fenyegetett: „Ha leesel a fáról te gyerek, a tetejébe még én is jól elfenekellek!” Én is ezt mondom most nektek! Mert azt megtiltani, hogy a gyerek fára mászon, nem lehet, de nem is szabad. Így a szegény szülő nem tehet mást, mint a gyerek lelkére köti, hogy nagyon vigyázzon magára.

Fára mászni azonban veszélyes. El kell mondanom: hallottam olyan esetet, hogy a tizennégy éves, figyelmetlen fiú leesett a fáról, a gerince eltörött és nyomorékká vált egész életére.

A fán tehát mindig „észnél vagyunk”, ahogy mondani szokás, és ott semmiféle rendetlenkedésnek nincs helye. Alapszabály, hogy jól tapadó és hajlékony talpú cipőben mászhatunk csak föl. (Mit gondoltok: melyik a legjobban tapadó, legérzékenyebb lábbeli? Bizony: a mezítláb!) Öltözetnek legjobb a testhez simuló szabadidő- vagy tréningruha. Mindenféle lifegő, lebegő ruhadarab veszélyes lehet, mert megakadva az ágakban, megzavarhatja a mászót.

Az ördög nem alszik

A fán két kézzel szüretelni sohasem szabad, akármilyen biztonságosnak látszik is a hely! Mert az ördög nem alszik, és az egyensúlyából – akár egy méhecske által is – kibillentett gyerek bizony nagyot eshet. Az egyik kezünkkel tehát mindig kapaszkodni kell!

Mi erős, vékony huzalból S alakú kampókat hajlítottunk. Ezt akasztjuk az ágra, rá pedig a műanyag vödört, amibe szüretelünk. (Megjegyezzük, hogy a kis műanyag vödört övvel a derekunkon is rögzíthetjük.) Készítettünk még 0,5–1 méter hosszú, mindkét végén hajlított kampót is, hogy segítségével a külső, kihajló ágakat elérhető távolságra húzzuk úgy, hogy a vaskampó a behúzott ág és a rögzítőág között feszül ki. Ez azért fontos, hogy két kezünket szabaddá tegyük, és az egyikkel most is kapaszkodhassunk.

A szüretelő kertész megfontoltsága és bölcsessége abban is megmutatkozik, hogy csak addig nyújtózik a gyümölcsök után, amíg kényelmesen és biztonságosan eléri. (A többi a madaraké.) Különben megsokszorozódik a veszély...!

A cseresznyét és a meggyet lehetőleg kocsányával együtt szüreteljük. Ügyeljünk, hogy a termőrészt, amelyen a kocsányok tapadnak, ne törjük le, mert ezzel a jövő évi termőalapot tesszük tönkre.

Remélem, arra figyelmeztetni is fölösleges a fáról csemegéző gyereket, unokát, hogy időnként a Nagymamára, Nagypapára is gondoljon. Egy-egy kosárka gyümölcssel viszonzhatunk valamit abból a sok gondoskodásból és szeretetből, amiben minket részesítettek. Bizonyosan nagy örömet szerzünk nekik.

A málna ellenállhatatlan

A málna is ellenállhatatlan gyümölcs. De várjuk meg, amíg megérik, vagyis amikor a vacokkúpról könnyen lefejthető. Nagyobb mennyiség szüreteléséhez kis műanyag vödört használjunk, amelyet övvel vagy zsineggel a derekunkra kötünk. Így mindkét kezünk szabad, és szaporán dolgozhatunk.

Az a málnavessző, amelyikről a gyümölcs lekopott (letermett), pusztulásra ítélt. (Az idei sarjak fognak majd jövőre teremni.) A letermettek haldoklása őszig is eltarthat, de ne hagyjuk ott őket addig. Azért ne, mert rajtuk sokféle betegség megjelenik, elszaporodik, menedékhelyet talál, és jövőre innen fertőzi a termő sarjakat. Ezért ezeket a letermett vesszőket a szüret befejeztével tőlük vágjuk ki metszőollóval.

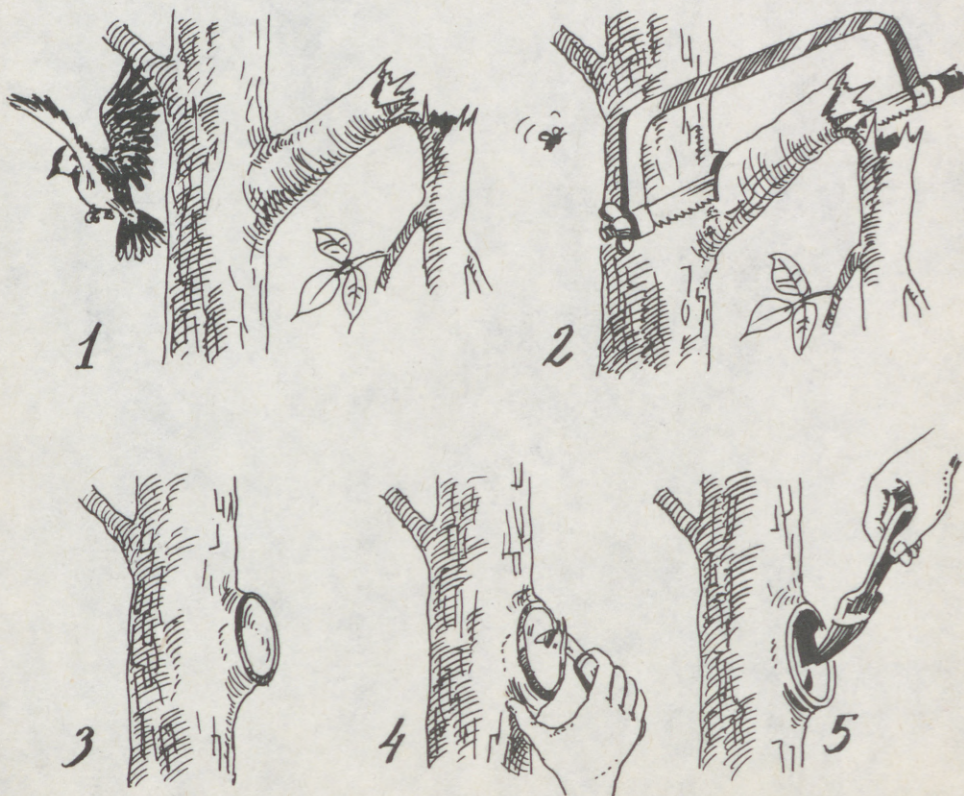
Gyümölcsfaorvoslások

A szüret befejeztével gyümölcsfáinknak annyival még tartozunk, hogy átvizsgáljuk a koronájukat. Az a jó, ha egyetlen szem gyümölcs sem marad a koronában, mert az már csak betegségek forrása lesz. Persze az összes gyümölcsöt csak a kisebb fákról lehet leszedni, onnan szedjük is le. Ennél egy fokkal fontosabb, hogy a sérült, lehasadt vagy letört ágakat, gallyakat most vágjuk le úgy, hogy a sérült rész maradéktalanul kiessen. A sebfelületet éles késsel faragjuk simára és kenjük át sebkezelő anyaggal (Cellciddel vagy Vulneronnal).

Remélem, nem kell bizonygatnom, hogy a hetekig, hónapokig fákon tátongó törések, roncsolt sebek milyen jó bűvőhelyei és „bejárati kapui” a kórokozónak, kártevőknek. Minden gyümölcsfánál és bokornál ügyeljünk erre, de a csonthéjas gyümölcsűek esetében különösen. A cseresznye, a meggy, a szilva, a kajszli és az őszibarack ugyanis gyakran az ilyen nyílt sebekben át kapja meg az ágpusztulást, gutaütést előidéző fertőzést.

A gyümölcsöskertet Apával vagy Anyával együtt járjuk be. A fák szüret utáni orvoslásában elsősorban a vágott sebek sebkezelő anyaggal való bevonása a testhez álló feladatunk. Természetesen a földről vagy a fáról biztonsággal elérhető hernyófészkeket önállóan metsszük le a metszőollóval.

A gyümölcsfa orvoslása

Nyári gyűjtögetések

A nyár a nagy kirándulások, országjárások időszaka is. Egy folyópart, egy rét, egy erdő vagy egy tó emlékét úgy is megőrizhetjük, ha onnan valamilyen szép, különleges növényt elhozunk. Természetesen nem a védett növények begyűjtésére gondolok, hanem olyanokra, amelyek szabadon szedhetők (és erről meg is bizonyosodunk!). Közülük is azokra, amelyek maradandó díszei is lehetnek a lakásnak, mint a szárazvirágok.

Az őszi, téli szárazvirágcsokrok alkotóeleme például a vízpartokon díszlő gyékénybuzogány, a szántóföldi táblákat, útszegélyeket kísérő vasvirág, a száras bábakalács, a tüskés takácsmácsonya és a különleges termésű selyemkóró. Az erdőben különleges alakú és színű (már elhalt) fakérget, szép taplógombákat gyűjthetünk. Ezekből, és a kertben termesztett szárazvirágokból ízlésünk és fantáziánk szerint állíthatunk össze szárazvirágcsokrokat (erről még később említést teszünk).

És ha már gyűjtögetésről esik szó, a hársfavirágéról se feledkezzünk meg. Forrázatából ugyanis – sokan tudják – kiváló gyógytea készíthető. A már kinyílt, illatozó virágot szedjük. (Közben vessünk egy pillantást a levélből nőtt virágkocsányra mint botanikai különlegességre, amely a tudósok szerint a virág levéleredetét bizonyítja.)

Az összegyűjtött virágokat terítsük el és szárítsuk meg a napon. A szárítmányt száraz, napos, hűvös, pormentes körülmények között tároljuk, például papírzacskókban vagy az oldalán kilyukasztott dobozokban. A hársfatea gyógyhatásáról és elkészítésének módjáról a Téli védőitalok című fejezetben olvashattok.

A zöldborsót folyamatosan

A zöldség ugyan nem gyümölcs, de táplálkozási jelentőségének tudatában ezt is gondosan és figyelmesen szüreteljük. No meg azért is, mert a zöldségféléből sokféle saláta, savanyúság és mindenféle más ínycsengés készíthető.

A borsót folyamatosan szedjük, amint a szemek már elérték teljes nagyságukat, de még zsengek. Csak ezeket szedjük le, a fejletlenebbekkel várjunk.

Akkor nem tépjük és nem csigázzuk a bokrot, ha szedéskor mindkét kezünkkel dolgozunk. Az egyikkel fogjuk a bokrot, a másikkal letépjük vagy lecsípjük a hüvelyeket. Amikor már csak itt-ott lézeng egy-egy satnya hüvely a bokrokon, az állományt fölszámoljuk. A bokrokat tövestül kihúzzuk és – természetesen – a komposztra visszük.

Az eltakarított borsó helyét másodvetéssel hasznosíthatjuk. Például uborkát, salátát vethetünk, de telepíthetjük helyébe az új számócásunkat is.

Babot termő harci sátor

A kerti babsátor igazán sokféleképpen hasznosítható. Lehet például indián harci sátor az irokézeknek a delavárokkal vívott csatájában. Lehet hús pásztor-kunyhó a „pusztában”, gyümölcssel, itókával, játékkal vagy könyvvel a sarokban. Lehet kerti lak, a játék vagy a baráti beszélgetések színhelye. De lehet csendes pihenőhely vagy – a távcsőnek nyílást vágva a lombozatban – madárvárta, azaz madármegfigyelőhely.

Nagyobb teret nyerünk, ha a babsátor alapján a földet egy-két ásonyom mélyen kiássuk. (A földet egy félreeső szögletben halmozzuk föl, hogy ősszel majd visszatemetthessük.) Arra persze vigyázzunk, hogy a karók ki ne dőljenek. A földes sátor alját azután száraz fűvel, ronggyal vagy kimustrált szőnyeggel takarjuk. (A szőnyeg azért jó, mert ha megázik, a napon hamar megszárázhatjuk.)

Ezt a „bunkerésítési” tervet azonban beszéljük meg Apával és Anyával. Arra ügyeljünk, hogy hideg időben ne ücsörögjünk a bunkerben, mert fölfázunk.

Végül, de nem utolsósorban a babsátor mint zöldbabtermő növény-sátor is hasznos. A zöld hüvelyeket azért is kell rendszeresen szedni, mert így folyamatos virágzásra és terméshozásra készítjük a futóbabot. A sátor csúcsán termő hüvelyeket nem fontos leszedni. Azokból lesz majd a szárazabb télire.

A csillagtök is megpihen

A csillagtök először akkor tesz próbát velünk, mielőtt meghozza első kis csillagterméseit, mert első virágai csak porzós (fiú-) virágok, és majd csak egy hét múltán jelennek meg a termős virágai.

Mindenféle felhasználásra a zsenge termések a legjobbak. Ezért a csillagtököt folyamatosan, 2–3 naponta szedjük. Így rendszeresen is terem, 3–4 fő elláthatja a családot is. Ha azonban hagyjuk nagyra nőni és megöregedni a termést, ez a bokor termékenységét is visszaveti.

Az 5–6 centiméter átmérőjű, halványzöld termések a legizletesebbek. Éles késsel vágjuk le őket. A növényvel is, magunkkal is jót teszünk, ha minden szedés után egy kanna vízzel megöntözzük a tövet.

A csillagtök másodszor is próbára tehet minket, mégpedig a szüret idején, amikor megpihen, nem terem. A tudatlan kertész talán már ki is dobja, gondolván: több haszna már úgy sincs belőle. Pedig rövid szusszanás után ismét megjelennek a bokron a kis csillagtökök, és a növény egészen az őszi fagyokig terem.

Amikor muszáj szüretelni

A cukkini a terméshozás tekintetében a csillagtökhöz hasonló természetű, vagyis ha nem szedjük folyamatosan, akkor nagyra növő tökjei visszavetik a bokor termékenységét.

Először akkor szedjük, amikor a kis termések legfőljebb 15 centiméteresek. Ilyenkor még vékony, zsenge a cukkini, salátának, de még rántottába karikázva is kiváló. A későbbiekben a 20–25 centiméteres tököket szedjük és használjuk föl folyamatosan. Ha ennél nagyobb tököket hagyunk a bokron, az a bő termés rovására megy.

Az ügyes kezű kertész gyengéd csavarással választja le a termést, az indához közel. A szár azonban könnyen megrepedhet. Ezért, ha többször így járunk, akkor használjunk inkább kést. Jót teszünk a cukkinivel is, ha egy-egy kiadósabb szüret után egy kanna vízzel megöntözzük a tövét.

A cukkinit (és a csillagtököt is) tehát folyamatosan szedni kell. Bizonyára előfordul, hogy a rendszeres és bő termés érdekében folyamatosan szüretelt két tökféle termését nem tudjuk sem felhasználni, sem elajándékozni. Akkor is szedjük le és etessük meg az állatokkal vagy vigyük ki a komposztra. Ne essen meg a szívünk a kis terméseken, se a növényen, hiszen annak szinte biztosan mindegy, hogy ugyanazzal az erővel kevés nagyobb vagy sok kisebb termést nevel-e. Nekünk viszont nem mindegy!

Természetesen az más kérdés, ha a téli eltartásra gondolunk. Ez a bölcs és jogos igény azonban csak augusztus közepétől válik időszerűvé. Az akkor születő kis termések közül már néhányat meghagyhatunk „magnak” (ahogy nagyszüleink mondanák), azaz téli eltartásra. Erről azonban még külön szólnunk.

Az uborkát szőröstül-bőröstül is

Amit a csillagtök és a cukkini terméshezjáról és szedéséről elmondtunk, az áll az uborka szüretére is. Ha nem engedjük, hogy nagy sárga, pocakos termések uralják el az uborkaföldet, akkor folyamatos és bőséges termésben lesz részünk. Ehhez azonban a fő érésidőben legalább 3–4 naponként szedni kell.

Ne csavarjuk, ne ráncigáljuk a termést, hanem éles késsel vágjuk le, és a zsenge uborkát – miután megmostuk – azonmód szőröstül-bőröstül megehetjük. Nem kell hozzá mindig a kolbász! (Enni a 10 centiméterest, kovászolni a 15 centiméterest a legjobb.)

Száraz, aszályos nyárban az uborka különösen igényli a vizet. Ilyenkor 2–3 naponként jól be kell öntözni, különben kevesebb és silány (apró, görbe) termést hoz. De a nagyobb szüretek után az átlagosan kielégítő csapadékviszonyok között is további bő terméssel hálálja meg az öntözést.

A túlságosan nagyra nőtt és kigömbölyödött uborkát vigyük a komposztra. Így tegyünk a torzult, beteg, satnya termésekkel is. Ne terheljük olyannal a növényt, ami nekünk haszontalan.

Sok jó között a kertben

Sok jó között a kertben az egyik legjobb dolog, hogy akkor szüretelem a zöldséget és a gyümölcsöt, amikor az a legérettebb, a legízletesebb, a felhasználási célnak a leginkább megfelel. Ellenben ha a kereskedőhöz kényszerülök, akkor gyakorta csak félig érett vagy már túlérlett gyümölcsöt vásárolhatok.

Ezért ne kapkodjunk el a szüretet. Így a paradicsomét se, amelyről tudjuk, hogy szinte már gyümölcs. Várjuk meg, amíg megédesedik és teljes egészében bepirosodik.

A folyamatosan érő bogyókat azonban folyamatosan szedni és enni kell. Ez készleteti folyamatos termésre a növényt. Ha a szürete szünetel, akkor a rajtahagyott, túlérlett bogyókat a betegség könnyebben megtalálja.

A paprika is kifejezetten igényli a folyamatos szedést. Ellenkező esetben lényegesen kevesebbet terem, mint amennyit teremhetne. Ne vonjuk meg hát tőle, se önmagunktól a termés örömét.

A hagymából koszorút

Július végére, augusztus elejére megérnek a hagymáink is. Ekkorra lombjuk elsárgul, elszárad. Ha a száruknál fogva húzzuk ki a földből, sok beleszakadhat. Ezért biztonságosabb, ha ásóval föllazítjuk mellette a földet. Persze óvatosan, nehogy belevágjunk. Ezt elkerülendő, fölszedés előtt gazoljuk ki az ágyást, hogy minden hagymát jól láthassunk.

Száraz nyárban a fölszedés után ott helyben, a saját földjén vagy a napos teraszon szétterítjük és néhány napig szárítjuk. Esős időben a fészker alatt, a padláson vagy a tornáccon terítjük el (azaz száraz, szellős helyen).

Szárítás után a legfelső földes, száraz héjat ledörzsöljük a hagymákról és a száraiknál fogva befonjuk. A lányok biztosan értik a módját, mert ez szakasztott úgy készül, mint a hajfonat. A fejeket ne szorosán, hanem egymástól 2–3 centiméterre tegyük és úgy fonjuk egybe. 0,5 vagy legfeljebb 1 méteres fonatokat készítsünk. A végüket spárgával kössük össze, nehogy kibomoljanak. A spárga végére vessünk hurkot, így akasszuk szögre a hagymafüzért a kamrában. (A padláson megfagy, de szellős, száraz, hűvös pincében jól eltartható.)

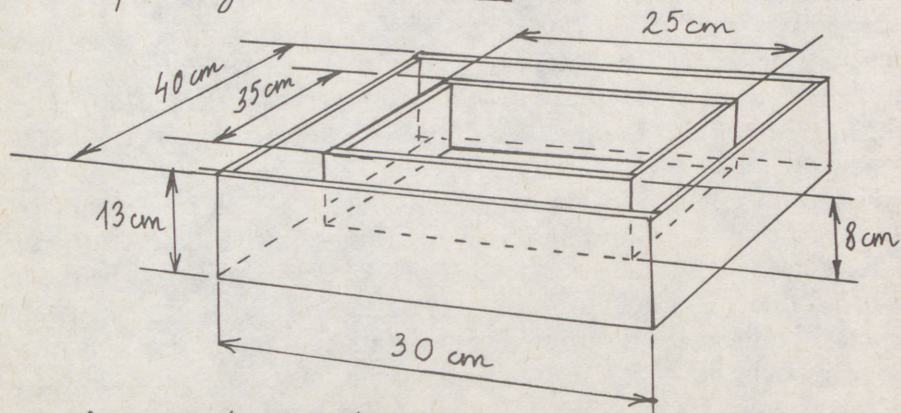
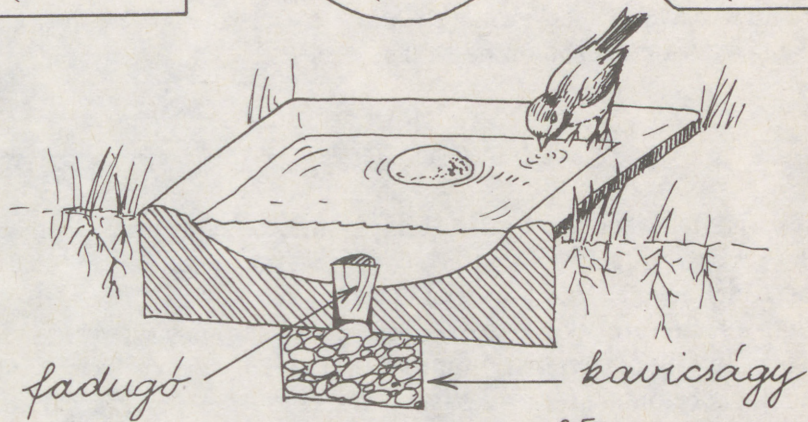
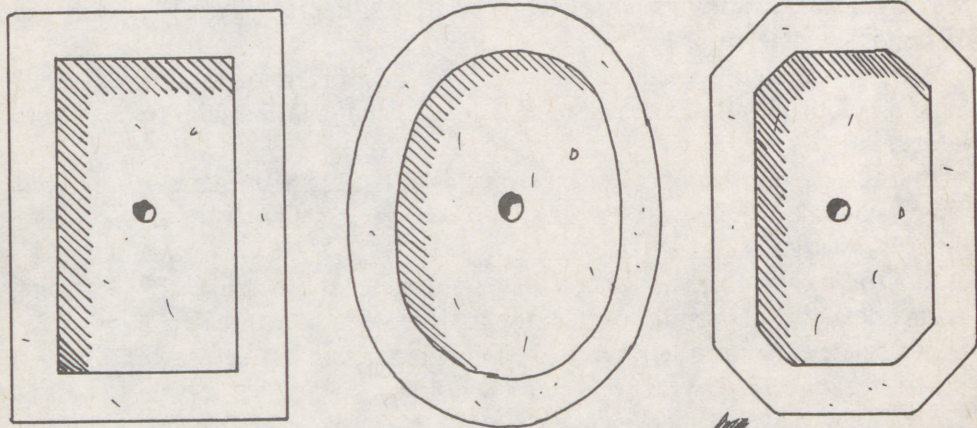
Köztudottan a fokhagymát szokták füzérbe fonní. Ennek ez az egyik legősibb tárolási módja, mert kis helyet foglal el, és mivel a fejek nem érintkeznek, egymástól nem fertőződnek és nem rothadnak meg. De a vöröshagyma fonásával is megpróbálkozhatunk. Természetesen előtte válogassuk át a termést, a fonatba csak az épek, egészségesek kerüljenek.

Ha a vöröshagyma szára nem bírja el a fonást, akkor azt vágjuk le, a termést terítsük el ládába és így tároljuk. Mi műanyag hálóba tesszük (amilyenben a krumplit szállítják), a végét zsineggel összecsomózzuk és a zsákot a falra akasztjuk. Ez azért jó, mert a levegőben kevés helyet foglal el, és jól szellőzik a termés, kevésbé betegszik meg.

Itató a madaraknak

A nyár gyakran szárazsággal, sőt aszályal is fenyeget. Ez azzal jár, hogy az időszakos tócsák, vizesárok kiszáradnak, és a madarak nem találnak vizet. Eltűnnek, elmenekülnek a kertekből is, hiszen a szomszág a pusztát létüket veszélyezteti.

Madáritató-változatok

külső és belső zsaku

A kertész, aki madáretetőt és madárodút helyez ki a kertbe, gondoljon erre is. Ne hagyja, hogy cinkéi, rigói, posztái éltető víz hiányában elbujdokoljanak. Hiszen nélkülük néma lenne a kert, és bizonyos, hogy a garázda kártevők is feltűnően elszaporodnának. És persze, ha a madarak vizet találnak a kertben, kevésbé fanyalodnak rá, kevésbé kezdik ki a lédús nyári gyümölcsöket is.

Mondtuk már: a kertész ezermester. Nos, ha így van, akkor a madáritató elkészítése sem lehet megvalósíthatatlan feladat. Deszka kell hozzá, egy kis cement és homok vagy finom sóder.

Az itatót tervezhetjük szögletesre vagy oválisra. Külső mérete 40×30 centiméter, falának vastagsága 5, mélysége pedig 8 centiméter legyen. (Tervezhetjük 10 centiméter mélyre is.)

A legbonyolultabb feladat a zsalu, vagyis az öntőforma elkészítése, amelybe majd a betont töltjük. Ehhez kamatoztathatjuk matematikatudásunkat, térben látásunkat.

A szögletes vagy lecsapott sarkú szögletes itató készítéséhez deszkát használjunk zsalunak. Természetesen erre kiválóan megfelel a gyalulatlan, azaz a „szőrös” deszka is.

Először a külső formát, azaz a külső zsalut készítsük el. Ehhez 13 centiméter magas deszkát válasszunk azért, hogy majd ebbe a 8 centiméter magas belső zsalut beletéve az itató fenekén is 5 centiméter vastag legyen a beton.

Mivel a zsaluzás egy kissé bonyolult dolog, nem árt, ha az ifjú kőműveskertész édesapjával is megvitatja ezt. Már csak azért is, hogy a deszkakeretek összeállításakor ne képződjön nagyon sok selejt.

Öntvény betonból

Elkészítjük tehát a külső formát. Ehhez a méreteknek megfelelően leszabjuk a deszkát és összeszögeljük a keretet. A lecsapott sarkú itató szebb és igényesebb munka, ennek megfelelően a munka is több vele.

Ezután a belső forma következik. Ezt 8 centiméter magas deszkából szabjuk. A belső zsalu többi mérete 5 centiméterrel kisebb a külsőknél. Ez a különbség adja majd a betonteknő vastagságát. A méretre szabott deszkákat szintén összeszögeljük.

Cement, finom sóder (vagy homok) és víz elegyéből elkészítjük a nedves betont. Egy rész cementhez négy rész sódert keverjünk. Ehhez annyi vizet adjunk, hogy a beton úgynevezett földnedves legyen, azaz még éppen nem elfolyó.

A külső formát helyezzük szilárd és sima felületre (például vaslemezre.) Töltsük meg a nedves betonnal úgy, hogy benne a beton 5 centiméter magasan álljon. Ez lesz majd az itató feneké. Simítsuk el (kőműveskanállal) és helyezzük rá a belső formát, természetesen úgy, hogy a külső és a belső keret között mindenütt 5 centiméteres rés legyen. Töltsük ki a rést betonnal a keret teljes magasságáig. Célszerű közben egy fadarabbal meg-megnyomkodni, azaz csömöszölni is a betont. Ha kitöltötte a rést, simítsuk el. Ezzel kész a betonöntvény.

Kemény lesz, mint a kő

A fenéklap közepébe helyezünk el függőlegesen egy 8–10 centiméteres, félcollos csődarabot. Itt lesz majd a leeresztőnyílás. Legcélszerűbb ezt még a fenéklap előtt beállítani és addig otthagyni, amíg körül nem fogja a beton. Ha igényesek vagyunk, akkor a betont szilárdulása kezdetén a fenékrészen úgy simítjuk el, hogy minden oldalról középre (a leendő nyílás felé) lejtessen.

A beton csodálatos építőanyag. Két-három nap múlva már annyira megköt, hogy a zsalukat óvatosan levehetjük. Addig azonban szinte mindig nedvesen kell tartani. Különösen a nyári melegben. Ez naponta öt-hat locsolást is jelenthet, különben a beton kiég, azaz nem köt meg rendesen és széttöredezik. Ezért az egész betonozási munkát legjobb árnyékban vagy fedett helyen végezni.

Most még szinte hihetetlen, hogy ez a formába öntött, képlékeny massa egyszer majd szilárd és formatartó műkövé válik. Pedig így lesz. A néhány napos beton még igen sérülékeny. Az egy-két hetessel is vigyázni kell, de az egy hónapos már valóban olyan kemény, mint a kő.

A zsalukat a második-harmadik napon vegyük le úgy, hogy előtte óvatos ütögetéssel válasszuk el a fát a betontól. Ugyanekkor vegyük ki a kifolyónyílásnak betett csődarabot is. Az esetleges kisebb sérüléseket kiigazíthatjuk, a hiányokat képlékeny betonnal kitölthetjük. Most még igen, később már nem köt egybe igazán az alappal.

Fák és bokrok közelébe

Nem mindegy, hová tesszük a kertben az itatót. A tűző napra és tisztás közepébe semmi esetre se tegyük. Legjobb, ha fák, bokrok közelében helyezzük el, mert ezek árnyékában a víz nem melegszik föl nagyon.

Az itatót süllyesszük a földbe úgy, hogy 1–2 centiméteres perem álljon ki belőle. Előzőleg azonban a gödör közepén, a kifolyónyílás alatt emeljük ki félvödörnyi földet és töltsük meg kavicssal. Ez a víznyelő kavicságy lesz a madáritató „emésztője”, amelyen át az itatóból kiengedett víz elszivárog.

Nyári, rekkenő melegben az itató vizét naponta cseréljük. A nyílásba fából faragjunk dugót és azzal zárjuk. Az itatóba két-három nagyobb kavicsot is elhelyezhetünk, hogy a madarak azon megtelepedve kortyolgathassanak vagy fűrödhessenek.

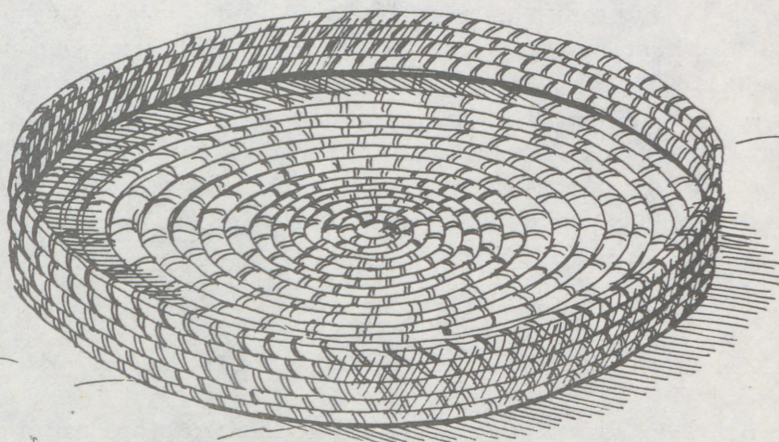
Ovális itatóhoz fémlemezről lehet zsalut készíteni. Ehhez azonban Apa közreműködése kell, aki a lemezt leszabja, a zsalut összeállítja. A kőművesmunka azonban itt is az ifjú kőművesé legyen.

Jómagam a fának nagyobb barátja vagyok, mint a fémnek, ezért zsaluzásra is inkább a deszkát ajánlom az ifjú kertészek figyelmébe. Ez mégiscsak szelídőbb, szófogadóbb és a vele való munkában kevésbé balesetveszélyes anyag.

Gyümölcsök a Nap-aszalóban

A száraz, nyári nagy meleg a legkiválóbb természetes mód a gyümölcsaszalásra. Az aszalt gyümölcs pedig kiváló tápértékű, természetes téli csemege. Mindezekelőtt a rostosabb (kevésbé leves), teljesen érett kajszis- és őszibarack, valamint a szilva alkalmas aszalásra, de a nyári alma és a nyári körte is aszalható.

A hagyományos paraszti kultúra általános használati tárgya, a fűzveszéből vagy rozsszalmából font párszárító erre a célra is kiváló volt. (Általában térszárítására használták.) Ezen a gyakran 1 méteres átmérőjű, kerek és alacsony peremű alkalmasításon sok gyümölcs elfért és minden oldalról átszellőzött, -aszalódhatott. Mindezt nem nosztalgiából emlegetem, hanem azért, mert igazán érdemes lenne ezt a régi eszközt is föltámasztani.

párszárító

Az aszalásra szánt gyümölcsöt – párszárító híján – nagy felületű, peremes edényben, deszkapolcon vagy ponyván helyezzük el és persze úgy, hogy a nap legnagyobb részében érje a termést a Nap sugara. Az esőtől, nedvességtől óvjuk.

A barackot mag nélkül, kettébe vágva, a szilvát maggal együtt is aszalhatjuk. A gyümölcsöket addig sütessük a Nappal, amíg víztartalmuk jelentős részét el nem vesztik és ráncosakká, rugalmas, de kemény tapintásúakká nem válnak.

Mi úgy is aszaljuk a kajszit, hogy a félbevágott gyümölcsök közepén spárgát fűzünk át, majd az így készített fűzert napsütötte helyre, két ág közé kikötjük. (Jut eszembe, hogy az aszalódó gyümölcsöket a madaraktól óvni kell.)

A megaszalt gyümölcsöket száraz, szellős és hűvös helyen tároljuk úgy, hogy egyben a portól is óvjuk. (A porózus papírzacskó alkalmas erre a célra.) Nem árt azonban, hogyha a téli, hűvös időszak beköszöntéig időnként átvizsgáljuk az aszalványt, nem penészesednek-e a gyümölcsök.

Ha csak egy mód van rá, várjuk meg fogyasztásukkal a telet, legalább a karácsonyt. Akkor derül ki igazán, milyen hasznos és jó dolog a gyümölcsaszalás.

barack-aszaló füzér

A kajsziról még hadd mondjam el, hogy annak magja (magbele) is megbecsülésre érdemes csemege. Már amelyik nem keserű, természetesen. Ezért gyűjtjük össze. Erre különösen akkor kínálkozik jó alkalom, ha például befőzéshez vagy aszaláshoz egyszerre sok gyümölcsöt dolgozunk fel.

A barackmagot tisztítsuk meg a gyümölcshús maradványaitól és szárítsuk meg a napon. Egy-két nap után összegyűjthetjük és szellős, hűvös helyen tároljuk.

Igaz, hogy a barackmag nagyon kis mennyiségben ugyan, de tartalmaz cián-tartalmú vegyületet, különösen a héja. Csemegézés előtt tehát húzzuk le róla a barna maghéjat. Lobogó forró vízbe dobva és mindjárt leszűrve a mag belseje könnyedén kibújtható a „kabátjából”. Túlzásba azért ne vigyük a barackmag-evést, osszuk be, hogy tovább tartson.

Aszály ellen idejében

A hosszan tartó nyári szárazság aszályal is fenyegethet. Ez azt jelenti, hogy a növények már sem a talajból, sem a levegőből (például a hajnali harmattal) nem vehetnek magukhoz annyi vizet, amennyi normális életműködésükhöz szükséges. Ilyenkor valósággal szomjaznak, a levelük lankad, fonnyad, összeesik. (A kukorica például „furulyál”). Ha ez a nedvességihiány meghaladja az elviselhetőség határát, akkor bizony kiszáradnak, elpusztulnak.

Aszályos időszakban az öntözést ne hagyjuk az utolsó pillanatra. Tartós csapadékhiány esetén, amikor annak hatása már a növények kezdeti és átmeneti lankadásában is megnyilvánul, kezdjük el a rendszeres öntözést. Különösen a sekélyen gyökeresedő zöldségnövényekre, a szamócára és a fiatal gyümölcsfákra és -bokrokra legyen gondunk.

A kert általános öntözésére a körbejáró öntöző szórófej a legmegfelelőbb. A tömlő végére erősített szórófejnek jelöljük ki állandó telepítési helyeket a

kertben. Ezt annak figyelembevételével állapítsuk meg, hogy mekkora a szórófej hatósugara, illetve a beöntözött kör átmérője. (Ez gyakran 12 méter.)

Az átlagos méretű, 200 négyszögöles kert hat ilyen szórófejállásból rendszerint beöntözhető. Egy-egy állásból 10 percig locsoljunk, azután telepítsük át. Így egy kerek óra alatt jól beöntözhetjük a kertet. Ennél kevesebb idő alatt nem nedvesedik át kellően a talaj. E módszerrel elegendő csak kétnaponta öntözni, de ha csak „átfutunk” a tömlővel a kerten, az akkor sem olyan hatásos, ha naponta megteesszük.

Legokosabb, ha a késő délutáni, az esti órákban öntözünk. (A kihirdetett locsolási korlátozásokat és tilalmakat természetesen be kell tartani.) A ház közvetlen környezetében szórófejjel nem öntözhetünk, hiszen eláztatnánk a falat. Ezért a szórófejjel meg nem közelíthető területekre kannával juttassuk el a vizet. Ne feledkezzünk meg az ablakpárkányra kitett, balkonládában nevelt muskátlikról és más dísznövények öntözéséről se, mert azok kiváltképpen ránk vannak utalva. Ugyanúgy a szobában tartottak is.

Augusztus közepétől már mérsékeljük, szeptember elejétől pedig hagyjuk is el a kert általános öntözését. (Kivétel csak a rendkívüli és hosszan tartó aszály.) Tudni kell, hogy nyár végétől, az ősz kezdetétől már csökken a növények vízfelhasználása, és megkezdődik a fák, bokrok vesszőinek beérése. Ezt a természetes folyamatot a mesterséges öntözés megzavarja, a beérést késlelteti. A be nem érett vesszők és más fás növényi részek kevésbé állnak ellen a téli hidegeknek.

Az esetenként még nedvességet igénylő zöldségféléket természetesen továbbra is öntözzük, de csak egyedi módon, és ne az egész kertet meglocsolva.

Ha hosszú és forró a nyár...

Ha hosszú és forró a nyár, az emberre, állatra egyaránt veszélyes járványos megbetegedések veszélye is gyakoribb. Ez különösen augusztusban igaz. Mi, emberek ettől elsősorban úgy őrizkedhetünk, ha ügyelünk a tisztaságra, mossuk a gyümölcsöt, és fokozottan ügyelünk arra, hogy az ételmisszer, amit vásárolunk és fogyasztunk, friss legyen.

De a gondjainkra bízott állatok, a tyúkok, a nyulak, a kutyák is könnyebben megbetegedhetnek. Egészségük védelmében tegyük meg azt, ami tőlünk függ. Ha valamikor, most nagyon ügyeljünk a tyúkól és a tyúkudvar tisztaságára, ne hagyjuk fölhalmozódni az ürüléket. Ugyanilyen fontos az ivóvíz felfrissítése is. Kánikulai napokon a hagyományos itatók vizét naponta kétszer is cseréljük.

És ne feledkezzünk meg a kerti madáritatókról se, hiszen nemcsak a közvetlen hasznót adó háziállatokról illő és szükséges gondoskodnunk, hanem az ég szabad madarairól is. Most, a friss ivóvíz tekintetében is ránk vannak utalva. Ám máskor, a mindennapos kerti növényvédelemben ők tesznek nekünk viszonzhatatlan, jó szolgálatot. Ezért cselekedjünk időben, és előzzük meg a bajt, mert mire a már megbetegedett állatainknak állatorvost és hathatós gyógyszert kerítünk, addigra el is pusztulhat az állomány.

VII. Ősz lett megint

Még nevető és vidám a kert. Szilva kéklik, alma piroslik a lomb között és megunt, kopott zöld burokját vetegeti a barna dió. Szőlővessző hajlik aranyló fürt alatt, és a szilvaillatú, sárga napsugárban megrészegült darazsak fürdenek.

Hamvas kék szeder érik az árokpartokon, a vadrózsa csipkebogyós, súlyos bokra az útra kihajlik. Feketén bókol a bodza érett fürtje, fanyar, kék gyümölcsét őrzi a kökény. Hulló lombtól neszezik az erdő, az öreg fák arcán merengő, csendes, szép öröm: az őszi napsugár.

A hajlós villanydrótokon fecskék csivitelnek, útra készülődnek. A szelíd, kék ég alatt búcsúköreit rója egy gólyapár. Görbe útjuk egyszer csak egyenesre vált: szükségből keresett déli hazájukba végleg útra kelnek.

Csendes széllel fellegek terülnek, langyos, bús eső esik. A felhő napokra is megül, eső szítál, sár dagad. Reggelente hűvös, nyirkos pára leng.

A lomb megőszül: pirosra, sárgára, barnára vált. Aztán megindul és hullik egyre, egyre...

Fáradt szalmaszínű lesz a nád nyári zöldje, és a hűvös vizek mentén kifeszlik a gyékény barna buzogánya. Az egykor Nap-virágos napraforgó száraz kóróvá aszlik, a letarolt búzamezők fölött ördögsekeret kerget a szél.

Az üresedő, hideg határban varjak gyülekeznek. Károgva, feketén föl-fölkerekednek, lassan közelednek a városok, falvak felé.

A kertben fakul, őszül az őszirózsa is. A paprika sárga husát, a paradicsom kerek piros bogyóját dér csipi meg. Szárad és kopik le róluk a lomb, és nincs már új öltözet.

Elnyilnak az utolsó virágok is. A szivárványos színek helyén száraz, aszott kóró marad. Megüresedik, hallgat és várakozó lesz a kert. Reggelre kelve hideg, fehér dérlepel terül el a földön. És komor varjak ülnek a csupasz akácokon.

Búcsú a nyártól

Gyorsan elszáll a nyár. Nem csoda, hiszen az egyik program a másikat éri. Egy-két hét az egyik nagymamánál, ugyanennyi a másiknál, balatoni üdülés, nyári tábor, külföldi kirándulás... és még ki tudja, mennyiféle hasznos és kellemes elfoglaltság. És persze a kert, ahol szintén fölgyorsulnak az események: sorra érnek a finomabbnál finomabb nyári gyümölcsök, és szüretre kínálják magukat fényes, zöld bokraik között a zöldségek is.

Szeptember a lecsillapodás, a megnyugvás hónapja. Igaz, az új könyvek, a frissen festett osztálytermek szaga mindig magával hordoz egy kis szomorúságot is, a nyártól való búcsúzás szomorúságát. De ez nem tart, és nem tarthat soká. Hiszen az új iskolai év új feladatokat hoz, és nekünk azzal kell megküzdenünk. Az elmúlt nyár most már csak szép emlék, amelyre emlékezni lehet, de visszasírni balgaság. Mert a múlt is fontos, persze hogy az, de a jelen és a jövő összehasonlíthatatlanul fontosabb. Különösen akkor, ha az ember még gyerek.

Csillapultabb, nyugodalmasabb a kert élete, mint a gazdáé is, aki tudja, hogy a munka nagyját elvégezte, és ami még hátra van, azt már ráérősen befejezheti.

Miként a szántóföld és a rét, úgy a kert növényei is megadták termésük javát. Jogos tehát egy kis pihenés, jogos még egy kicsi gondtalan létezés, egy kis csendes fürdőzés a langyos szeptemberi napsugárban. Mindaddig, amíg valamilyik csípős, hideg őszi reggelen meg nem rendül a fákon a levél, és bukdácsolva, pörögve meg nem indul a föld felé. Mert ez már jel a fölkészülésre: a búcsúra, a hosszú téli pihenőre.

A virághagymákat szeptemberben

Letelt a tulipánhagymák nyári pihenője is. Az ugyancsak vakációzó nárcisz- és jácinthagymákkal együtt szeptember közepéig ültessük ki valamennyit.

Készítsük elő helyüket a kertben. Ez elsősorban gyomtalanítást és legalább egy sekély kapálást jelent. De ha túlságosan elgazosodott a föld, az a legcélszerűbb, ha a hagymák helyét fölássuk.

A virághagymák a frissen trágyázott földet nem kedvelik, erre ügyeljünk. Ne meg arra is, hogy egymástól 15–20 centiméterre kerüljenek, és persze ne fejjel lefelé.

Fontos az ültetési mélység is. Ez a hagymák függőleges méretének két- vagy háromszorosa. (Kötött talajon a kétszeres, homokon a háromszoros mélységet válasszuk.) Ha ennél sekélyebbre ültetjük, fenáll annak a veszélye, hogy a hagyma csúcsa a felszínre kerül és – védő földtakaró híján – télen megsérül, megfagy. A túlságosan mélyre ültetésnek pedig az a veszélye, hogy a kihajtó rügy nem tud elérni a felszínig és elpusztul.

Aszalványok, szárítmányok

A napsütéses, száraz őszi szép napok még alkalmasak aszalásra, szárításra is. Például a kiváló gyümölcsű Besztercei szilva aszalására, amelyet erre a célra akkor szedjük, ha a gyümölcs már kissé töpped és kocsányánál rancosodik is. (Egyébként lekvárnak és dzsemnek is ilyen állapotában a legalkalmasabb.)

A Besztercei szilvát a napra kiterítve inkább mag nélkül aszaljuk. Ha az aszalás még a dióérés idején is tart, akkor a mag helyére tegyünk be egy negyed-fél gerezd diót és úgy aszaljuk tovább. Ez a dióbelű aszalt szilva igazán finom téli csemege. Az aszalványokat – mint már szoltunk róla – száraz, szellős, hűvös és pormentes helyen tároljuk.

Anyának okozunk örömet azzal a figyelmességgel, ha petrezselyem- és zellerzöldet szárítunk neki téli felhasználásra. Ehhez a legszebb és a legegészségesebb levelek közül válogassunk őszi elején, még a kiszedés előtt. (Ügyeljünk, hogy a zöldségtövek lombozatát csak ritkítsuk, de ne csupaszítsunk le egyet sem.)

A leszedett lombozatot osszuk el kis csokrokra, kössük át. A kis csokrokat pedig fűzzük föl egy zsinagra és az egész füzért kössük föl valamelyik fa déli ágára, vagy két szomszédos fa két ága közé úgy, hogy mennél több napsütés érje. Ha esős idő közeleg, oldjuk le a füzért, vigyük fedél alá. Majd ha ismét kisüt a Nap, akasszuk ki újra, és tartsuk ott, amíg a zöldségek lombozata jól ki nem szárad. A szárítmányt is hűvös, száraz, pormentes helyen tároljuk. Akár így füzérben is fölköthetjük, például a padlásgerendára.

Mentsük, ami menthető

A paradicsomot és a paprikát folyamatosan szedjük és fogyasszuk a fagyok beálltáig. Fagyveszély esetén, de az első talaj menti fagyok előtt szüreteljük le a töveket. Szedjük le a zöld paradicsomot is. Néhány apróbb, fejletlenebb gyümölcsöt még rajta hagyhatunk, mert ha mégis megúsznák a fagyot, még tovább fejlődhetnek. A java termést azonban ne kockáztassuk.

A leszüretelt paradicsomot válogassuk át. Különítsük el a zöld, a félérett és az érett bogyókat. A zöld még savanyúságnak felhasználható, de ha ebből már van elég, majd a tyúkok vagy a nyulak megeszik. Az éretteket folyamatosan fogyasszuk, a féléretteket száraz, szellős, hűvös és fagymentes helyen (pincében) tároljuk.

A paradicsom csak rövid ideig tartható el. Ezért naponta nézzük át a félig érett bogyókat, nem rothadnak-e. A betegeket, de már a gyanúsakat is, emeljük ki és adjuk a tyúkoknak, vagy vigyük a komposztra. A paprika valamivel jobban eltartható, de a tárolásban ez is igényli a rendszeres felügyeletet.

A fagy persze nemcsak a paprika és a paradicsom életét, hanem az uborkáét, a csillagtökét és a cukkiniét is veszélyezteti. Ezért ugyanúgy szüreteljük le terméseiket és vigyük a tárolóba.

Vadásszuk a múmiát

Amikor az őszi fagy a kerten végigtarol, az bizony már szomorú képet mutat. A korábban még délceg cukkini bokra feketén összesik, a paradicsomtő megbarnul, megroggyan, a karóra hanyatlik. A paprikából csak egy kicsi, meztelen csutak marad. És persze mindegyre hullik a fákról a levél, csupaszodik és ritkul az ág, üresedik a kert.

Elérkezik az őszi nagytakarítás ideje. Mindenekelőtt a paradicsomkarókra legyen gondunk. Természetesen nem maradhatnak kinn az eső, a szél és a fagy martalékának. Húzzuk ki valamennyit (lehetőleg ne törjük bele), rakjuk csomó-

ba és kössük át zsineggel. Így tegyük fedél alá, a fészerbe vagy a padlásra. De mielőtt a karót kihúznánk, fejtsük le róla a paradicsomot. A kötőanyagot vágjuk el, gyűjtsük össze és dobjuk a kukába. (Ne szórjuk el szanaszét a kertben.)

A letermett paradicsomszárat, a kiszolgált és megfagyott uborka-, cukkini-, csillagtök- és paprikatöveket húzzuk ki a földből és vigyük a komposztra. Az erőteljes, nagyobb növényeket előbb daraboljuk föl (erre jó a komposztapritó, de ennek hiányában a metszőolló is megfelel). A nagyon fertőzött, beteg szárat ne komposztáljuk, ezeket vagy dobjuk a kukába, vagy szárítás után égessük el.

Járjuk be a gyümölcsöskertet is. Ha eddig el is kerülte figyelmünket, az egyre csupaszabb koronában már jól látszik a sérülés, törés, a hasadás. Orvosoljuk most a bajt: a törött ágrészt metszőollóval, fűrészszel vágjuk le, a metszett sebet éles késsel faragjuk simára és kenjük át sebkezelő anyaggal.

„Vadásszuk le” a fára száradt fertőző gyümölcsöket, a gyümölcsmúmiákat is. Ezekről már tudjuk, hogy fertőzési góccok, ezért égessük el valamennyit, vagy dobjuk a kukába.

Ahogy csökken a hőmérséklet, úgy csökken az átalakulási folyamat a komposzthalomban is. A fagyok beköszöntével pedig a külső felületen (ameddig a fagy behatol) meg is bénul, meg is áll. Azért, hogy ezt megakadályozzuk – és az érlelődés a télen át is folytatódjék –, a komposzthalmot takarjuk be 10 centiméteres földréteggel.

Tároljuk, de hol?

A sárgarépa szüretét a kora őszi fagy ugyan nem veszélyezteti, mégis az a megnyugtató, ha legkésőbb október közepéig kikerül a földből. Ez idő tájt a hosszan tartó őszi eső az igazi veszély, amelynek következtében a nedvességgel telt répa fölreped. Ezt mindenképpen kerülnünk el, ha másképpen nem, akkor úgy, hogy esőben szedjük ki a földből.

A répasort ásóval lazítsuk meg az egyik oldalról. Mélyen leszúrunk és kissé aláfeszítünk. Arra persze vigyázzunk, hogy el ne nyisszantsuk a répákat.

A lombot ott helyben éles késsel vágjuk le úgy, hogy 0,5 centiméteres levélcsont maradjon. A répatestbe nem szabad belevágni, mert befertőződik és megrohad.

A termést átválogatjuk. Külön a fejlettet, a szépet és egészségeset, külön a satnyát, a beteget, a sérültet. A satnyákat mielőbb felhasználjuk (például nyersen megesszük), a szépet tárolóba visszük.

A sárgarépa majd a tél végén lesz kincset érő vitaminforrás, rágni való csemege. De persze addig is folyamatosan fogyasztható. Ehhez azonban tárolni kell.

Tárolás előtt a sárgarépáról a nagyja földet kézzel ledörzsöljük. Megmosni, különösen pedig megsikálni szigorúan tilos, mert ezzel tönkretelhetjük természetes védőrétegét, a „bőrét”.

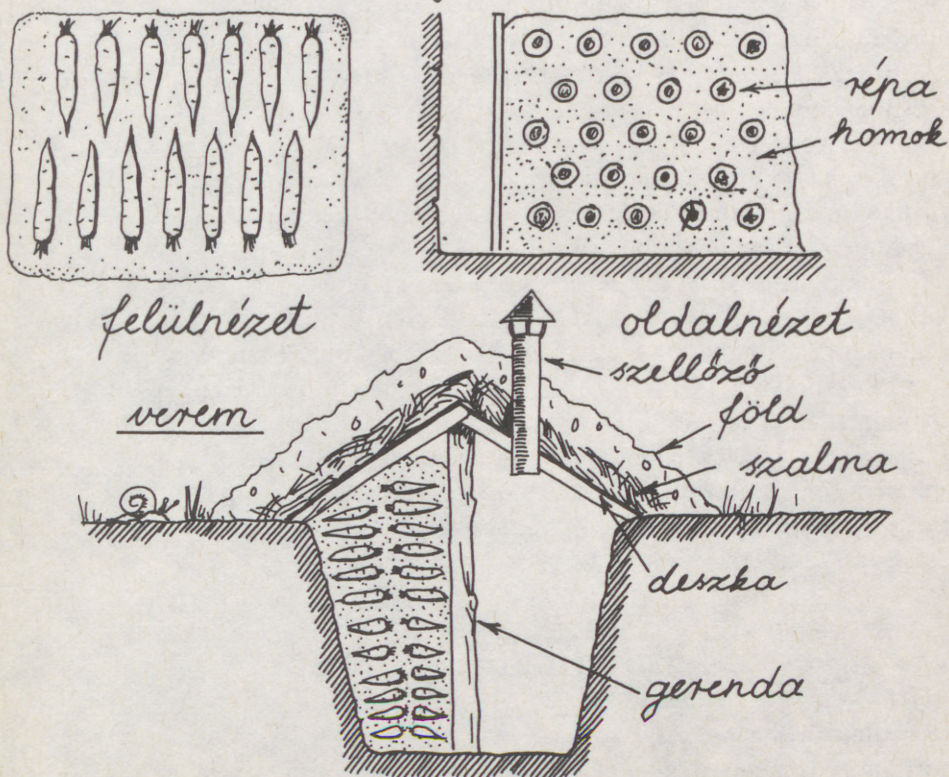
A jó tárolótér az eredményes tárolás alapfeltétele. Ebben bizony a tanácsadó sem lehet elég okos. Mert leírhatom én ide szépen, hogy szellős, nem túl hideg, de nem is túl meleg, ne is túl száraz és ne is túl nedves legyen az a tároló. Tehetnék hozzá számokat, százalékokat is, hogy még „tudományosabb” legyek, de az a gyanúm, hogy kedves olvasóim ezzel még nem lennének igazán kisegítve. Mert a lakóházi pince már adott, hasonlóképpen a vízóraakna is.

Répák terítéken

Be kell vallanom, hogy a mi pincénkben megrothadt a sárgarépa. Pedig megtettük a tőlünk telhetőt. A következő évben a vízóraaknába tettük. Ott szinte hiánytalanul megmaradt. Azóta ott tároljuk, noha tudjuk, hogy igazából az nem erre való (a Vízművek biztosan nem örülne neki, ha megtudná).

Mindez abban erősít meg bennünket, hogy egy önálló, kis pincét kell készítenünk a kert egy árnyékos, félreeső szögletében. Nagyobbat, mint a vízóraakna, de ugyanolyan mélyet. Az aljzatát azonban se nem szigeteljük, se nem betonozzuk, hanem szabadon hagyjuk és homokkal terítjük.

Terítéken a sárgarépa (tároláskor)

Egyébként a betonteknős családi házak pincéinek éppen a szigetelés a legnagyobb baja a tárolás szempontjából, mert az szárazzá, szellőztelenné és túlságosan is melegé teszi a légteret.

Ki-ki saját tapasztalatából döntse el tehát, hogy hol tárolja (és tárolhatja) a sárgarépat. De abban, hogy ezt hogyan tegye, megbízható módszerrel szolgálhatunk. Ez pedig igen egyszerű, csak tiszta homok kell hozzá.

A homokot 2–3 centiméter vastagon és olyan szélességben szórjuk el a pince alján, hogy két sor sárgarépa elférjen egymás mellett. Ezután a homokra rakjuk a répákat úgy, hogy egymással ne érintkezzenek. Célszerű a sorokban szembe fordítani őket, mert így jobb a helykihasználás.

A tele sorra ezután 3–4 centiméteres homokréteget terítünk el. Erre új sort rakunk, és azt ismét beterítjük. Ezt addig magasztjuk, amíg elfogy minden sárgarépa. Betakarjuk az oldalait is úgy, hogy a zöld pamacsokból éppen csak kilátszódjék valami. Innen kezdve nincs más dolgunk, mint szedni és fogyasztani. Fontos azonban, hogy jövőre a homokot majd frissre cseréljük. (A répákat a földes pincealjából folyamatosan áramló talajnedvesség óvja meg a kiszáradástól.)

Mindennapi téli gyümölcsünk

A téli almát teljes joggal nevezhetjük mindennapi gyümölcsünknek a téli időszakban. Fogyasszuk tudatosan is, étkezések után, de különösen a vacsorát követően. Fogtisztító hatása többet ér a felületes fogmosásnál.

A mi 200 négyszögöles kertünkben nincs téli alma. Főként azért, mert sok károsítója van, és permetezés nélkül igen kockázatos termesztani. (Mi nem akarunk permetezni.) Így a piacon szerezzük be.

A jól szellőztethető és télen hidegen tartható pincék (vagy pincerészek) általában alkalmasak a téli alma tárolására. Ha ilyen rendelkezésre áll, érdemes összel az egész téli szükségletet megvásárolni és ott tárolni.

Házunk pincéje – annak ellenére, hogy betonteknős és így rosszul szellőzik – alkalmas a téli alma tárolására. A szellőzésen úgy segítünk, hogy télen, a 10 °C-os hidegek beálltáig nyitva hagyjuk az ablakot. (Hőmérő jelzi a hőfokot, és arra ügyelünk, hogy mínusz 1–2 °C alá éjszaka ne süllyedjen a hőmérséklet.)

A száraz légtér nedvesítésére az aljazaton tepsiket helyezünk el, amelyekben mindig víz áll. A nagy felületen párolgó víz ad annyi nedvességet, hogy a tárolt alma nem fonnyad meg, alig ráncosodik. Ennek persze szoros tartozéka, hogy a pince hőmérsékletét igyekszünk alacsonyan tartani (például gyakori szellőztetéssel vagy az ablakok nyitva tartásával).

Téli almát többfélét

Az almát a piacon vesszük. De nemcsak egyfélét, hanem legalább három fajtát arányos mennyiségben. Amelyik kevésbé jól tárolható (mint a Jonathan

is), azt fogyasztjuk az elején. Az igen jól eltartható Idaredet a végére, februárra, márciusra hagyjuk.

A téli alma tárolására készülve első feladatunk a tároló kitisztítása. A betonpadozatot fölmossuk, ha homok az alja, arra frisset terítünk, vagy a régit frissre cseréljük. A falakat kétévenként újra meszeljük.

A tárolóban vagy polcon tárolhatjuk az almát. Családi ház pincéjében a polcos tárolás összehasonlíthatatlanul eredményesebb. Mindenekelőtt azért, mert ez esetben a gyümölcsök nem érintkeznek egymással, áttekinthetők és ellenőrizhetők. Így kevésbé fertőződnek, illetve a beteg gyümölcsök idejében elkülöníthetők.

Az almatároló polcot, polcokat mi magunk készítjük, így az adott tárolótér méreteihez igazíthatjuk a polcokat, hogy a helyet jól kihasználjuk.

Noha nem ördögösség, a polcos tároló fölépítése azért mégis összetett feladat. Ezért a tervezésbe, de még inkább az elkészítésbe vonjuk be Apát is, mert az ő tapasztalata a deszkák méretre vágásában, a polc ácsolásában igen nagy segítségünkre van. Enélkül ugyanis félő, hogy selejtes lesz a „mű”, kifog rajtunk a feladat.

Polcokon tároljunk

Szörös, azaz gyalulatlan deszkából is építhetünk. Ez erős vázszerkezetet kíván, és nehézkessé teszi a polcok ki- és berakását, cseréjét. Két-három deszkát pántokkal összefogatva 30 centiméter széles polcokat készítsünk.

Igényesebb megoldás, ha a polcokat vékonyabb és gyalult deszkából állítjuk össze. (Leszabhatjuk erős farostlemezből is.) Ha pedig a teli deszkalapok helyett lécekből állítunk össze polcokat, speciális almatároló alkalmatosságot készítünk.

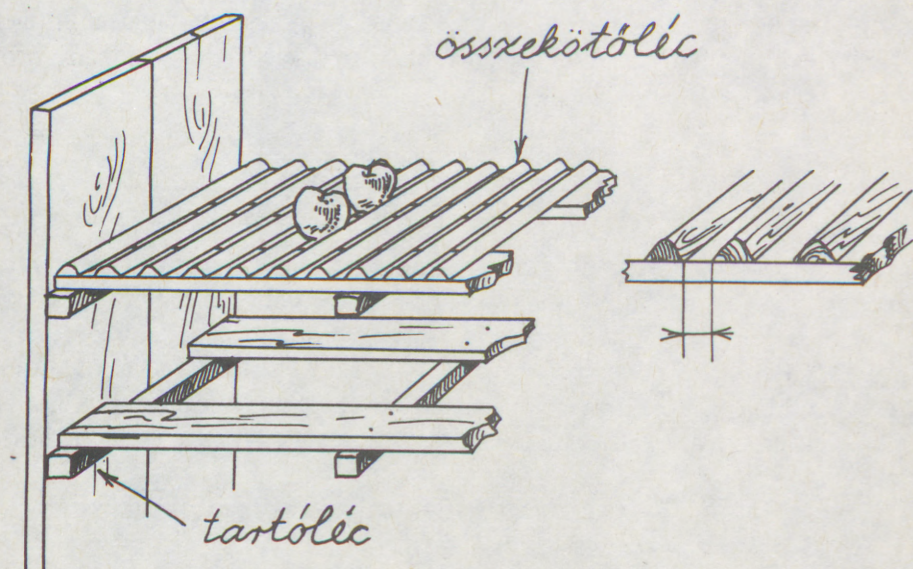
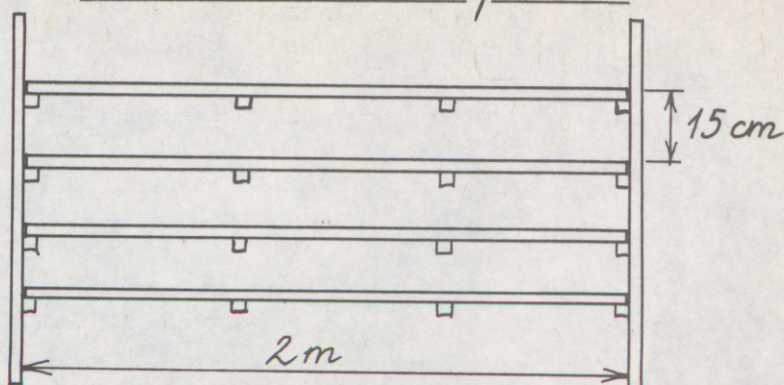
A léceket egymástól 3–4 centiméterre rögzítsük, keresztpántokkal összefogva. A léces polcokon való tárolásnak az a nagy előnye, hogy a lécek által megtartott (levegőben lógó) gyümölcs jól átszellőzik, kevésbé betegszik meg. Előnye még, hogy könnyebb, mint a teli deszkapolc, de felhasználási lehetősége nem olyan sokoldalú.

A (polctartó) állványokat is célszerű a polcok szélességének megfelelő méretűre készíteni. Rajtuk a polctartó elemeket (léceket) 15 centiméter távolságban rögzítsük. 2–2,5 méter hosszúságig a deszkapolcokat két állvány (a két végen) megtartja.

Jó megoldás, ha az állványokra helyezett polcokat oldható kötéssel (például csavarkötéssel) rögzítjük a polctartó elemeken. Így az állvány és rajta a polcok önmagukat megtartják.

Átlagos, 220 centiméteres pincemagasság esetén 12–14 polcot helyezünk el egymás fölött. Egy ilyen 12 részes, 30 centiméter széles és 2 méter hosszú polcon megközelítőleg 200 kg almát tárolhatunk. A teli deszkalapok teljes felszínén terítsünk el tiszta csomagolópapírt és rajszöggel rögzítsük. (Természetesen a léces polcot szabadon hagyjuk.)

Almatároló polc

Az alma „betárolása”, azaz a polcokra helyezése időigényes, gondos munka, amelyre készülni kell. A négytagú család szükségletét általában fedező almamennyiség (200 kg) minden egyes darabjának kézbevétele, megvizsgálása, esetleg áttörlése és polcra helyezése bizony nem kis feladat. Legcélszerűbb, ha e fontos munkára az egész család egyesíti erejét. Így nem is tart nagyon sokáig.

A sérült, betegségtől fertőzött, a már barnafoltos és a nagyon összenyomott, összetört almát ne tegyük a polcra, különítsük el (ezeket mielőbb használjuk föl). A tárolásra alkalmas éveket és egészségeseket tiszta ruhával töröljük át, és úgy tegyük a polcra szépen sorban, hogy lehetőleg ne érjenek egymáshoz. Fontos, hogy csak könnyedén töröljük a gyümölcsöt, mert erővel dörzsölve eltávolítjuk felületéről a védő viaszréteget. Természetesen, ha az alma felülete tiszta, törölgetése fölösleges. Gyakran azonban poros vagy esetleg sárral szennyezett, amelyet célszerű eltávolítanunk.

A tél folyamán és tavasszal a rendszeres fogyasztás mellett a tárolótér és a gyümölcsök ellenőrzése a feladatunk. A beteg, rothadásnak indult almát emeljük ki a többi közül. Használjuk föl a javát kompótnak, rétesnek, vagy adjuk a tyúkoknak, nyulaknak, ha még arra érdemes. Az ilyen gyümölcs ugyanis a tárolóban előbb-utóbb a környező almákat is megfertőzi.

Fontos tudni azt is, hogy az almatárolóban lehetőleg csak almát tároljunk, de burgonyát semmiképpen ne, mert ennek a szagát az alma átveszi és krumplice lesz.

Diót, mogyorót gyűjtögetve

Szeptember végétől, október elejétől már egyre gyakrabban koppan a gyümölcs a dió- és a mandulafák alatt. Megnyílik a zöld védőburok, és azzal együtt vagy anélkül hullik a földre a termés.

Az ilyen önként elhullatott gyümölcsöket rendszeresen szedni, gyűjtögetni kell. A mogyoróbokrok alján különösen figyelmesen. Főként azért, mert jöhetnek hosszú, esős napok, amikor a sárba, a földbe mosódik a termés, ahol eltűnhet, megbetegedhet.

Elvileg a betakarítást így, a két-három naponkénti gyűjtögetéssel is elvégezhettük. De az ésszerűség diktálja azt is, hogy jól megválasztott szüreti időben „egyetlen rohammal” takarítsuk be a termést. Erre készülni kell.

Ákár gyűjtögetünk, akár rázzuk a fáról a gyümölcsöt, a fák alját elő kell készíteni. A fűvet le kell vágni, a nyesedéket elhordani. A földet el kell egyengetni, megtisztítani. Ha módunkban áll, sátorponyvát vagy fóliát is elteríthetünk a koronarész alatt, ahová a termést rázzuk.

Mert az érett diót, mandulát (és mogyorót) rázni kell. Mégpedig akkor, amikor a termések nagyobbik felén fölhasadt a zöld burok. Ekkor biztonságos és célszerű öltözetben felmászunk a fára és lerázzuk a gyümölcsöt.

Nem ütni-vágni, szépen leverni

A diót és a mandulát verni is lehet. Persze nem piff-puff, ahol érzük, hanem figyelmesen és gondosan. A dióverő pózna legyen hosszú és könnyű. Ezzel a gallyra vagy ágra üssünk, amelynek környezetében a gyümölcsök sokasodnak. A termés mellé, annak közvetlen közelébe ne üssünk, mert ott az ágvégi vékony gallyazaton a termőrészek (a rügyek) foglalnak helyet. Ha ezek megsérülnek, akkor a mostani szürettel a jövő esztendeit is elintézzük, mert nem hoznak termést. Az is járható út, ha az ütleggel közvetlenül a gyümölcsöt célozzuk.

Bízom benne, hogy az, amire most figyelmeztetek, már csupán egy emlék a népi hiedelmek korából. Mert valamikor azt tartották: minél jobban megvered szüretkor a diót, annál többet terem jövőre. Természetesen ez nem igaz. Hiszen az ilyen babonás, harcos dióverő éppen a fa termőrészeit sérti meg, teszi tönkre.

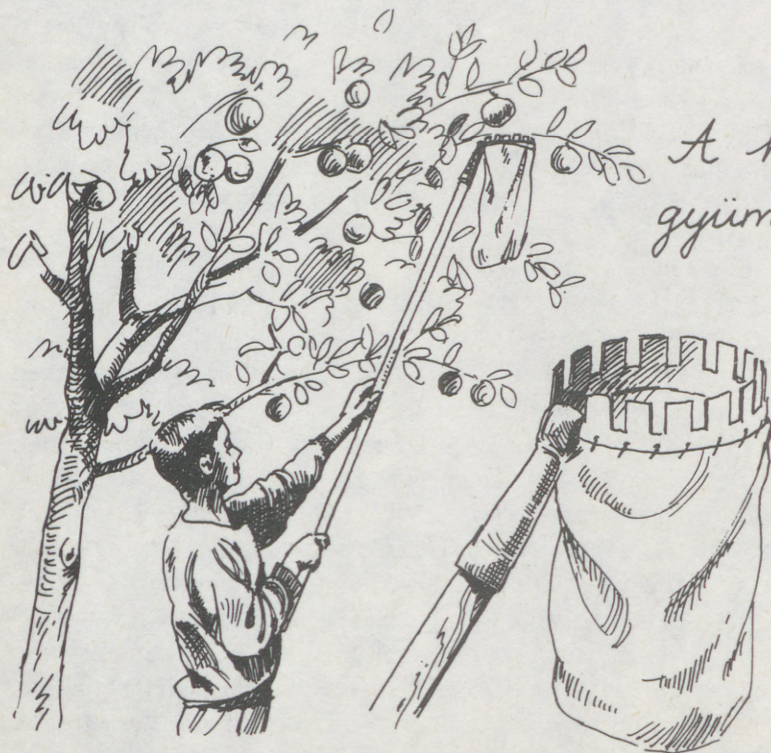
A lerázott, levért termést összeszedjük. (Ha mutatóba még maradt a fán, azzal ne erőszakoskodjunk, előbb-utóbb úgyis lehullik.) Valamennyit megtisztítjuk a zöld burkától, szétterítjük és megszáritjuk. Legjobb, ha napon szárad, de esős időben fedett színben vagy padláson elterítve szikkasztjuk. Fontos, hogy minden termés jól átszellőzzön, megszáradjon. Szellős, műanyag fonatú vagy vászonzsákban tároljuk, akár a padláson is, mert a fagy nem árt neki.

A hórihorgas gyümölcszedő

A törékeny és sérülékeny almát és körtét azonban nem szabad verni, ezek mindig csak kíméletesen szüretelhetők. Kézzel fogunk meg minden egyes gyümölcsöt, kissé emeljük meg, és csavarva válasszuk le a termőrésről.

A kihajló ágvégeken pirosan, sárgán mosolygó, a fáról és a földről is megközelíthetetlen termések leszedésének egyszerű, ötletes eszköze a kézi gyümölcszedő. Fémről készült abroncsból és egy erre erősített vászonzsákból áll. Az abroncson, magasságának feléig, bevágások vannak. A nyelet tartó foglalatot is ezen rögzítik.

Nyélnek hosszú (3–6 méter) és könnyű (például nyárfaágból vágott) póznát válasszunk. Ennek végén rögzítve a gyümölcszedőt, már használatra kész is a szerszám. A termés kocsányát illesszük az abroncs bevágásába. Kissé emeljük meg és – hopp! – máris a vászonzacskóba pottyán a gyümölcs.

*A hórihorgas
gyümölcszedő*

Csipkebogyótúra

Őszi szombaton és vasárnapokon, amikor már fáradtabban ragyog a napsugár és pirosban, sárgában, barnában aranylik az erdő, érdemes kirándulásokat tenni. A szépség is vonz ilyenkor: a szép és meleg színekbe öltözött természet, a zörgő, süppedő avar keserű illata, a szellőmozdulásra csapatban vagy magányosan földre szállingózó levél.

De a dércsípte csipkebogyó (a vadrózsa termése) meg a kökény is csábíthat bennünket egy nagy kirándulásra. Ha jó lelőhelyet találunk és nem vagyunk restek, a téli csipkebogyótea alapanyagát most begyűjthetjük. A csipkebogyóból persze lekvárt is, a kökényből pedig igen finom szörpöt készíthetünk.

A begyűjtött csipkebogyót is szárítsuk ki, amennyire csak lehet. Ezután szellős, hűvös és fagymentes helyen tároljuk. Legjobb, ha papírzacskóba tesszük, amelyen át levegőzik, de nem porosodik.

Bizonyára sokan tudjátok: a csipkebogyótea elsőrangú vitaminforrás. Különösen a köhöggető, nyirkos télidőben, amikor elszaporodnak és támadásra készen állnak a megfázást okozó nyavalyák. Ilyenkor egy-egy pohár tea nagy-szerű védelmet nyújthat ellenük.

Nagyon fontos tudni, hogy a csipkebogyót csak langyos (kézmeleg) vízben szabad áztatni, forrázni tilos, mert vitaminkészlete megsemmisül. (Receptszerűen felhasználásáról a Téli védőitalok című fejezetben írunk.)

Ha már útra keltünk és járjuk az erdőt és a mezőt, gondoljunk téli madárvendégeinkre is. Senkinek sem ártunk azzal, ha a letarolt napraforgó, a betakarított cirok után átböngésszük a táblát és gyűjtögetünk a maradékokból téli madárelségnek.

Természetesen háziállatainkra, tyúkjainkra, nyulainkra is gondolni kell. Ha megtehetjük, szerezzünk be annyi takarmányt, hogy legalább a téli nagy hidegekben kitartson. De a szemes termény (búza, árpa, kukorica) mellett friss abrakról, így takarmányrépáról és tökről is gondoskodjunk.

Búcsúznak a dísznövények

A fákon egyre kevesebb, a földön egyre több a lomb. Söpörjük össze és vigyük a komposztra mind. Még a diólevelet is, mert igaz ugyan, hogy a diófa lombja csirázásgátló anyagot tartalmaz, amely elsősorban a zöltségfélék fejlődését veti vissza, de az is igaz, hogy kétéves érlelés után ez a kellemetlen anyag hatástalanná válik a komposztban.

Beszéltünk róla már, de nem lehet elégszer mondani: a lombot elégetni vétek! Kivétel az erősen fertőzött falevél, a gyomok között pedig a tarack, amelyet elégetünk. De minden más növény és növényi rész a komposztba való.

A hosszú őszön, a langyos napsütésben gyakran még októberben is nő a pázsit füve. Ezért rendszerint szükségessé válik egy utolsó kaszálás a tél előtt. Ellenkező esetben télidőben nagy fűtömeg fagy vissza és mállik szét a gyepen, amely eltömítheti, berohaszthatja tavaszig a fűcsomókat.

Búcsúzniuk kell a nyártól és a kerttől kiültetett cserepes dísznövényeinknek is. Fontos, hogy még az első őszi fagy beköszönnte előtt ássuk ki őket és vigyük a pincébe. A muskátlitöveket tisztítsuk meg az elszáradt virág- és levélmaradványoktól, és cserepestül vigyük őket telelőre. A tél folyamán csak annyi gondunk lesz rájuk, hogy talajukat ne hagyjuk kiszáradni, tartsuk azt – két-három hetenkénti öntözéssel – éppen csak nedvesen.

Tisztítsuk meg a díszkertet is az elszáradt, elvirágzott, elfagyott növénymaradványoktól. A liliom hagymáját, a kardvirág (gladiólusz) és a dália gumóit szedjük ki, tisztítsuk meg a földtől és menekítsük a pincébe. Ezek a szaporítórészek ugyanis érzékenyek a hidegre és télen elpusztulnak.

A gumókat száraz, hűvös és szellős helyen tartsuk. A dália gumói azonban betonpincében könnyen kiszáradhatnak, ezért mi azt homokba tesszük és időnként (egyszer egy hónapban) meglocsoljuk. Az öntözéssel azért kell vigyázni, mert a sokáig nedves közegben telelő gumók megpenészednek, megrothadnak.

A szár- és gyökérmaradványoktól megtisztított talajt – amint az időnk engedi – ássuk föl még a tél előtt. Ennek ragadós, kemény, kötött talajon nagyobb jelentősége van, mint a porhanyós homokon, mert a fellazított felszínen át a téli csapadékból több szivároghat a mélybe.

Mésztejes fagyvédelem

Fizikai törvényszerűség, hogy a sötét színű tárgy elnyeli a nap sugarait és fölmelegszik. A fehér színű ellenben visszaveri és ezáltal kevésbé melegszik is át. Mivel gyümölcsfáink legtöbbször a kérge sötét árnyalatú, ezért rajtuk is hasonló jelenség játszódik le.

Hideg és napsütéses télidőben nappal a gyümölcsfák déli oldala fölmelegszik, a kéreg itt kitágul. Éjjel azonban, az erős hideg hatására lehül és összehúzódik. A gyakran ismétlődő és erőteljes (szélsőséges) térfogatváltozást az élő kéreg nem tudja elviselni: a sejtek szétszakadnak, a szövetek szétválhatnak és a kéreg megnyílik. A törzsön hosszabb-rövidebb függőleges fagyrepedések keletkeznek.

A fagy pusztítását egyszerű módszerrel megelőzhetjük: a törzs meszelésével. Ennek eredményeként ugyanis a fehér bevonat visszaveri a napsugarakat, a kéreg alig melegszik át, és elmarad a szélsőséges térfogatváltozás, amely a fagyrepedéseket okozza.

Még a téli fagyos napok beállta előtt kenjük át a gyümölcsfák törzsét könnyen folyó mésztejjel. Fontos, hogy ezt vékony rétegben vigyük föl a fák törzsére és a vastagabb ágakra, mert a vastagra sikerült mészréteg alatt (közte és a kéreg között) kártevők és kórokozók bújhatnak meg, telelhetnek át.

Ha a törzsön fagyrepedéseket észlelünk, azt komoly sebnek tekintjük és kezeljük. Az elhalt szövetrészeket éles késsel távolítsuk el, a megtisztított sebet kenjük át sebkezelő anyaggal. Tegyük ezt azért is, mert ha a repedések ellen már nem védekezünk és a sebeket nem kezeljük, akkor belőlük évről évre növekvő kiterjedésű fagyfoltok keletkezhetnek, amelyek szerencsétlen esetben még a törzs pusztulását is előidézhetik.

VIII. Mire a tél beköszönt

A fagy a kerten már többször áttarolt. A zörgő paradicsomszár a karóra hanyatlott, a bozontos őszirózsa száraz kis csutakká aszott.

Az ágvégen lengedezik még egy-egy rozsdás falevél: tépett kicsiny vitorladarabja az elsüllyedt nyárhajónak. Lengedezik még, aztán lehull.

Csupaszon, pucéran állnak a fák. Nem rejti már a fészket a bokor, és elszállt a nyárral a madárdal is. A kert végében békaszemű, nyirkos köd leselkedik.

Fogy a nappal, nő az éjszaka. A Nap messzire jár, kevesebb lesz a fény, több a sötét.

Hideg szél hajt komor felleget. Lombja vesztén nyöszörög az ág, hajlong a venyige, a szélbe siránkozik.

Komor, bús szemekkel korán jön az alkony. Ólom a fénye, szürke és sötét. Benne az ég a földdel összeér.

Földtakaróban didereg a mag és a fákon a rügyek becsuknak minden ablakot. Mert fagy lopakodik a sűrű éjszakában. És nyomában üveggé dermed a tócsák tükre, és kővé válik a porhanyó göröngy.

Hallgat a föld és hallgat az ég. Felhőbe vesznek a csillagok.

Egyszerre megzizzen a fekete csend. Hólepke száll a kerten át és az avaron megül. Nyomában új meg új pehelyrajok. Versenyben szállnak, szinte zsvajognak, megtelik velük a tér.

A kék virradatból a hó kifehérlik. Reggelre kelve már vakítón ragyog. Kristályvánkos terül el a földön, a mélyben szunnyadó magnak pehelymeleg. Pehelypamacskok szanaszét az ágon, bóbitakucsma a madárodún. És mindenütt a ropogós, friss, fehér hideg és az első hó patyolating illata.

Beköszöntött a tél.

Aki fát ültet, reményt is ültet

Csupasz és üres a kert. Ki hitte volna még augusztusban, szeptemberben, hogy abból a hatalmas, sötét lombkoronás cseresznyefából ilyen üres, csupasz váz marad. Ki gondolta volna, hogy a szőlőlugas dús sátora, a lombos-lobogós mogyoróbokor így megfogyatkozik, így megcsupaszodik. A dús lomb helyén most vézna vessző, rejtőzködő, bújó rügyekkel. A kert földje kiüresedett, fái és bokrai vázukat mutatják. Bizony lehangoló a táj. És a napról napra korábban

sötétedő, búskomor novemberi napokon éppen olyan lehetetlen a fára képzelni a lombos, dús koronát, mint a leveles májusban látni a csupasz ágat.

Bármilyen hihetetlen, hál' Istennek, azért a tavasz majd ismét elkövetkezik. Ugyanolyan bizonyossággal, ahogy az éjszakát a nappal, a nappalt az éjszaka követi. A lucskos, nyirkos ősztutóra, a havas hideg télre majd ismét virágot, lombot fakasztó tavasz köszönt. És erre már most készülni kell.

A tavaszra készülés legfontosabb őszi teendője a faültetés. Aki fát ültet, reményt is ültet. Annak a reményét, hogy a vesszőnyi csemetéből évek múltán majd gyümölcsöt és friss levegőt adó, szép fa lesz. És ha ez beteljesül (és miért ne teljesülne be), helyénvaló is lesz egy kis büszkeség. „Ez az erős, formás és csodálatos gyümölcsöt termő fa, ez a szép bokor az én ültetésem, az én nevelésem, ez az enyém.”

A kert élő emlékei

A kertész sok mindenre lehet joggal büszke, így veteményeire is, virágaira is. De a kert történetében mégiscsak a fák és a bokrok a sarokkövek, amelyeknek eredetét, telepítőjét számon tartja az emlékezet. „Ezt a rózsabokrot itt még a nagymama ültette, azt az öreg barackfát a nagypapa.” „A szőlőt akkor telepítette Apa, mikor én megszülettem, ezt a ringlőszilvát pedig már közösen ültettük vele.” Így fonódik össze a kert növényeinek élete a kertben élő emberekével, és így hagy maradandó, tiszteletre méltó, élő emlékjelet az ültető kertész a késői utódoknak.

A faültetés tehát nemcsak több gyümölcsöt, anyagi gyarapodást jelent, hanem egyfajta emlékéllítást is a kertészkedő embernek. Mindez azt igazolja, hogy a telepítés jelentőségteljes esemény, amelyre készülni kell. Már csak azért is, mert a fa húsz-harminc, sőt ötven éven át is társunk a kertben. Nem mindegy tehát, milyen gyümölcsöt terem, milyen alakot ölt és hogyan érzi magát közöttünk.

A kertésznek nemcsak a gyümölcsfajokat (almát, körtét, szilvát stb.) kell ismernie, hanem azok fajtáit is (például Jonathan alma, Vilmos körte, Besztercei szilva).

Nem áll módomban, hogy e könyvben az ajánlható gyümölcsfajokat, díszfákat és díszbokrokat sorra vegyem. Ez nem is lehet része igazán a gyerekkerti feladatoknak. Csupán arra hívom föl Apa és Anya figyelmét, hogy mielőtt választanak, tájékozódjanak. De ne csak a fajtára ügyeljenek, hanem azt is fontolják meg, hogy milyen alanyon vásárolják.

A szakkönyvek mellett a szomszédok és a környékben lakók is szolgálhatnak jó tanáccsal. Ők minden bizonnyal tudják már, hogy a termőtájban milyen fák és bokrok díszlenek szépen, és melyek azok, amelyek csak tengődnek, sínylődnek. Konkrét tapasztalatuk érhet annyit, mint a szakkönyvekből merített általános ismeret.

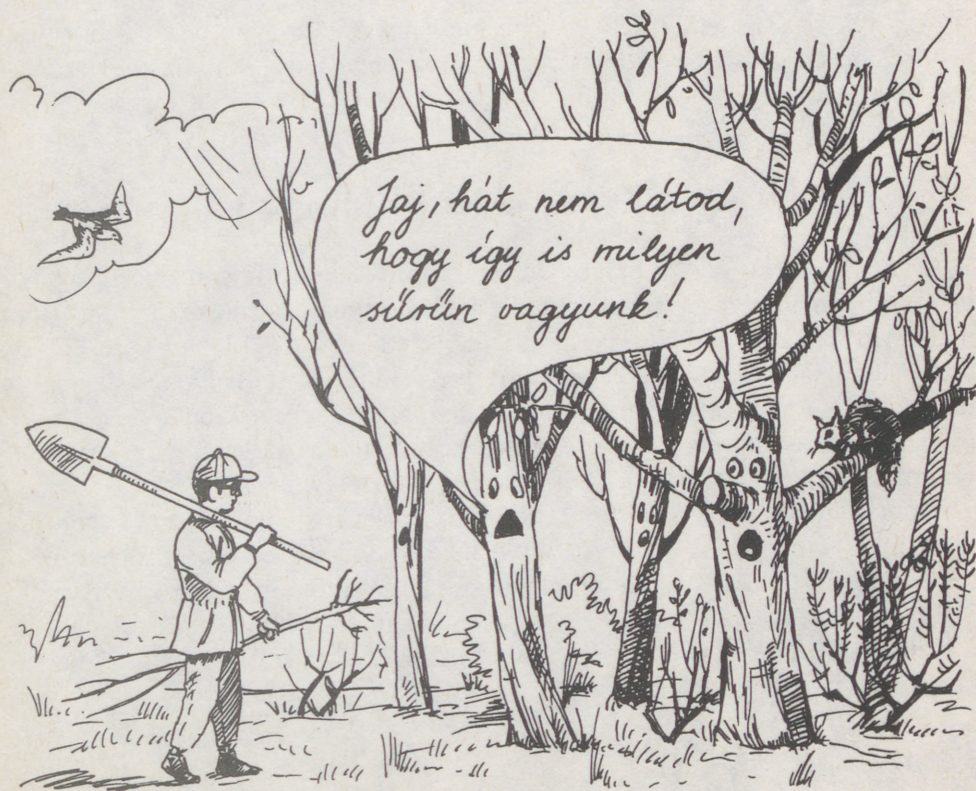
Ha az ültetendő gyümölcsfajok és -fajták kiválasztásából még nem, a telepítés előkészítéséből és az ültetésből azonban kivehetjük a részünket mi is. És vegyük is ki, hiszen fát ültetni már gyerekként is nagyszerű, jövőt építő dolog.

Ne egymás nyakára

A tervet, amelyről a könyv elején beszéltünk, most ismét vegyük elő. A léptekarányos tervrajz, a telek (a kert) épületeivel, fáival és bokraival, benne az észak–déli irány megjelölésével az első számú eligazítónk. Ebből ugyanis kiderül, hol és mennyi szabad hely áll még rendelkezésünkre. És azt is biztonságosan eldönthetjük, hogy a tervezett fa vagy bokor napra, félárnyékba vagy árnyékba kerül-e, illetve milyen növények lesznek a szomszédai.

Nagyon sok kertészkedő beleesik abba a hibába, hogy növényeinek nem adja meg azt a teret, amely azok harmonikus és egészséges fejlődéséhez szükséges. Ez abból a rövidlátásból fakad, hogy a méternyi suhángban nem látja meg a terebélyes cseresznyefát. Pedig meg kellene látnia! Ezért azután, mire a gyümölcsfák elérik teljes nagyságukat, koronájukkal egymásba érve nyurgulnak, torzulnak és fejlődésükben megállnak a szűk helyen. És persze rajtuk gyümölcsből is kevesebb, fejletlenebb és betegebb terem.

Mi ne legyünk ilyen rövidlátók! Ne ültessük őket egymás nyakára, hanem adjuk meg fáinknak és bokrainknak a szükséges teret. Mert csak így lesznek

természetes formájúak, szépen fejlettek és bőven termők. És legyen az elvünk: inkább kevesebb növény legyen a kertben, de az arányosan fejlett, a szemnek is szép, önálló „egyéniség”.

A fák és bokrok térigénye függ az alanytól, illetve a választott művelésmódtól is. De a kertekben általánosan ültetett, hagyományos, törzsés koronájú fák közül a meggy, a kajszi, a mandula, a szilva (a ringlószilva is) legalább 30–40, az őszibarack 25–30 négyzetméternyi területet igényel. A cseresznye 60–70, a magról kelt dió pedig 100 négyzetméteren fér el rendszeren. A vad alanyú alma, még inkább a körte tenyészterület-igénye a ráoltott nemestől függően igen különböző. Legkevesebb 30 négyzetmétert azonban mindenképpen hagyjunk nekik. De jó tudni azt is, hogy egyes nyári fajták koronamérete (és így helyigénye) a cseresznyéét is megközelíti.

A gyümölcsbokrok közül a mogyoró 16 négyzetmétert igényel. Természetes sөvényben (például a kerítés mentén) egymástól 3–4 méterre ültessük. Ezt azért fontos betartani, mert ha sűrűbben állnak a bokrok, akkor a termés is kevesebb. A másik fontos tudnivaló, hogy a mogyoró idegentermékenyülésre szorul, ezért legalább három különböző fajtát ültessünk egymás környezetébe vagy egymás után a sorba.

A ribizskék között, ha csak egy sorba ültetjük, legalább 1 vagy 1,2 méter távolságot hagyjunk. Hasonló térigényű a törzsés köszméte is. A málnasarjakat sөvényyszerű művelésre 1,5 méteres sor- és 0,3–0,4 méteres tőtávolságra telepítjük.

A termőhelyi igényben, színben, formában és díszítőértékben nagyon változatos díszfák és díszcserjék helyének kijelöléséhez és tenyészterületének megválasztásához csak a szakirodalmat és kertészkedő olvasóim személyes tapasztalatait ajánlhatom.

Hogy elkerüljük a fülemülepert

Arany János művéből mindannyiunk számára ismert a fülemüleper. Vagyis: ha rászáll a madár az én kertemben álló fára, de annak a szomszédom kertjébe hajló ágára, akkor kinek fütyül, ha fütyül? Éppen az ilyen fülemülepereket (kit illet például a szomszédba hulló dió) elkerülendő, jogszabályok írják elő a telekhatártól számított legkisebb ültetési távolságokat. Ennek betartása a kerttulajdonosok számára kötelező, de azért is célszerű megszívlelni, mert így elejét vehetjük az esetleges későbbi vitáknak, kellemetlenségeknek.

Ha már ennyire belemerültünk a telepítés részleteibe, álljon itt tájékoztató a telekhatártól mért legkisebb távolságokról is. A rendelkezések szerint belterületen és zárt kertben a 3 méternél magasabbra nem növvő gyümölcssөvényt legalább 0,5 méterre, a 3 méternél magasbbra nem növvő önálló fát és bokrot 1 méterre, a három méternél magasabbra növvő fát és sөvényt pedig 2 méter távolságra ültessük a telekhatártól.

Külterületen ribiszkénél, köszméténél és málnánál 0,8 méter, minden egyéb gyümölcsbokornál (naspolyánál, mogyorónál) 2 méter az előírás. Az őszibarack, valamint a birsalanyra oltott körte 2,5 méter, a törpe alanyú alma, a szilva, a meggy és a mandula 3,5 méter, a vad alanyra oltott alma, a körte és a kajszi 4 méter, a cseresznye 5, a dió és a gesztenye pedig 8 méter távolságra ültethető a szomszédos telekhatártól.

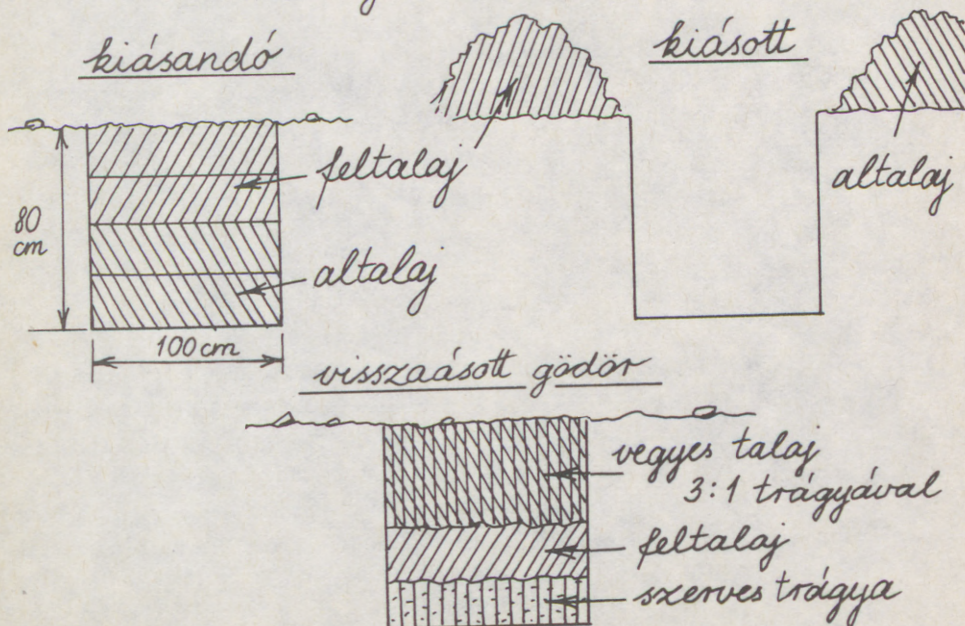
Ültetni csak gondosan, szépen

Amikor az ültetendő fa vagy bokor helyében megállapodunk, legokosabb, ha azt rögvest meg is jelöljük egy cövekkel. E körül mérjük majd ki a kiásandó gödör alakját úgy, hogy a cövek középre kerüljön.

Fát ültetni csak gondosan érdemes. Így növelhetjük a megeredés esélyét, és csak így alapozhatjuk meg növényeink további erőteljes és egészséges fejlődését. Mert ha a növényecsecsemő gazdájától nem kapja meg azt az ellátást és törődést, amelyet megkíván, akkor növekedésében és fejlődésében lemarad. Ez a kezdeti elmaradás pedig később már soha nem hozható be.

Legelőször is gödröt ásunk, mégpedig azért, hogy az ültetendő növény környezetében jó darabon föllazítsuk és megforgassuk a talajt. És azért is, hogy tápanyaggal is föltölthessük. A gödörösás fárasztó és nehéz munka. Különösen a kötöttebb és szárazabb talajban. Ezért ezzel sietni, kapkodni, ebből erőn felül vállalni nem szabad!

A gödörösás

Az az igazi, ha gyümölcsfáinknak 100×100 centiméter alapterületű és 80 centiméter mély gödröt ásunk. (A nehéz körülményekre való tekintettel az alapterületet 80×80 centiméterre csökkenthetjük, de ebből tovább már semmilyen körülmények között nem engedhetünk!) Gyümölcsbokrainak (ribiszkének, mogyorónak) és a törzsös köszmétéfácskának $60 \times 60 \times 60$ centiméteres gödör is elegendő. A málnának ne gödröt, hanem 50 centiméter mély és 50 centiméter széles árkot ássunk az ültetendő sor helyén.

Útravalónak szerves trágyát

Ásáskor az első két ásónyom földjét, a feltalajt különítsük el, halmozzuk az egyik oldalra. A mélyebb rétegek földjét, a rendszerint világosabb színű általajt a másik oldalra tegyük. Közben minden szennyező anyagot (téglatörmelék, üvegcserepet), gyökérmaradványt és gyomot távolítsunk el a talajból. A tarackot, a cserebogárpajort meg a drótférget különös figyelemmel vadásszuk. A tarackot égessük el. A veszedelmes gyökérfárosító lárvákat pedig adjuk a tyúkoknak, vagy szintén pörköljük meg. Legjobb, ha összegyűjtésükre a gödör mellé egy vödört már jó előre odakészítünk.

Növényeink jó fejlődésének alapja az ültetési trágyázás. Ezt „indító” trágyázásnak is mondják, mert – képletesen szólva – az útravaló elemzési tarisznyát jól megtömve elindítjuk a kis növényt, hogy új helyén elkezdhesse az életét. A tarisznya ez esetben a föld, amelyből a gyökérzet tápanyagot merít, az elemzés pedig a trágya, a növény tápláléka.

Mindenféle szempontból az a jó, ha szerves trágyát, mégpedig istállótrágyát használunk, abból is a földdé érett, azaz morzsolható, fekete és földszagú a legjobb. Ennek híján a tiszta kerti (növényi) hulladékból érlelt komposzt (saját komposztunk) is megfelelő.

A szerves trágyából 20–30 centiméter vastagon terítsük meg a gödör alját. Ezt ugyanilyen vastagságú feltalajréteggel fedjük. A visszamaradó 20–30 centiméteres gödröt az általajból töltsük meg. Ebbe azonban előzőleg keverjük el istállótrágyát vagy komposztot 3 : 1 arányban (3 rész általajhoz 1 rész szerves trágyát számítsunk). Így a kiásott gödör teljesen betöltődik.

Kiegészítőnek tablettát

Ha szerves trágyának nincs (vagy csak kevés), akkor az ültetőgödör megtöltésére szánt talajban jó alaposan keverjük el 1–2 kg vegyes műtrágyát és úgy töltsük vissza. Akár szerves, akár műtrágyával töltjük föl a gödröt, a tartós hatású műtrágyatablettákat és tápanyagcövekeket érdemes kiegészítőként felhasználni. (E készítmények a legfontosabb tápelemeket töményen és lassan oldódó formában tartalmazzák, így a növény számára hosszú időn át hozzáférhetők.) A használati utasítást a készítményekhez mellékelik.

A gödört tehát kiástuk, szerves trágyával feltöltöttük és talaját megforgatva visszatemettük. Következhet az ültetés. Jó, ha a gödör előkészítése és a telepítés között eltelik 2-3 hét, mert addigra kissé megülepedik a föld és az ültetési mélység jobban megállapítható.

A facsemetét és a kis bokrot is elő kell készíteni az ültetésre. Különösen száraz őszi időben ajánlatos „megszívadni”, azaz vízben megáztatni a gyökérzetet. Ezt fagymentes helyen (a pincében) végezzük, nehogy a csupasz, takaratlan gyöke-
rek a hideg őszi időben megfázzanak. Ültetés előtt egy napig tartsuk vízben a gyökérzetet úgy, hogy azt a víz háromnegyed részben ellepje.

Ne is mélyen, de ne is sekélyen

Az ültetendő fa vagy bokor gyökerét már ne vágjuk, ne kurtítsuk tovább, hiszen kapott az elég sebet a kitermeléskor a faiskolában. Csak a legszüksége-
sebb mértékben avatkozzunk be, amikor is az elhalt, roncsolt gyökérrészeket távolítjuk el, az egészséges részig visszametszve.

A helyes ültetési mélység meghatározása

Mindezek után következhet az ültetés. Ekkor az előkészített gödör földjéből – természetesen középről – már csak annyit vegyünk ki, hogy a gyökérzet visszagyűrődés nélkül, kényelmesen beleférjen.

Az ültetési mélység is fontos, különösen az oltványok esetében, amelyeken ilyenkor még jól látszik az oltás (szemzés) forradásának a nyoma. Az ilyen facsemetéket úgy ültessük el, hogy gyökérnyaki részük (az oltásforradás helye) 2-3 centiméterrel legyen a talajfelszín fölött. Ha ennél följebb tesszük, akkor a gyökér nagyon közel kerül a felszínhez, kiszáradhat, a fa kidőlhet. Ha pedig mélyebbre kerül, akkor a föld alá eső nemes rész meggyökeresedik és leválik,

„lép” az alanyról. Ez pedig nemkívánatos. A helyes ültetési mélység megállapításához a gödrön átvetett egyenes léc vagy ásónyel síkja jó támpontot ad.

A gyökerekhez a földet óvatos taposással tömöríthetjük. De ezt úgy tegyük, hogy ne kerüljön mélyebbre, mint a kívánatos ültetési mélység. Ha ribiszke- vagy mogyoróbokrokat ültetünk, azokat 4–5 centiméterrel mélyebbre ültessük, mint a faiskolában (vagy a mi faiskolánkban) voltak, mert így jobban bokrosodnak.

A csemete védelme

Az utolsó tennivaló az öntözés. A kannára a rózsát föltéve növényenként 20–30 liter vízzel iszapoljuk a talajt a gyökerekhez. Ha a víz a földet elmosta a gyökerektől, azt pótoljuk az öntözés befejeztével.

Ügyeljünk, hogy a fácska és a bokor függőlegesen álljon, de ne karózzuk. (Az intenzív, törpe alanyú ültetvények csemetái kivételek.) Egészséges gyümölcsfáink megvetik a lábukat a maguk erejéből, nincs szükségük semmiféle mesterséges támaszra. A kertben szabadon járó állatok elől azonban kerítsük körbe gallyakkal a kis növényt, nehogy kitapossák.

Vizsga a dugványiskolában

A saját szaporítású ribiszke- és mogyoródugványokat ültetés előtt át kell vizsgálnunk. Ehhez ki kell szednünk valamennyit. Ásóval mélyen szúrjunk alájuk, és úgy emeljük ki, hogy a gyökérzet ne sérüljön meg. Csak a dús és erőteljes gyökérzetű szaporítóanyagot érdemes végleges helyére ültetni. Ez pedig általában csak kétévi faiskolai nevelés után érhető el. A fejletteket vegyük ki, a fejletlen gyökérzetűeket iskolázzuk vissza.

Telepítésre alkalmas, saját nevelésű bokrainkat ugyanúgy ültessük el, mint a faiskolában vásároltakat.

Erős, új hajtást hozó, meggyökeresedett rózsadugványainkat már a dugványozás őszén kiültethetjük végleges helyükre. A dugványt lehetőleg földdel együtt vegyük ki a cserépből. Ehhez fordítsuk fejjel lefelé a dugványt úgy, hogy közben ujainkkal tartsuk meg a földet a cserépben. Ezután a cserepet másik kezünkkel körbeütögetve, a dugvány a gyökérre tapadt földdel együtt kicsúszik a cserépből (különösen ha földje alig nedves). Így, földlabdával együtt ültessük az előre elkészített ültetőgödörbe. Mivel a dugvány gyökérzete még zsenge és nagyon közel van a földfelszínhez, ezért télire takarni kell. A hajtásnak csak a csúcsa látszódjék ki a védő földhalomból.

Annyit még érdemes tudni az ültetésről, hogy annak legfőbb és legalkalmasabb ideje az ősz, az október végétől november közepéig, illetve a fagyokig tartó időszak. Természetesen tavasszal is ültethetünk eredményesen, ekkor azonban, a kiszáradás nagyobb veszélye miatt, az öntözésre különös gondot kell fordítani.

Terítsünk asztalt a madaraknak

Az ágak hátát vastagon megülte a hópihe. A madáretető, a madárodú most már kiütöközik. A bokrokról cinkék rebbentik a havat, a madáretető felé tartanak. Vajon találnak-e abban valamit?

Bizony, a madáretetés ideje is elkövetkezett. Mert a földön szétszóródott, megbúvó magot, amit az éles madárszem messziről is észrevesz, hó fedí. És mert a hóval együtt érkező hideg több erőt, több energiát követel a pelyhes kis életektől. Az első hó legyen az utolsó figyelmeztetés a madáretetés elkezdésére.

Ismétlésül most csak a legfontosabbakat. Ha elkezdjük az etetést, végezzük rendszeresen tavaszig. Ne csapjuk be kertünkhöz, házunkhoz, madáretetőnk-höz szoktatott madarainkat azáltal, hogy akár egy vagy több napon át nem adunk enni nekik. Ez a meggondolatlanság esetleg még az életükbe is kerülhet. A másik fontos tudnivaló, hogy kenyérhéjjal ne etessük őket.

Legjobb, ha a madáretetőt mindig alkonyattájt töltjük föl, hogy reggel már terített asztal várja kedves kis madárvendégeinket. Nagyon hideg és havas télben kora délután – ha az iskolából hazaértünk – ismételten feltölthetjük az etetőt, hogy még alkonyatig egyszer jóllakhassanak.

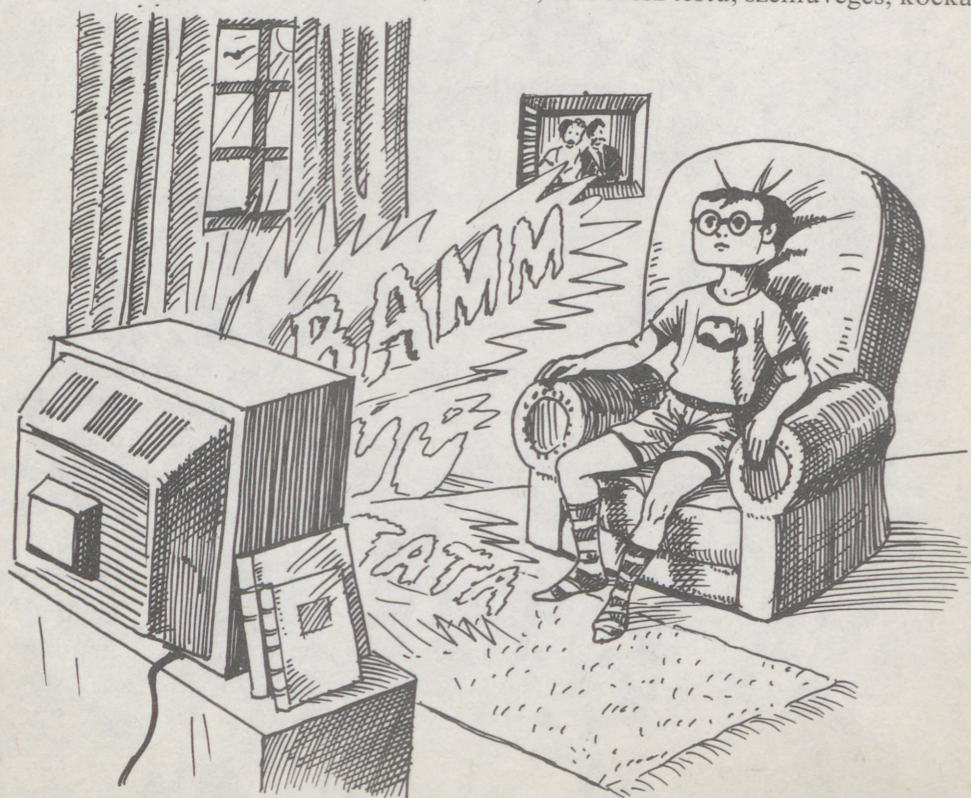
A téli szép napok

A bölcs ember örül minden évszaknak. Mert mindegyikben örömet talál. Hiszen annak, aki érdeklődő, tevékeny és mozgékony, a tél is sok örömet ad. Akár a téli sportokról, a szánkózásról, a korcsolyázásról vagy éppen a hóember-építésről beszélünk, akár a hosszú téli esték kényszerű szobafogságában teremtet szép és új világról, amelyet valamely jó könyv elolvasása jelenthet.

Kikíváncozik belőlem, hogy elmondjam: én sokáig nagyon haragudtam a tévére. Mint egy utolsó zsarnokra és betörőre, amely méltatlanul rabolja el azt a kevéske szabad időmet is. De amióta határozott fellépéssel korlátozni tudom a zsarnok hatalmát magam fölött, azóta jól megvagyunk. Ez mindenekelőtt azt jelenti: előre tudom, hogy mit fogok megnézni, és csak azt a műsort nézem, semmi mást. (Nem felejttem magam a tévé előtt.) Másodsor: nagyon megválogatom a műsort, és a tévéhozi heti óraszámát a legkevesebbre igyekszem csökkenteni. Harmadsorban pedig: nincs az a jó tévéműsor, amelyért én a baráti beszélgetést, a jó könyvet, a családi, baráti társasjátékot vagy bármilyen sportot és a kirándulást föláldoznám.

A tévé mint szellemi pocaknövesztő

A tévét nem „nézni” kell, hanem értelmesen, eszközként fölhasználni ismeret-szerzésünkre, szórakoztatásunkra. Mert ha nem vagyunk elég erősek, akkor mi válunk a nagy médium eszközévé, és vézna, csenevész testű, szemüveges, kocka-

fejű ember lesz belőlünk, akinek a kobakja belülről akkorára nő, mint a kövér ember rengő pocakja a mértéktelen evéstől. És ezt a nagy szellemi pocakot cipeljük majd a fejünk helyén, benne sok-sok fölösleges, hasznosíthatatlan és olykor ártalmas ismerettel és lelki hatással. Ennek következtében könnyen megeshet, hogy lustává, a tévézés rabjává leszünk. És nem lesz a körülöttünk lévő világ dolgairól önálló véleményünk, sem eredeti gondolatunk.

Még csak annyit: jómagam leginkább azokat sajnálom, akiket az olvasástól foszt meg a televízió. Az ilyen emberek (gyerekek) az emberi élet egyik legszebb tapasztalásától, az olvasmányélménytől esnek el. Mert össze sem lehet hasonlítani, mit jelent az, ha valaki elolvassa például az Egri csillagokat, vagy tévéen, videón nézi meg. Az olvasás szellemi cselekvésre készítet. Órákon, napokon át rajzolódik, formálódik, épül bennünk a regény világa. Miközben csiszolódik, nemesedik és gazdagodik szellemi világunk. Ellenben ha ugyanezt néhány órás műsorban tévéen nézzük, a fantáziánkra sincs szükség, mert készen kapjuk a képet is. Elénk tálalják, mint a mákos téstát. És csak fogyasztani kell.

Hogy „kézre álljon” a szerszám

A föld megfagyott, és mindent beborít a hó. Mondhatnánk azt is: „bezárt” a kert. De a műhelyajtó most is nyitva áll. És ez a télidő jó alkalom a barkácsolásra is.

Se szeri, se száma azoknak az elgondolásoknak, ötleteknek, amelyeket a műhelyben megvalósíthatunk. Készülhet ott virágláda Anyának (karácsonyi meglepetésnek), szállító társzekér, traktor, tutaj, kamion, vár, lovas katona, gémeskút és házikó a kistestvérnek, karácsonyfadísz. És készülhet betlehemi jászol is: bölcső, kis Jézus, Mária, József, bárányok és pásztorok, meg Gáspár, Menyhért és Boldizsár. Készülhet családi összefogással – akár több éven át is.

És persze a műhely a színtere a nagy vállalkozások megvalósításának is Apával vagy a testvérekkel közösen. Ilyen a madáretető, a madárodú, a kutyaól, a galambdúc vagy akár egy sámli, kisszék, falipolc, virágtartó állvány vagy éppen egy önálló műhelyasztal elkészítése is.

Sorolhatnám még az ötleteket, de nem teszem, hiszen kinek-kinek lehetősége, igénye és tehetsége szerint még százféle dolog tervezhető és megvalósítható. Fontos természetesen a tárgy is, amit mi készítünk el. De a legfontosabb mégis az akarás, az iparkodás: amikor okos és célszerű ötleteken és megoldásokon jár az eszünk, és a deszkához, a fűrészhez, a szöghöz és a kalapácshoz a kezünk is ügyesen igazodik. Előbb-utóbb pedig „kézre áll” majd a szerszám, vagyis a fűrész nem véti el a függőleges irányt, a kalapács négy-öt ütéssel beveri a szöget (s egyszer sem püföl az ujjunkra), a deszka pedig nem hasad el a kritikus helyzetben, mert már „ismer” minket, és „tudja jól”, hogy „mesteremberrel” ilyen meg nem történhet.

„Nyáron a szánkót készítsd, télen a szekérre legyen gondod.” Idéztük már ezt a mondást, most csak emlékeztetünk. Tudjuk már, hogy azt jelenti: gondoldj jó

előre a soron következő feladatra. Gondoljunk mi is a még messzinek látszó, de mégiscsak közlő tavaszra, és a szerszámok nyelezésére, élezésére, általános rendbetételükre is érdemes már most időt szakítanunk.

Pincei őrzés

Időnként látogassuk meg a pincét, a tárolóteret és nézzük meg a vermet is. Amikor almáért megyünk, fussuk át mindig a polcokat, nem találunk-e közöttük rothadót, beteget. (Ezért is jobb a polcos tárolás a ládásnál, mert a gyümölcsök jól áttekinthetők.) Ha egy ilyen akad, legyen gyanús: tüzetesen nézzük át a polcokat.

Ne feledkezzünk meg a muskátlitövekről, a leanderbokrokról és a többi teleltetett növényünkről. Most ők is afféle téli álmodást alusznak, életműködésük a minimálisra csökkent. Gondoskodásunk most csak annyiból áll, hogy nem engedjük kiszáradni a talajukat. De vigyázzunk, nehogy túlságosan vizesen tartassuk, mert akkor megrothadnak. Tehát a föld éppen csak nedves legyen. Nem túl száraz, de nem is túl nedves, átlagos pincében a havonta egy-kétszeri öntözésük elegendő.

A beteg zöldséget és gyümölcsöt természetesen folyamatosan elkülönítjük az egészségesektől, és az is természetes, hogy majd a komposztra visszük. Előbb azonban hasznosítsunk belőle, amennyit lehet. Ha emberi fogyasztásra már teljességgel alkalmatlan, a tyúkoknak, nyulaknak még jó lehet.

Télen is a szabadban tartott tyúkjaink külön gondosságot igényelnek. Részint azért, mert ivóvizük a nagy hidegben befagy, amit forró vízzel kell fölolvasztanunk. (Ez persze csak addig gond igazán, amíg a hó le nem hull, mert abból már nedvességhez jutnak.) Másrészt megfagy a takarmánynak szolgáló zöldség és gyümölcs is. Ez is amellet szól, hogy rendszeresen le kell reszelni nekik, mert így még fagyosan is összekapkodhatják.

Téli védőitalok

Amikor a hóba burkolt utcákon és tereken fülpirító, hideg szél füttyül, és átfázva és dideregve hazaérkezünk, jólesik meginni egy-egy pohár meleg teát. De nem ám az Indiában aratott és mindenféle cifrázó, illatosító műveleteken átesett teából, hanem az általunk gyűjtött csipkebogyóból vagy hársfavirágból. Mert mindkettő – amellet, hogy kellemes illatú ital – gyógyhatású is. Influenza-veszélyes időkben a betegséget megelőző „védőitalként” is jelentősek.

A hársvirágból forrázatot készítünk azért, mert így értékes illóolaj-tartalmából kevés vesz kárba. A literes teáskannába 1–2 marék hársvirágot teszünk. Ezután ráönthetjük a forrásban lévő vizet. A kanna tetejét lezárva 4–5 percig állni hagyjuk, majd leszűrjük és lehűtjük. Langyosan fogyasztjuk.

A csipkebogyót – amelynek értékes C-vitamin-tartalma hőre érzékeny – nem szabad forrázni, ezért áztatással készítünk belőle teát. 20 dekagramm szárított

csipkebogyóból 1–1,5 liter tea készíthető. A langyos (legfőljebb kézmeleg, illetve 40 °C-os) vízben legkevesebb 6–8 órán át áztassuk a termést. Ezután leszűrjük és fogyasztjuk. (Ha reggel akarjuk inni, akkor este érdemes beáztatni a csipkebogyót, értékes hatóanyaga az éjjel kioldódik.)

Az az egészséges, ha a teát mézzel isszuk, nem pedig cukorral, és csak közvetlenül a fogyasztás előtt édesítjük az italt. A méz önmagában is igen tápláló, és a szervezet számára könnyen és jól emészhető. A cukorról – répacukorról – ez nem mondható el, különösen a téli időszakban. A méz ráadásul még baktériumölő anyagokat is tartalmaz, amelyek révén szervezetünk elhárító rendszere eredményesen veheti föl a harcot az ostromló betegségekkel.

Metélőhagyma az ablakban

A metélőhagymát nemcsak tavaszelőn, hanem őszelőn, vagyis tél elején, decemberben is hajtathatjuk. Még a nagy fagyok beállta előtt vegyünk ki egy-egy marékra való tövet földestül, és ültessük be tejfölsőpoharakba. (Az sem gond, ha már beállt a fagy, a szobában majd kienged a föld.) Locsoljuk be és tegyük a konyhaablakba, ahol hamarosan hajtani kezd. Amikor szépen kizöldül és megerősödik, ollóval vagy éles késsel tövig levágjuk, fölszeletelt zöldjét vajás kenyérré szórjuk vagy salátába keverjük. A tő azután majd ismét kihajt.

A tél eleji, de a tél végi hajtásra is a fiatal, két-három éves tövek a legalkalmasabbak. Ezek még zöld szárat adnak és többször is szedhetők, illetve vághatók. Az ennél idősebb hagymabokrok már nem adnak dús lombzatot, és azt is nehezebben nevelik ki. (Ezeket késő ősszel szedjük ki, éles késsel daraboljuk föl és a darabokat ültessük szét a kertben, hogy majd új tövek hajtsanak belőlük. De lehet, hogy az a célszerűbb, ha az idős metélőhagyma-ültetvényt egyszerre fölszámoljuk és helyette – egy helyre – újat telepítünk.)

A metélőhagymát – gazdag vitamintartalmáért – méltán tekintjük egészségvédő zöldségnövénynek a betegségekkel fenyegető tél eleji, téli időszakban.

Örömnövepre készülöben

Karácsony táján titokzatosság uralkodik el a házon. Anya és Apa gyakran összesúgnak, mindenféle gyanús csomagokkal térnek haza, amelyek azután szörén-szálán eltűnnek a lakásban.

De ugyanígy a gyerekek is titkos megbeszélést folytatnak a testvérrel vagy Nagymamával és Nagypapával, kinek milyen ajándékot vegyenek. És az ajándékvárás, a jövendő öröm izgalma még akkor is benne van a levegőben, ha már ki-ki sejti, vagy esetleg tudja is, hogy mit kap karácsonyra. Hátha még kiegészül valami meglepetéssel.

Mert azért az az igazi, ha a karácsonyi ajándék meglepetés, vagy legalábbis részben az. De hogy ne vétsük el az ajándékvásárlást, és hogy az a megajándékozottnak hasznára váljék és örömet is szerezzen, erre készülni kell. A készülés

alapja pedig a figyelmesség, Apa, Anya, a testvér, a Nagymama és Nagypapa szokásainak, kedvteléseinek az ismerete... Ehhez pedig két-három nap nem elegendő, ehhez hetek, hónapok szerető és érdeklődő figyelmessége kell. Ez azért is jó, mert így jó előre választhatunk, és nem kell a karácsonyi csúcsforgalomra hagyni a vásárlást.

Nem kétséges: Anya és Apa örül annak az ajándéknak, amelyet gyermeke a spórolt pénzéből vásárol neki. De bizonyos vagyok abban: kétszeresen örül annak, amelyet ez a gyerek a saját keze munkájával készít el neki. Így például egy virágládának, egy hímzett kicsi terítőnek, egy szárazvirágcsokornak, egy a gyereke által szaporított és nevelt dísznövénynek. Vagy egy rajznak, egy festménynek, egy batiknak, agyagedénynek vagy fafaragásnak, egy kézi szőttesnek, bárminek, amit erre az alkalomra készítünk nekik, akár egyedül, akár testvéri összefogással.

Tudni illik azt is, hogy ajándékot adni (és kapni) akkor igazán öröm, ha azt nem megszokásból, elvárásból vagy illendőségből tesszük, hanem mindenkéltől figyelmességből és szeretetből. Ehhez pedig a lelkünket is fel kell készíteni, hogy lustasággal, rendtelenséggel, önzéssel, figyelmetlenséggel és elégedetlenséggel ne rontsuk el sem a mások, sem a magunk örömét. Hiszen akkor mikor lesz (vagy lehet) boldog az a gyerek, aki még karácsony idején sem az?

Csokor szárazvirágból

Szárazvirágcsokrot karácsonyi dísznek is, meglepetésnek is készíthetünk. Természetesen a saját magunk által termesztett vagy gyűjtött és megszárított növényekből. A fátyolkából, a holdviolából, a kertii cickafarkból, a tarka szalmavirágból vagy a lampionvirágból szép és érdekes csokrot köthetünk. A nagyobb padlóvázákba a nyáron és ősz elején begyűjtött gyékénybuzogányból, selyemkóróból, cirokbugából, mákból meg tüskés takácsmácsosnyából készíthetünk összeállítást.

A szárazvirágcsokrok összeállítása egyéni ízlés, ötlet és fantázia dolga. Az ízlésről pedig – mint a latin közmondás tartja – nem lehet vitatkozni. (Persze ettől még lehet valami ízléstelen is.) Azonban két szempontra mégis hadd hívjam föl a figyelmet. Az egyik az, hogy ne zsúfoljuk tele (de ne is hagyjuk nagyon ritkára) a csokrot. A másik pedig, hogy igyekezzünk színben, formában hasonló vagy egymást harmonikusan kiegészítő növényeket összeválogatni.

A szárazvirágokat a papírboltokban vásárolható tojásfestékekkel (és nem más-sal!) színezni is lehet. (Én ugyan nem vagyok ennek híve, mert természetellenesnek és így szükségtelennek tartom, de ez csak magánvélemény.) Az eljárás egyszerű: a festéket vízben föloldjuk, és a növényt belemártjuk. A takácsmácsosnyát, a máktokot vagy a pázsitfűfélék (búza, árpa, perjefékék) érett és mutatós kalászát érdemes így dekorálni. Arra azonban ügyeljünk, hogy ne adjunk ezeknek a természetes színüktől egészen elütő, túlságosan élénk, vásári színt.

A szárazvirágcsokrokat mázatlan vagy egyszerű mintázatú mázas edényekben a legillendőbb elhelyezni.

Kertészkarácsonyfa

És eljön a várva várt nap, a szeretet, az öröm ünnepe, amikor együtt a család, és az otthont fenyoillatú béke lengi be.

A karácsonyfa felállítása általában Apa feladata, de a díszítés jogát hamarosan elnyeri a gyerek is. És ha ez így van, hát látszódjék meg a fán, hogy az egy kertész otthonában áll. Tudom, hogy ma már csillogóbbnál csillogóbb fém- és üvegdíszek kaphatók, gazdag választéka a művi kellékeknek, de éppen az a baj velük, hogy műviek.

Tegyünk egy kísérletet. Legalább egy karácsonyra díszítsük föl természetes anyagokkal a fenyőfát. A szaloncukor – ha nem borítja el az egész fenyőt – esetleg maradhat, de a csillogó fémek és üveggömbök helyett diót, mogyorót, mandulát, piros almát, mézeskalácsot tegyünk föl. De még a szép és egészséges mákfejek is díszítenek. A karácsonyfa alatti asztalon, a fa körül vagy egy külön táblán cirmos dísztekők, arany szemű kukoricacső és nagy szemű tarka Juliska bab is díszelgethet.

ehető díszekkel:
alma, dió, mandula,
mogyoró, mézeskalács,
szaloncukor, aszalványok

Karácsonyi asztal

Ide kerülhet, vagy az ünnepre terített asztal dísze lehet – régi népi hagyománynak megfelelően – a Luca napján kis porcelántálba, földbe vetett búza, amely – naponta öntözve, ablak közelében a fényen tartva – karácsonyra már eléri a 20–25 centiméteres magasságot. Közepébe tűzzünk egy szép, hosszú, színes gyertyát, de díszíthetjük a tálkát színes szalaggal is. A búza harsogó zöldje a jövő évi termés bőségét jelképezi.

Az alma nehéz dísz, ezért ezt kocsányánál fogva az ágak töveihez kötözzük. De a dió, a mogyoró és a mandula bárhol elhelyezhető. Ezeknek fölfüggesztése azonban nem egyszerű. Jobb ötlet híján mi egy áttüzesített, vékony (gyufaszál vastagságú) szöggel lyukat fúrunk (égetünk) a gyümölcsön ott, ahol a kocsányhoz ízesült. (A termések tompább végén.) Ezután gyufaszálból olyan kis pöcköt faragunk, amellyel a nyílás beszorítható. (A „tüzes” munkát, a lyukasztást Apa vagy Anya végezze.)

Mikor mindez készen áll, akkor vékony cérnából egy-egy 30–40 centiméteres szálat kettőbe hajtunk és a két szabad végén csomóval összekötjük. Azután ezt a csomót a dió vagy a mogyoró kiégetett nyílásába dugjuk és a kis fapöccökkel beszorítjuk. Így a termés a cérnafüzérre kerül, amelyet most már bárhová fölakaszthatunk a fán. A mákfaj – száraz kocsányánál fogva – könnyen fölfűzhető.

Akaszthatunk a fára aszalt gyümölcsseinkből is. De ha a szárított (dióbeles) szilvát és sárgabarackot tányéron a karácsonyi asztalra tesszük, az ott is mutató és ínycsiklandó csemege.

Az így földiszított karácsonyfa furcsa módon azért lesz különleges, mert természetes. (Ma ilyen kifordított világban élünk.) De értékét az is növeli, hogy díszének minden darabja megehető, és ráadásul tartalmas és egészséges finomság.

Ha ezt a karácsonyfát sikerül így kertész módra és ötletesen elkészíteni, fogadok, hogy még a hetedik szomszédból is csodájára járnak. Ám, ha valakinek mégsem tetszik majd, az magára vessen.

Búcsú és újrakezdés

Elmúlik a gyertyafényes, csillagszórós, fenyőszagú karácsony. Új év közeleg. Az esztendő fordulója jó alkalom – és legyen is az – számvetés készítésére önmagunkban, önmagunkról. Mit hozott ez az év, mit terveztünk, mit értünk el, mi az, ami elmaradt? És ami elmaradt, annak mi vagy ki volt az oka? Netalántán éppen mi magunk? A figyelmetlenségünk, a kényelmünk vagy éppen a lustaságunk?

Az elmúlt esztendő történései immár emlékek, jók, rosszak, szépek és szomorúak vegyesen. Ami most nekünk ebből a legfontosabb, az a tapasztalat, és abból is a tanulságok megszívlelése. Azért, hogy hasonló hibákba már ne essünk, és az élet dolgaiban gyermekként is egy kicsit fokészültebben, okosabban és magabiztosabban igazodhassunk el.

A mi új esztendőbe fordult ifjú életünk is új remény és új lehetőség. Akárcsak az újévi kert. Vegyük számba kertészkedésünk eredményeit és kudarcait is. És tervezzünk újra, próbálkozzunk új növényekkel, új módszerekkel. Készüljünk, hogy mire lombot vet az ág, mire gyümölcsöt érlel a nyár és mire ismét lehull az őszi lomb, új élményekben és örömeinkben gazdagodva készülhessünk az újabb, a következő tavaszra.

Tartalom

Kedves Ifjú Barátom!

I. Álmodjunk kertet, szépet, nekünk valót

Első ajánlások	7	Madarat tolláról, a kertészt	
Melyek a mi növényeink?	8	madarairól	16
Amivel elbírunk	9	Az etetés felelősség	16
Kert – félelem nélkül	9	Tyúkok, nyulak, galambok	17
Őseink bölcsességével	11	Takarmány a kertből, trágya a	
Télen a szekeret készítsd... ..	11	baromfiudvarból	19
Térképen a kert	12	A talaj és vegyszer ellenségei ...	19
Családi tervezésben	12	Mészkereső ecetpróba	20
Cinkeszálló, madárvendéglő ...	15		

II. Jöjj már, tavasz!

Télen is növények között	22	Tisztogató hadműveletek	28
Vigyük őket fürdőbe is!	23	Kincset érő hulladék	29
Cserépkerti kísérletek	24	Adj helyet a komposztnak!	31
A kertész: ezermester	24	Az erény próbája: a tett	31
Jó szerszám – fele munka	26	Az ásás is tudomány	32
A tisztaság, a rend		Testi és lelki egészségünkre	34
a kert fél egészsége	27	A birtok fölosztása	34
Tavaszi nagytakarítás	28		

III. Egészséget is vetünk

Mindent idejében	37	Szórva vessünk, hogy egyelhessünk	41
Kezdjük a borsóval	38	Zöldre éhesen	42
Védett, jó bölcsőhelyet	39	A vöröshagyma sokféle	42
Nem a madár a hibás!	40	Nehogy fejre álljon	43
Sárgarépat kötelező!	40	Metélőhagymát is érdemes	44
Sok barátja van	40	Csak azért is sóska és spenót! ...	44

Mint kertben a fű	45	Ribizskét saját nevelésből	49
Popey meg az Eszkimó	45	Dugványok iskolában	50
Sok zöldség, kevés betegség	45	„Csirkét” a tetejükre	50
Tarts mértéket!	46	Szaporítsunk mogyorót is!	52
A tyúkhúr a barátunk	47	Aki virágot ad, örömet is ad ...	52
„Fogjuk meg” a cinkét!	48		

IV. Tenyésző lelkek között

Titokfürkésző	54	Kapával tartsuk a frontot	60
Indián harci sátor	55	Ne vesszen semmi kárba	61
Fészkek a földben	57	Komposztra meg a csurgóba ...	61
A magfiókákkal óvatosan!	57	Tyúkot is ültetünk	62
Guggon ül a csillagtök	58	Ha a csibék kikelnek	63
A zsenge cukkini	59	Együk meg, amit ritkítottunk ..	64
A gyomok ellen		Célszerű és szabad gyülekezetben	65
kézzel és kapával	59	A fagyoszentek veszélye	65
A gyomlálásnak is „nyitja” van	59	Védő papírsüvegek	66
Ellenség az ibolya is?	60	Kiültethetjük cserepestül	67

V. Májusi zöld ragyogásban

Oxigénben gazdagon	68	Kéziásó vagy ültetőfa	76
Mérlegen a méreg	69	A nyurgát fektessük el	76
A hernyófogó papíróvek	70	Egy gyerek – egy paprika	77
A kártevők ellenségei		Jó szomszédság: áldás a házon .	78
a mi barátaink	70	Amelyik a sarat állja	78
A vakond a kerthez tartozik ...	71	Szakállas angolpázsit	80
Jó híre a kertnek	72	Fűszőnyeg, folt nélkül	81
Tetűvadászatok	74	Levegőt is, ne csak vizet	81
Cserebogár-fogócska	74	Fűnyíróból inkább a motorost .	82
Palántázás fagyveszély után ...	74	Helyet a pingpongasztalnak is .	82
A paradicsom szinte már		Fészekből a fiókák	82
gyümölcs	75	A jobbik győzni fog!	83
Nehogy kifogjuk	75		

VI. Érnek a gyümölcsseink

Boldog lehet az a gyerek... ..	84	Csakis nyolcas kötéssel	87
Mezítláb és kigatyában	85	A vakáció kezdete:	
A „rendes” kertész	86	a virághagymák fölszedése	88
A felismerést a tett kövesse	86	Rózsát is szaporítsunk	88

Szüretelni jó!	90	A csillagtök is megpihen	96
Itóka bodzavirágból	90	Amikor muszáj szüretelni	96
Csípjük a szamócat	90	Az uborkát szőröstül-bőröstül is	97
Ribizkeszüret: a türelem		Sok jó között a kertben	98
próbája	91	A hagymából koszorút	98
Fára mászni veszélyes	91	Itató a madaraknak	99
Az ördög nem alszik	92	Öntvény betonból	100
A málna ellenállhatatlan	93	Kemény lesz, mint a kő	101
Gyümölcsfaorvoslások	94	Fák és bokrok közelébe	101
Nyári gyűjtögetések	95	Gyümölcsök a Nap-aszalóban .	102
A zöldborsót folyamatosan	95	Aszály ellen idejében	103
Babot termő harci sátor	96	Ha hosszú és forró a nyár	104

VII. Ősz lett megint

Búcsú a nyártól	105	Téli almát többfélét	110
A virághagymákat		Polcokon tároljunk	111
szeptemberben	106	Diót, mogyorót gyűjtögetve ...	113
Aszalványok, szárítmányok	106	Nem ütni-vágni, szépen	
Mentsük, ami menthető	107	leverni	113
Vadásszuk a múmiát	107	A hórihorgas gyümölcszedő ...	114
Tároljuk, de hol?	108	Csipkebogytúra	115
Répák terítéken	109	Búcsúznak a dísznövények	115
Mindennapi téli gyümölcsünk ..	110	Mésztejes fagyvédelem	116

VIII. Mire a tél beköszönt

Aki fát ültet, reményt is ültet ..	117	A téli szép napok	126
A kert élő emlékei	118	A tévé mint szellemi	
Ne egymás nyakára	119	pocaknövesztő	126
Hogy elkerüljük a fülemülepert	120	Hogy „kézre álljon” a szerszám	127
Ültetni csak gondosan, szépen .	121	Pincei őrzéskor	128
Útravalónak szerves trágyát ...	122	Téli védőitalok	128
Kiegészítőnek tablettát	122	Metélőhagyma az ablakban ...	129
Ne is mélyen, de ne is sekélyen .	123	Örömmünepre készülöben	129
Vizsga a dugványiskolában	125	Csokor szárazvirágból	130
Terítsünk asztalt		Kertészkarácsonyfa	131
a madaraknak	125	Búcsú és újrakezdés	132

Gyere(k) a kertbe'

. . . kint süt a Nap, madárfüttyől hangos a környék,
szinte hallani, hogy nő a fű, hízik a gyümölcs, zsong a kert.
Neked pedig ezer és ezer nagyszerű elfoglaltságot kínál:
vesd el a magot, ültess ki a palántát, gyomlálj ki a szamócsát,
karózd fel a paradicsomot, öntözd meg a paprikát,
etesd meg a baromfit, itasd meg az énekes madarakat,
s ha megérett, szedd le a gyümölcsöt!
A tiéd! Megérdemelted.

115,- Ft

Az agricola latin szó, jelentése: földműves